

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دعای مطالعه

«اللَّهُمَّ أَخْرِجْنِي مِنْ ظُلُمَاتِ الْوَهْمِ وَأَكْرِمْنِي بِنُورِ الْفَهْمِ اللَّهُمَّ افْتَحْ عَلَيْنَا أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ وَأَنْشُرْ عَلَيْنَا خَزَائِنَ عُلُومِكَ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»
خدایا، مرا از تاریکی‌های وهم خارج کن و به نور فهم گرامی‌ام بدار. خدایا، درهای رحمتت را به روی ما بگشا و خزانه‌های علومت را برایمان باز کن، به مهربانی‌ات، ای مهربان‌ترین مهربانان!

۱. عباس قمی، مفاتیح الجنان، دعای مطالعه.

تقديم به ارواح قدسي ائمه معصومين عليهم السلام، به ویژه مولا و مقتدای زمان،
حضرت بقیة الله الاعظم عليه السلام؛ شهدای انقلاب اسلامی و دفاع مقدس؛ مدافعان مظلوم حرم
اهل بیت و زائران آستان ملکوتی امام علی بن موسی الرضا عليه السلام!

فرصت زیبای زیارت

محمد باقر پورامینی

سرشناسه	: پورامینی، محمدباقر، ۱۳۴۷ - Pouramini, Mohammad Bagher
عنوان و نام پدیدآور	: فرصت زیبای زیارت / محمدباقر پورامینی؛ ویراستار سیدعلی آقاچیدری؛ تهیه و تولید اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی.
مشخصات نشر	: مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات اسلامی، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	: ۱۶۴ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۲-۵۳-۱
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: زیارت و زائران -- آداب و رسوم
موضوع	: Pilgrims and pilgrimages -- Manners and customs
موضوع	: زیارت و زائران در قرآن
موضوع	: Pilgrims and pilgrimages in the Qur'an
موضوع	: زیارت و زائران -- احادیث
موضوع	: Pilgrims and pilgrimages -- Hadiths
شناسه افزوده	: آغاچیدری، سیدعلی، ۱۳۵۳-، ویراستار
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات اسلامی
شناسه افزوده	: Astan Qods Razavi. The Islamic Propagation Department
شناسه افزوده	: آستان قدس رضوی. اداره تولیدات فرهنگی
رده بندی کنگره	: BP۲۶۲
رده بندی دیویی	: ۲۹۷/۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۶۱۱۱۸۸۵

عنوان: فرصت زیبای زیارت

نویسنده: محمدباقر پورامینی

تهیه و تولید: اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی

ویراستار: سیدعلی آقاچیدری

ارزیاب علمی: حجت الاسلام والمسلمین جواد محدثی

طراح جلد و صفحه آرا: محمود کریم پور

ناشر: معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

چاپخانه: مؤسسه فرهنگی قدس

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۹

شمارگان: ۱۰۰۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۵۲-۵۳-۱

قیمت: ۹۰۰۰۰ ریال

نشانی: مشهد، حرم مطهر، صحن جامع رضوی، بین باب الهادی علیه السلام و صحن غدیر،

مدیریت فرهنگی

صندوق پستی: ۹۱۷۳۵-۳۵۱ تلفن: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۶۷

سامانه پیامکی دریافت پیشنهادها و انتقادات: ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲

حق چاپ محفوظ است.

فهرست

- ۹..... سخن ناشر
 ۱۱..... مقدمه

شرفیابی

- ۱۳..... نکته‌هایی دربارهٔ زیارت

فصل اول

- ۱۵..... حکمت‌های زیارت

- ۱۶..... وقت وصل
 ۱۷..... کشش محبت
 ۱۸..... شناخت بهتر
 ۱۹..... قرب به خدا
 ۲۱..... میثاقی دوباره
 ۲۳..... برائت از دشمن
 ۲۵..... لعن به منحرفان
 ۲۸..... باور صحیح
 ۲۹..... آشنایی با تاریخ
 ۳۰..... بزرگداشت مجاهدت‌ها
 ۳۲..... پاکی از گناه
 ۳۴..... کانون دعا
 ۳۶..... برآورده شدن حاجات

فصل دوم

- ۳۹..... پیشگامان زیارت

- ۴۰..... سیرهٔ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در زیارت
 ۴۱..... سیرهٔ اهل بیت علیهم السلام در زیارت
 ۴۴..... اهل بیت علیهم السلام بر مزار مؤمنان
 ۴۵..... اهتمام اصحاب پیامبر به زیارت

فصل سوم

۴۷.....	دفاع از زیارت
۴۸.....	خلفا و زیارت
۴۹.....	زیارت در نگاه وهابیان
۵۰.....	مشروعیت زیارت
۵۲.....	دفاع اهل سنت از زیارت

فصل چهارم

۵۵.....	پاداش زیارت
۵۶.....	ثواب زیارت پیامبر ﷺ
۵۷.....	ثواب زیارت عترت علیهم السلام
۵۸.....	ثواب زیارت امیرمؤمنان علی علیه السلام
۵۹.....	ثواب زیارت امام حسن علیهما السلام
۶۰.....	ثواب زیارت امام حسین علیهما السلام
۶۳.....	ثواب زیارت امام رضا علیهما السلام
۶۵.....	ثواب زیارت کاظمین و عسکریین علیهم السلام
۶۶.....	نسبت زیارت امام رضا علیهما السلام با زیارت سایر معصومان علیهم السلام
۶۹.....	ثواب فراوان برای یک زیارت
۷۱.....	پاداش زیارت امامزادگان
۷۲.....	پاداش زیارت قبور مؤمنان

فصل پنجم

۷۵.....	اماکن زیارت
۷۶.....	بهشت زمینی
۷۷.....	مدینه
۷۹.....	نجف
۸۲.....	کربلا
۸۴.....	کاظمین
۸۴.....	سامرا
۸۶.....	مشهد

۸۹ قم

۹۰ ساخت بارگاه

فصل ششم

۹۳ زمان های زیارت

۹۴ زیارت های مطلقه و مخصوصه

۹۵ زیارت شب و روز جمعه

۹۶ زیارت های مخصوصه امیرمؤمنان علیه السلام

۹۷ زیارت های مخصوصه امام حسین علیه السلام

۱۰۱ زیارت های مخصوصه امام رضا علیه السلام

فصل هفتم

۱۰۳ راه و رسم زیارت

۱۰۴ آداب زیارت

۱۰۶ نگاه اهل سنت به آداب زیارت

۱۰۷ زیارت با پای پیاده

۱۰۹ غسل زیارت

۱۱۱ اذن ورود

۱۱۳ خاکساری و کرنش

۱۱۴ برنامه حضور

۱۱۶ سلام و ارتباط معنوی

۱۱۹ زیارت با معرفت

۱۲۰ بوسه بر ضریح و عتبه

۱۲۲ سجده برای شکر

۱۲۳ توجه به آسیب های ادب زیارت

۱۲۷ پرهیز از بلند صحبت کردن

فصل هشتم

۱۲۹ متون زیارت

۱۳۰ زیارت مأثور

- ۱۳۱..... زیارت جامعه کبیره.....
۱۳۲..... زیارت امین الله.....
۱۳۳..... زیارت عاشورا.....
۱۳۴..... زیارت نامه های کوتاه.....

فصل نهم

- ۱۳۷..... نمازهای زیارت.....
۱۳۸..... نماز زیارت معصومان.....
۱۳۹..... کیفیت نماز زیارت.....
۱۴۰..... نماز زیارت های خاص.....
۱۴۰..... مکان نماز زیارت.....
۱۴۱..... نماز زیارت برای غیرمعصوم.....
۱۴۲..... نماز جعفر طیار.....

فصل دهم

- ۱۴۵..... پس از زیارت.....
۱۴۶..... زیارت وداع.....
۱۴۷..... تصمیم بر تغییر.....
۱۵۰..... زیارت پیوسته.....
۱۵۰..... سلامی در روز جمعه.....
۱۵۱..... روزهای زیارتی معصومین علیهم السلام در ایام هفته.....
۱۵۲..... کتابنامه.....
۱۶۱..... مسابقه فرهنگی.....

محبت به خاندان مطهر عصمت و طهارت علیهم السلام و پیروی از آن‌ها، یگانه راه فلاح و رستگاری و دستیابی به فوز عظیم بهشت رضوان الهی است. اگر محبت و اطاعت، عهدی باشد که بر عهده شیعیان و رهروان راه خاندان رسالت قرار داده شده باشد، تمامیت وفای به این عهد در روایت نورانی امام ابوالحسن الرضا علیه السلام، زیارت قبور آن‌ها دانسته شده است. زیارت اولیای الهی دریچه‌ای از لطف و رحمت الهی است که از رهگذر آن، باران بی‌منت نور و معنویت، پیاپی در حال ریزش است و هر کس به فراخور ظرفیت خود، از این خوان کرامت توشه برمی‌گیرد.

در این دنیای ظلمانی که هجوم بی‌امان شبهات از هر سو، فضای اندیشه و تعقل بشر را تیره و تار کرده است و جلوه‌های فریبنده دنیای جدید، بیش از هر زمان دیگری به جلوه‌گری آمده و هوش از سر انسان ربوده است، غبار غفلت و دنیاگرایی سرمایه‌درونی معنوی انسان را که همان پاکی و سپیدی قلب اوست، در معرض خطرهای بسیار قرار داده است. در این وانفسا، قبور ائمه هدی یگانه ملجأ و پناهگاه راستین مؤمنان و سالکان راه کوی دوست است.

زائران با حضور در این اماکن شریفه و توسل به اولیای پاک الهی، غبار کدورت و تیرگی را از دل‌ها پاک می‌کنند و در مسیر طوفانی و پرتلاطم حرکت به سوی حق در عصر جدید، از کشتی‌های نجات الهی امداد و یاری می‌طلبند. از همین منظر است که نیاز به زیارت و توسل در زمانه کنونی، بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود و باید زمینه بهره‌گیری از این عطیه الهی بیش از پیش فراهم شود.

معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی در راستای رسالت خطیر خود، پیوسته تلاش کرده است با برنامه‌ریزی و تولید محصولات فرهنگی متعدد، زمینه معرفت‌افزایی و بهره‌گیری بیشتر زائران آستان

مقدس رضوی را از این سفر معنوی و نورانی فراهم کند. اثر پیش رو مجموعه‌ای ارزشمند از معارف ناب در حوزه زیارت است که محقق ارجمند جناب حجت الاسلام والمسلمین محمدباقر پور امینی آن را آماده کرده و به دلدادگان امام هشتم و زائران مکرم مرقدِ قبله اهلِ ولا، حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام و سایر امامان معصوم و حجج الهی علیهم السلام تقدیم شده است.

معاونت تبلیغات اسلامی آستان قدس رضوی

زیارت با محبت گره خورده است و جذبۀ محبت، زائر را از کوی و برزن، به سمت خانۀ دوست می‌کشانند تا دمی با مراد خود، خلوت کند، سفرۀ دلش را در حرم او بگشاید، سخنی بگوید و پاسخی بشنود، اشک شوقی جاری کند، بوسه‌ای بر درگاه و ضریح او بزند و از سرچشمۀ زلال کرامت صاحب مزار سیراب شود و در یک کلام: از فرصت زیبای حضور، بند غم را بگشاید، از رنج زندگی سبک بار شود، جان تازه‌ای بیابد و سبک‌بال به خانه و کاشانۀ خویش بازگردد.

گفت پیغامبر که نَفَحَت‌های حق

اندرین ایام می‌آرد سبق

گوش و هُش دارید این اوقات را

در رُبایید این چنین نَفَحَات را

نَفَحِه آمد مر شما را دید و رفت

هر که را می‌خواست، جان بخشید و رفت

زیارت حرم معصوم علیها السلام فرصت نیک و نسیم رحمت است که باید به‌خوبی از آن بهره برد و آن رحمت خداداد را با ذکاوت و تیزبینی پاس داشت.

زیارت یک فرصت ناپایدار، اما سرشار از نعمت‌های بی‌کران الهی است که بسیاری مشتاقانه انتظارش را می‌کشند، گروهی بر خوان آن نشستند و جمعی نیز با عبور از آن، در حسرت تمام شدن این فرصت طلایی بی‌قرارند؛ بنابراین فرصت زیبای زیارت را باید غنیمت شمرد و از تباه کردن لحظه‌های حضور در حرم پرهیز کرد.

کتاب فرصت زیبای زیارت تلاش می‌کند پرسش‌های زائران مشتاقی را که در پی درک بهتر و بیشتر از زیارت هستند، پاسخ گوید و هم‌سو با دغدغه‌های خُرد و کلان ایشان و جمع زیادی از راهیان حرم معصومان علیهم‌السلام

زمینه‌ای ایجاد کند برای غنیمت دانستن بیش از پیش لحظه‌های طلایی
زیارت.

محمدباقر پورامینی
اول رجب ۱۴۴۱ق

شرفیابی

نکته‌هایی دربارهٔ زیارت

فصل اول

حکمت‌های زیارت

وقت وصل

معنای واقعی زیارت چیست؟ آیا با زیارت امام، واقعاً می‌توانیم به او پیوند بخوریم و در مدارش قرار بگیریم؟

زیارت به معنای قصد و توجه است؛ به عبارتی، زائر به منظور گرامیداشت و ارج گذاشتن و انس‌گیری با زیارت‌شونده، از غیر او رو برمی‌گرداند^۱ و قصد دیدن وی را می‌کند.^۲ زیارت را این‌گونه معنا کرده‌اند:

اینکه بر ملاقات اولیا و بزرگان اطلاق زیارت شده، از آن جهت است که این کار انحراف از جریان مادی و عدول از عالم طبیعت و توجه به عالم روحانیت است؛ درحالی‌که [انسان] در محیط طبیعی حضور دارد و جسمانیت خویش را حفظ می‌کند. در اصطلاح دینی، زیارت تمایلی است که افزون بر میل و حرکت حسی، قلب هم‌گرایش جدی پیدا کند و نسبت به زیارت‌شونده هم، با اکرام و تعظیم قلبی و انس روحی همراه باشد.^۳

پس زیارت در مرتبه برین و کامل خود، همانا اقبال و اتصال قلبی و روحی و نیز فکری و عملی به زیارت‌شونده را به همراه دارد. اگر زیارت از زاویه وصل و پیوند نگریسته شود، نتیجه‌اش قرارگرفتن در مدار معصومان علیهم‌السلام است و زائر تلاش می‌کند بر گرد این محور بچرخد.

بهترین سرمایه زندگی، در این پیوند نهفته است و برای هر مرد و زنی، این پیوند مانند یافتن گنج خواهد بود. اگر زائر را به سوی آشنایی با معصومان علیهم‌السلام و ارتباط با ایشان تشویق کرده‌اند، این را باید به‌عنوان فیضی الهی قدر دانست؛ زیرا حضرات معصوم تجسم ارزش‌های الهی و جلوه‌گاه انوار معنوی‌اند و رستگاری در پیوند و شناخت ایشان است.

۱. «الزائر لانه اذا زارك فقد عدل من غيرك.» (احمدبن فارس، معجم مقاییس اللغة، ج ۳، ص ۳۶).

۲. احمدبن محمد فیومی، مصباح المنیر، ج ۲، ص ۲۶۰.

۳. فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۱، ص ۳۰۵.

امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَامُ می‌فرمایند: «رستگارتترین مردم کسانی‌اند که جایگاه ما را بشناسند و با پیوند به ما، به خدا تقرب جویند.»^۱

کشش محبت

زیارت در محبت به اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ چه نقشی دارد؟ محبت از قوای ناشناخته الهی است و در پرتو آن دل انسان به سوی محبوب پر می‌کشد. در روایات بیان شده است که «هرکسی با محبوبش محشور است».^۲ این اتصال از دنیا آغاز و در آخرت نیز آشکار می‌شود؛ از این روست که در زیارت امین الله می‌خواهیم دوستدار اولیای برگزیده باشیم: «مُحِبَّةٌ لِّصَفْوَةِ أَوْلِيَائِكَ».^۳

زیارت نشانی از شوق درونی انسان و علامتی از محبت اوست؛ زیرا در درون زیارت، بزرگداشت و انس‌گیری نهفته است و این معنا بیانگر زبان علاقه و وابستگی قلبی زائر است.

اجر رسالت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دوستی خاندان ایشان است: ﴿قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَى﴾.^۴ بنابراین زائر با حضور در مزار اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، به ندای حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پاسخ می‌گوید.

اکسیر محبت، زائر را به زیارت می‌کشاند؛ آن‌گونه که در زیارت امام حسین عَلَيْهِ السَّلَامُ، زیارت و محبت وسیله قرب الهی بیان می‌شود: «أَنْتِي أَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ بِزِيَارَتِكُمْ وَبِمَحَبَّتِكُمْ».

زیارت به پشتوانه محبت دلپذیر می‌شود؛ همان‌گونه که محبت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بلال را از شام به مدینه کشاند:

بلال حبشی حضرت را در خواب دید که به او می‌گویند: «بلال، این چه

۱. عبدالواحد آمدی، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص ۱۱۵، حدیث ۱۹۹۵.
 ۲. «مَنْ أَحَبَّ حَجْرًا حَسَرَهُ اللَّهُ مَعَهُ» (شیخ عباس قمی، سفینه البحار، ماده حب).
 ۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۹.
 ۴. شوری، ۲۳.

جفایی است؟ آیا هنوز وقت آن نرسیده که به زیارت بیایی؟» بلال هراسان و غمگین از خواب بیدار شد. بر مرکب خویش سوار شد و راهی مدینه شد. وقتی به مدینه رسید، نزد قبر رسول الله ﷺ آمد. اشک از دیدگانش روان شد و چهره خود را بر مزار آن حضرت گذاشت. در این هنگام، امام حسن و امام حسین علیهما السلام را دید. آن دو بزرگوار را هم به سینه چسبانید و بوسید.^۱ برای عاشق، حتی خانه‌ای که روزی معشوق در آن ساکن بوده، کوچهای که روزی دلبر از آن گذشته، زمینی که بر آن قدم نهاده، شهری که روزی در آنجا می‌زیسته، سنگی که دست محبوب به آن خورده، لباسی که بر اندام او بوده و کفشی که در پایش داشته، دلربا و جذاب است و دوست‌داشتنی و شوق‌انگیز. چگونه می‌شود که عاشق خدا، دوستدار پیامبر صلی الله علیه و آله و اهل بیت علیهم السلام، محب صالحان و صدیقان و شهدا و اولیاء الله، شوق دیدار خانه خدا و مزار، مرقد، خانه، شهر و دیار معشوق را نداشته باشد؟^۲

شناخت بهتر

آیا زیارت می‌تواند ما را به شناخت بهتر پیشوایان معصوم علیهم السلام و جایگاه آنان راهنمایی کند؟

شناخت معصومین علیهم السلام ارتباط مستقیمی با زیارت بهتر و مؤثرتر آنان دارد؛ از این رو، بسیاری از زیارت‌نامه‌های معتبر تصویر زیبایی از جایگاه الهی ایشان ارائه می‌دهد و ما را به شناخت آنان نزدیک می‌کند.

در زیارت مختصر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله که از امام رضا علیه السلام روایت شده است، به چهار ویژگی رسول الله اشاره شده است: خَيْرَةَ اللَّهِ (برگزیده خدا)، حَبِيبَ اللَّهِ (دوست خدا)، صَفْوَةَ اللَّهِ (گلچین شده خدا) و أَمِينَ اللَّهِ (امین خدا). سپس به حقایق زیر گواهی می‌دهد:

۱. محمدبن احمد ذهبی، تاریخ الاسلام، ج ۱۷، ص ۶۷.

۲. جواد محدثی، فرهنگ زیارت، ص ۲۵.

«أَنَّكَ قَدْ نَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ.» (خیرخواه امتت بودی)؛

- «وَجَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ رَبِّكَ.» (در راه پروردگارت مجاهده کردی)؛

- «وَعَبَدْتَهُ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ.»^۱ (تا دم مرگ، خدایت را بندگی کردی).

زیارت جامعه کبیره تصویر دقیقی از جایگاه الهی و هدایت‌بخش امام ارائه می‌کند و از این‌رو منشور امام‌شناسی نامیده می‌شود. همچنین زیارت‌نامه‌ای از امام صادق علیه السلام روایت شده است که زوایای دقیقی از شخصیت و جایگاه ائمه اطهار علیهم السلام ارائه می‌کند. زائر در بخشی از این زیارت چنین گواهی می‌دهد:

«أَنْكُمْ أُنُوبُ اللَّهِ وَ مَفَاتِيحُ رَحْمَتِهِ وَ مَقَالِيدُ مَغْفِرَتِهِ وَ سَحَابُ رِضْوَانِهِ وَ مَصَابِيحُ جَنَانِهِ وَ حَمَلَةُ فُرْقَانِهِ وَ خَزَنَةُ عِلْمِهِ وَ حَفَظَةُ سِرِّهِ وَ مَهَبِطُ وَحْيِهِ.»

شما دروازه‌های راهیابی به سمت پروردگارید و کلیدهای رحمت، گنجینه‌های آمرزش، ابرهای رضوان، چراغ‌های بهشت، حاملان قرآن، خزائن علم، حافظان راز و جایگاه نزول وحی الهی هستید.

«دَعَوْتُمْ إِلَى سَبِيلِهِ وَ أَنْفَذْتُمْ طَاقَتَكُمْ فِي مَرْضَاتِهِ.»

مردم را به راه خداوند رهنمون کردید و توان خود را در جهت کسب رضایت الهی قرار دادید.

«وَ حَمَلْتُمْ الْخَلَاقِقَ عَلَى مِنْهَاجِ التُّبُّوَّةِ وَ مَسَالِكِ الرِّسَالَةِ.»^۲

مردم را بر مسیر نبوت و راه‌های رسالت منتقل کردید.

قرب به خدا

چگونه به وسیله زیارت معصومین علیهم السلام قرب به خدا ایجاد می‌شود و منظور

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة اطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۸۲.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة اطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۱۶۴.

از این قرب چیست؟

نزدیکی به خدا و به رنگ خداشدن، عالی‌ترین کمال انسان است. این قرب از راه بندگی، دستیابی به فضایل اخلاقی، دوری از رذایل، ارتباط با اولیای الهی و ولایت آنان دست‌یافتنی است. در پاسخ به این پرسش به سه نکته اشاره می‌کنیم:

۱. محبت به انسان‌های بزرگ و کامل همچون معصومین علیهم‌السلام و ارتباط با آنان، زمینه‌ای برای ولایت الهی است و خداوند به پیامبر خود می‌فرماید اگر می‌خواهید از ولایت الهی بهره‌مند شوید، این راه را بپیمایید: ﴿قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ﴾ (بگو اگر خدا را دوست می‌دارید [که باید هم بدارید]، باید از من پیروی کنید تا خدا هم شما را دوست بدارد.)

امیرمؤمنان علیه‌السلام نیز نیک‌بخت‌ترین مردم را کسی می‌داند که بلندمرتبه‌بودن جایگاه اهل بیت علیهم‌السلام را بشناسد و به کمک آنان، به خدا نزدیکی بجوید.^۲

۲. این عبارت که «به واسطه شما و ولایت شما به خدا نزدیکی می‌جوئیم» در بسیاری از زیارت‌نامه‌ها وجود دارد که نشانگر تأثیر محبت ولی خدا در ارتباط‌گیری با خداست؛ مثلاً در زیارت عاشورا می‌خوانیم: «يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى وَ إِلَى رَسُولِهِ وَ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ وَ إِلَى فَاطِمَةَ وَ إِلَى الْحَسَنِ وَ إِلَيْكَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْكَ وَ سَلَّمَ وَ عَلَيْهِمْ بِمُؤَلَاتِكَ»^۳

ابن قولویه نیز به زیارتی دیگر چنین اشاره می‌کند: «آقایم، برای زیارت نزد شما آمده‌ام؛ درحالی‌که به گناه اقرار دارم و با آمدن به سمت شما، می‌خواهم به خدایم نزدیک شوم»^۴

۱. آل عمران، ۳۱.

۲. عبدالواحد آمدی، غرر الحکم، شرح آقاجمال‌الدین خوانساری، ج ۲، ص ۴۶۱.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۱۷۷.

۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۲۴۱.

در زیارت امام رضا علیه السلام هم می‌خوانیم: «خدایا، به واسطه‌ی علی بن موسی به شما تقرب می‌جویم؛ آن شهید غریب حبیبی که در توس مدفون است.»^۱

۳. وقتی انسان به زیارت یکی از معصومان مشرف می‌شود، انس و تقرب به آنان پیدا می‌کند. این انس نیز راهی برای نزدیکی به خداوند است. ابوسعید ابوالخیر از شیخ الرئیس ابوعلی سینا درباره‌ی تشریف به زیارت پرسشی کرد، ابوعلی سینا در پاسخ گفت: «در این هنگام اذهان صفای بیشتری می‌یابد و خاطره‌ها با تمرکز شدیدتری جلوه می‌کند و باعث نزدیکی به خداوند می‌شود.»^۲

میثاقی دوباره

آیا می‌توان زیارت را بیعت با امام شمرد و با این نگاه، هرزیارتی نوعی اعلام یاری و تجدید عهد با امام باشد؟

وقتی انسان مؤمن به زیارت امام معصوم می‌رود، پیمان وفاداری خود را نو می‌سازد و می‌کوشد دوباره روح و رفتار خویش را با خلیفه‌ی راستین الهی در زمین همسو سازد که بدان «تجدید عهد» می‌گویند.

پیشوایان معصوم علیهم السلام به مسافران مکه چنین توصیه می‌کنند: «کسانی که برای حج می‌آیند، در بازگشت نزد ما بیایند، از ولایت خود ما را خبر کنند و یاری خویش را بر ما عرضه کنند.»^۳ از این رو می‌توان زیارت را بیعتی دوباره برای ولایت‌پذیری دانست.

زیارت یکی از جلوه‌های وفای به عهد است و هر زائری با حضور در حرم امام، در صف اهل ایمان قرار می‌گیرد و بر ولایت ائمه‌ی اطهار علیهم السلام به‌عنوان حجت‌های الهی، عهد دوباره می‌بندد. از امام ابوالحسن الرضا علیه السلام نقل شده است که فرمودند:

۱. محمدبن حسن طوسی، مصباح المتجهد و سلاح المتعبد، ص ۳۲۷.

۲. ابن سینا، رسائل، ص ۳۳۵ تا ۳۳۸.

۳. محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، علل الشرایع، ج ۲، ص ۴۵۹.

إِنَّ لِكُلِّ إِمَامٍ عَهْدًا فِي عُنُقِي أَوْلِيَائِهِ وَشِيعَتِهِ وَانَّ مِنْ تَمَامِ الْوَفَاءِ
بِالْعَهْدِ وَحَسَنِ الْأَدَاءِ زِيَارَةَ قُبُورِهِمْ.^۱

برای هر امامی بر عهده هواداران و پیروانش پیمانی است و از جمله نشانه‌های وفای کامل به این پیمان، زیارت قبر آن‌هاست.

امام هادی علیه السلام در ذیل زیارت امام حسین علیه السلام توصیه می‌فرماید که در زیارت، نام تک‌تک ائمه اطهار علیهم السلام را بر زبان جاری کن و بر حجت الهی بودن آنان شهادت ده و آنگاه این‌گونه بگو:

«اَكْتُبُ لِي عِنْدَكَ مِيثَاقًا وَعَهْدًا أَنِّي أَتَيْتُكَ أَجْدِدُ الْمِيثَاقَ فَاشْهَدْ لِي عِنْدَ رَبِّكَ إِنَّكَ أَنْتَ الشَّاهِدُ.»^۲

برای من بنویس که نزد شما میثاق و عهده‌ای داشته‌ام و من به محضرت آمده‌ام تا آن میثاق را تجدید کنم. نزد پروردگارت بر این پیمانم شهادت بده و البته تو خود شاهدهی.

علامه مجلسی به زیارتی به نام «مصافقه» اشاره می‌کند. مصافقه به معنای دست روی دست گذاشتن برای بیعت است و زیارت پیشوایان معصوم علیهم السلام تجدید عهد و میثاقی با ایشان است و زائر بر ولایت‌پذیری و فرمان‌برداری از ایشان و اعلان برائت از دشمنانشان بیعت می‌کند:

«جِئْتُكَ يَا مَوْلَايَ زَائِرًا لَكَ وَ مُسَلِّمًا عَلَيْكَ وَ لَا يُذَأُ بِكَ وَ قَاصِدًا
إِلَيْكَ أَجْدِدُ مَا أَخَذَهُ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ لَكُمْ فِي رَقَبَتِي مِنَ الْعَهْدِ
وَ الْبَيْعَةِ وَ الْمِيثَاقِ بِالْوَلَايَةِ لَكُمْ وَ الْبِرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِكُمْ مُعْتَرِفًا
بِالْمَقْرُوضِ مِنْ طَاعَتِكُمْ.»

زائر سپس دست راست خود را روی مزار و ضریح امام می‌نهد و اعلان می‌کند: «این دستان من است که به نشانه بیعتی که بر من واجب است، به سوی شما دراز می‌کنم؛ امام من، آن را بپذیر:

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۶۱.

۲. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۷۸.

«هَذِهِ يَدِي مُصَافِقَةٌ لَكَ عَلَى الْبَيْعَةِ الْوَاجِبَةِ عَلَيْنَا فَاقْبَلْ ذَلِكَ مِنِّي يَا إِمَامِي فَقَدْ زُرْتُكَ وَ أَنَا مُعْتَرِفٌ بِحَقِّكَ مَعَ مَا أَلَزَمَ اللَّهُ شُبْحَانَهُ مِنْ نُصْرَتِكَ وَ هَذِهِ يَدِي عَلَى مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ بِهِ مِنْ مَوَالَتِكَ وَ الْإِفْرَارِ بِالْمُفْتَرَضِ مِنْ طَاعَتِكَ وَ الْبِرَاءَةِ مِنْ أَعْدَائِكَ وَ السَّلَامِ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ وَ بَرَكَاتُهُ.»

انگاه ضریح را می بوسد و می گوید:

«يَا سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ وَ إِمَامِي وَ الْمُفْتَرَضَ عَلَيَّ طَاعَتُهُ أَشْهَدُ أَنَّكَ بَقِيَّتٌ عَلَى الْوَفَاءِ بِالْوَعْدِ وَ الدَّوَامِ عَلَى الْعَهْدِ وَ قَدْ سَلَفَ مِنْ جَمِيلٍ وَ عَدِيدِكَ لِمَنْ زَارَ قَبْرَكَ مَا أَنْتَ الْمَرْجُوُّ لِلْوَفَاءِ بِهِ وَ الْمُؤْمَلُّ لِتَمَامِهِ وَ قَدْ قَصَدْتُكَ مِنْ بَلَدِي وَ جَعَلْتُكَ عِنْدَ اللَّهِ مُعْتَمِدِي فَحَقِّقْ ظَنِّي وَ مَخَيَّلْتِي فِيكَ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْكَ وَ سَلِّمْ تَسْلِيمًا كَثِيرًا اللَّهُمَّ إِنِّي أَتَقَرَّبُ إِلَيْكَ بِزِيَارَتِي إِيَّاهُ وَ أَرْجُو مِنْكَ النَّجَاةَ مِنَ النَّارِ وَ بِأَبَائِهِ وَ أَبْنَائِهِ صَلَوَاتُ اللَّهِ عَلَيْهِمْ رَضِينَا بِهِمْ أُمَّةً وَ سَادَةً وَ قَادَةً.»

سپس این چند دعا را بر زبان جاری می سازد:

«اللَّهُمَّ أَدْخِلْنِي فِي كُلِّ خَيْرٍ أَدْخَلْتَهُمْ فِيهِ وَ أَخْرِجْنِي مِنْ كُلِّ شَوْءٍ أَخْرَجْتَهُمْ مِنْهُ وَ اجْعَلْنِي مَعَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ بِرَحْمَتِكَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ.»

در پایان دو رکعت نماز می خواند و بازمی گردد. چنین زیارتی به مثابه عهد دوباره با امام است.^۱

برائت از دشمن

ما معتقدیم که در کنار حب به اهل بیت علیهم السلام، باید به دشمنان ایشان بغض بورزیم. دلایل برائت جویی از دشمنان و بغض به آنان چیست؟ بغض در مقابل حب است و در اصطلاح به معنای نفرت از چیزی آزاردهنده

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الانمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۱۹۷ و ۱۹۸.

است که اگر فزونی یابد، بیزاری (مَقَّت) خوانده می‌شود و «تَبْرَى» از مصادیق آن است؛ یعنی دوری جستن از افراد یا چیزهایی که هم‌نشینی با آن ناخوشایند و ناپسند و گلوگیر است.^۱

در طول تاریخ انبیا و پس از آن، همواره دو صف حق و باطل وجود داشته و هرکدام نیز پیشوا و پیروانی داشته‌اند. قرآن درباره رهبران جبهه حق می‌فرماید: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا﴾^۲ (و آنان را پیشوا قرار دادیم تا به فرمان ما رهبری کنند). درباره پیشوایان جبهه باطل می‌فرماید: ﴿وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَى التَّارِ﴾^۳ (و به آنان فرصت سردمداری دادیم تا مردم را به آتش جهنم دعوت کنند).

هدف از بغض و تبزی، مشخص ساختن مرزهای حق و باطل، نشان دادن دوست و دشمن و اعلان موضع خویش است. هر فردی باید موضع صریح خود را در برابر جبهه حق و باطل با شفافیت تمام بیان کند تا سره از ناسره روشن شود و حقایق کتمان نشود.

شیعه معتقد است هرکس به امامت ائمه اطهار علیهم‌السلام باورمند باشد، به نبوت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و سایر انبیا پایبند بوده است و انکار این جایگاه به معنای انکار نبوت همه پیامبران الهی است. حب و بغض هر فرد دین‌دار و اعلان موضع او نیز از همین منظر تعریف می‌شود؛^۴ از این رو، ضمن دوستی ائمه اطهار علیهم‌السلام و پیروی از آنان، باید از ستمگران در حق آنان نیز بیزاری بجوییم.^۵ رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به امیرمؤمنان علیه‌السلام فرمودند:

«حَرْبُكَ حَرْبِي وَ سَلْمُكَ سَلْمِي.»^۶ (جنگ با تو جنگ با من است و صلح با تو صلح با من.)

۱. راغب اصفهانی، مفردات، ص ۱۳۶ و ۲۱۲ و ۷۷۲.

۲. انبیاء، ۷۳.

۳. قصص، ۴۱.

۴. امام صادق علیه‌السلام: «هل الإيمان إلا الحبّ و البغض؟» (محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۲، ص ۱۱۲۵).

۵. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، الاعتقادات، ص ۱۰۴.

۶. خراز قمی، کفایة الاثر، ص ۱۵۱.

«اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَ عَادِ مَنْ عَادَاهُ.»^۱ (خداوندا، دوست بدار هرکس او (علی) را دوست می‌دارد و دشمن بدار هرکه او را دشمن می‌دارد.)
 «لَا يَجِبُكَ إِلَّا مَوْمِنٌ وَلَا يَبْغُضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ.»^۲ (جز مؤمن، کسی دوستت نمی‌دارد و جز منافق، کسی با تو دشمنی ندارد.)
 در زیارت‌نامه‌ها، تَبْرَى در کنار تولى، به‌عنوان عنصر محوری اعتقاد مذهب تشیع، فراوان وجود دارد؛ از این رو، تَبْرَى فرهنگ اعتراض به ظلم تحمیل شده به عترت علیهم‌السلام و اظهار بی‌زاری از دشمنان ایشان است.
 البته مرز تَبْرَى و توهین را باید رعایت کرد و از ناسزاگویی به مقدسات دیگران دوری جست؛ آن‌گونه که رهبر معظم انقلاب اهانت به بزرگان اهل سنت را خلاف سیره ائمه علیهم‌السلام می‌شمارند.^۳

لعن به منحرفان

لعن چیست و در زیارت‌نامه‌ها در کنار سلام به پیشوایان معصوم، چرا به دشمنان آنان لعن می‌کنیم؟
 لعن به معنای دوری از رحمت الهی است.^۴ لعن نوعی تَبْرَى است که کاربرد متعدّدش در قرآن^۵ نشان مشروعیت آن است:
 ﴿إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَ أَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا﴾^۶
 خدا کسانی را که او و پیامبرش را اذیت می‌کنند، در دنیا و آخرت لعنت کرده و عذابی خوارکننده برای ایشان مهیا کرده است.

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۱، ص ۲۹۳.

۲. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، الإرشاد، ج ۱، ص ۴۰.

۳. نک: سخنرانی رهبر معظم انقلاب به‌مناسبت عید غدیر، ۳۰ شهریور ۱۳۹۵.

۴. فخرالدین طریحی، مجمع البحرین، ج ۶، ص ۳۰۹.

۵. نک: ص، ۷۸؛ احزاب، ۵۷ و ۶۴؛ مائده، ۷۸؛ هود، ۱۸؛ نور، ۷ و ۲۳؛ نساء، ۹۳؛ توبه، ۶۸؛ محمد، ۲۲ و ۲۳.

۶. احزاب، ۵۷.

لعن به معنای دورکردن از رحمت الهی است؛ زیرا رحمت فقط از آن مؤمنان است که شایسته هدایت به عقاید و ایمان حقیقی و در پی آن عمل صالح هستند. در نتیجه در پرتو لعن، دوری از رحمت در دنیا و آخرت درخواست می‌شود که به معنای محرومیت ظلم‌پیشگان از این هدایت است و این محروم ساختن جنبه کیفر دارد.

وجود لعن در اکثر زیارت‌نامه‌ها^۱ نوعی درخواست از خداوند برای دورساختن دشمنان اهل بیت علیهم‌السلام از رحمت الهی است. البته مرز لعن با سب و دشنام‌گویی را باید شناخت؛ زیرا قرآن از سب و دشنام نهی می‌کند^۲ و در فرهنگ روایی ما نیز دشنام‌دادن مذموم شمرده شده است؛ آن‌گونه که امیرمؤمنان علیه‌السلام فرمودند: «من خوش ندارم شما دشنام‌گو باشید.»^۳ معمولاً لعن به صورت خواسته قلبی در نجوای با خدای تعالی درباره کافران و ظالمان درخواست می‌شود؛ ولی سب (ناسزاگویی) در تعامل با دیگران جنبه گفتاری دارد و در بیشتر مواقع، با آثار اجتماعی نامطلوب و گاه واکنش‌های تند همراه است.

نوع عملکرد دشمنان نبوت و امامت و مخالفت‌های پیدا و پنهان آنان با برگزیدگان الهی، در مسیر هدایت بشر خلل و آسیب ایجاد کرد. بدیهی است که آنان سزاوار لعن هستند. با درنگ در روایات و به خصوص زیارت‌نامه‌های مأثور و نقل‌شده از ائمه اطهار علیهم‌السلام، پاسخ چرایی لعن به دست می‌آید. در روایات زیر هفده دلیل درباره علت لعن دشمنان عترت بیان شده است:

امام صادق علیه‌السلام در زیارت‌نامه امام حسین علیه‌السلام پنج دلیل برای لعن برمی‌شمارند:

«اللَّهُمَّ الْعِنِ الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَكَ وَ خَالَفُوا مِلَّتَكَ وَ رَغِبُوا عَنِ أَمْرِكَ

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۴۳؛ محمد بن حسن طوسی، مصباح المتعجد، ص ۷۷۴.

۲. انعام، ۱۰۸.

۳. «إِنِّي أَكْرَهُ لَكُمْ أَنْ تَكُونُوا سَبَّابِينَ.» (علی بن ابی طالب علیه‌السلام، نهج البلاغه، خطبه ۲۰۶).

وَ اتَّهَمُوا رَسُولَكَ وَ صَدُّوا عَنْ سَبِيلِكَ.^۱

خدایا، لعنت کن کسانی را که «نعمت تو را تغییر دادند»، «با ملت پیرو تو مخالفت کردند»، «از دستور تو روی برتافتند»، «به رسولت اتهام زدند» و «راه به سوی تو را بستند».

در زیارت‌نامه دیگر امام حسین علیه السلام که از امام صادق علیه السلام نقل شده است، برای لعن شش دلیل ذکر شده است:

«اللَّهُمَّ الْعِنِ الَّذِينَ كَذَّبُوا رُسُلَكَ وَ هَدَمُوا كَعْبَتَكَ وَ حَرَّفُوا كِتَابَكَ وَ سَفَكُوا دِمَاءَ أَهْلِ بَيْتِ نَبِيِّكَ وَ أَفْسَدُوا فِي بِلَادِكَ وَ اسْتَدَلُّوا عِبَادَكَ.»^۲

خدایا، از رحمت خود دور مدار کسانی را که «رسولانت را تکذیب کردند»، «کعبه‌ات را ویران کردند»، «کتابت را تحریف کردند»، «خون اهل بیت پیامبرت را ریختند»، «در شهرهایت فساد کردند» و «بندگان را به خواری کشاندند».

امام صادق علیه السلام در صلوات عصر جمعه، سه دلیل برای لعن بیان می‌فرماید:

«اللهم العن الذين بدلوا دينك و كتابك و غيروا سنة نبيك عليه سلامك و أزالوا الحق عن موضعه.»^۳

پروردگارا، لعنت کن کسانی را که «دین و کتاب تو را تبدیل کردند» و «سنت نبی تو را تغییر دادند» و «حق (خلافت) را از جایگاهش (عترت) دور کردند».

در زیارت امام رضا علیه السلام نیز در کنار دو دلیل مشترک با روایات فوق، به سه دلیل دیگر لعن (انکار آیات خدا و استهزای امام و مسلط کردن دیگران بر خاندان پیامبر) اشاره شده است:

«اللَّهُمَّ الْعِنِ الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَكَ وَ اتَّهَمُوا نَبِيِّكَ وَ جَحَدُوا بِآيَاتِكَ

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۷۲.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۹۷.

۳. علی بن موسی بن طاووس، جمال الأسبوع، ص ۴۸۰.

وَ سَخِرُوا بِإِمَامِكَ وَ حَمَلُوا النَّاسَ عَلَى اَكْتافِ آلِ مُحَمَّدٍ.^۱

باور صحیح

آیا می‌توان زیارت را ظرفیتی فرهنگی برای گسترش باورهای صحیح و نفی باورهای غلط دانست؟

کاربردهای مؤثر زیارت به گونه‌ای است که می‌توان از ظرفیت‌های فرهنگی آن نیز یاد کرد؛ بدین گونه که زیارت می‌تواند زمینه‌ابراز عقیده صحیح و نفی باورهای منفی و انحرافی شود و محل زیارت نیز کانونی باشد برای ابراز باورهای صحیح و اعلان پایبندی به آن و همچنین محلی باشد برای اعلان نفرت و بیزاری از باورهای ناصحیح و انحرافی.

روایت زیر نمونه‌ای از اعلان موضع امام رضا علیه السلام درباره رویکردی انحرافی است که در عصر ایشان درباره خدا ترویج می‌شد. این جریان به جسمیت خدا باور داشت و خالق هستی را به خلاق تشبیه می‌کرد. زمانی که امام رضا علیه السلام به زیارت مزار یکی از اهل بیت خود رفتند، دست خویش را بر قبر نهادند و رو به حاضران کردند و باور حاکم جامعه وقت را در تشبیه خداوند چنین نقد کردند:

پروردگارا، قدرت تو آشکار است؛ بدون آنکه در آن سستی باشد. پروردگارا، تو را نشناختند و [با معیارهای حسی و مادی] پاره ارزیابی کردند و وصف کردند و من از کسانی که تو را با تشبیه طلب کردند، بیزارم. پروردگارا، هیچ چیز چون تو نیست و هرگز تو را در نمی‌یابند... و در آفریده‌های تو راه شناخت تو فراهم است؛ ولی آنان تو را با آفریده‌هایت قیاس کردند و برابر دانستند و به همین سبب تو را نشناختند و برخی از نشانه‌های تو را برای خود خدا گرفتند و چنانست وصف کردند. ولی ای پروردگار من،

۱. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۰۵.

تو برتر از آنی که تشبیه‌کنندگان توصیف کرده‌اند.^۱

آشنایی با تاریخ

آیا می‌توان به منظور آشنایی با تحولات و تاریخ اسلام، به زیارت معصومین علیهم‌السلام نگرست؟

در برخی از زیارت‌نامه‌های رسیده از ائمه اطهار علیهم‌السلام نمونه‌هایی از بیان حوادث مهم تاریخ اسلام و اعلان موضع درباره آن وجود دارد که نشانگر این ظرفیت مهم در ارتباط‌گیری با حوادث تاریخ و تحولات صدر اسلام است؛ برای مثال، در یکی از زیارت‌نامه‌ها^۲ به نمونه‌های زیر اشاره می‌شود:

- با درگذشت حضرت مصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، برخی فرصت‌طلبی کردند و حرمت حضرت هتک شد؛

- هنگام وفات پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، عده‌ای بی‌درنگ از کنار بستر ایشان بیرون رفتند و به نقض بیعت سرعت بخشیدند؛

- جمعی پست و بقایای احزاب عصر جاهلی به خانه رسالت و نبوت و جایگاه سلطان ولایت و خلافت یورش بردند؛

- پیمان با پیامبر درباره برادرش علی علیه‌السلام را نقض کردند؛

- با ستم و آزار دختر پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، دل ایشان را مجروح ساختند؛

- به همسر فاطمه علیه‌السلام بی‌وفایی کردند و جایگاه ایشان را کاستند. با

- نقض پیروی از علی علیه‌السلام، ولایت آن حضرت را انکار کردند و ایشان را با خشونت به بیعت سوق دادند؛

- برخی اصحاب به سلمان فارسی ناسپاسی کردند، مقدار را راندند، ابوذری غفاری را تبعید کردند و با آسیب‌زدن به بدن عمار، به او اهانت کردند؛

۱. محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه‌السلام، ج ۱، ص ۱۱۶.
۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۹۹، ص ۱۶۳.

- احکام الهی تغییر کرد، حلال و حرام در هم آمیخت و ایمان و اسلام سبک شمرده شد؛
- کعبه ویران شد، مدینه (در واقعهُ حره) آماج حمله قرار گرفت و لباس رسوایی بر تن دختران مهاجر و انصار پوشاندند؛
- به کشتن اهل بیت پیامبر ﷺ و تلاش برای قطع نسل حضرت پرداختند، اهل حرم ایشان را به اسارت بردند، یاران حضرت را کشتند، افتخارات پیامبر را وارونه ساخته و یاد آن حضرت را قطع کردند؛
- امامی با سری شکافته در محراب افتاد؛
- امامی شهید شد و کفن پیکرش را در مراسم خاک سپاری با تیر سوراخ کردند؛
- امامی تنش در صحرا ماند و سرش را روی نیزه نهادند؛
- امامی در زندان به غل و زنجیر بند شد و اعضای بدنش با آهن (زنجیرها) آسیب دید؛
- امامی نیز مسموم شد و با نوشاندن سم، اعضای درون پیکرش را قطعه قطعه کردند.

بزرگداشت مجاهدت‌ها

در زیارت‌نامه‌ها به چه میزان از مجاهدت‌های معصومین علیهم‌السلام و رنج آنان در ابلاغ دین خدا یاد شده است؟

زیارت زنده‌نگهداشتن یاد پیشوایان معصوم و احیای نام، خاطره، معارف و میراث آنان است. زائر در پرتو زیارت تلاش می‌کند جایگاه معصوم زیارت‌شده را پاس دارد و برای تقویت و اعتلای دین، ارزش‌ها و مجاهدت‌های آن معصوم شهید را ارج نهد.

نقل شده است که پیامبر اسلام ﷺ هرگاه به زیارت شهدا می‌رفتند،

خطاب به آنان می‌فرمودند: «السلام علیکم بما صَبَرْتُمْ فَنِعَمَ عُقْبَى الدَّارِ»^۱ (سلام بر شما به‌واسطه صبری که کردید؛ پس خانه آخرت خوب خانه‌ای است.)

تجلیل از جایگاه والای پیشوایان معصوم، جز با آمدن بر سر مزارشان، نشستن بر تربت پاک و اشک‌ریختن به یادشان و یادآوری حماسه‌های آنان میسر نیست. در آن اماکن مقدس، با الهام از معارف بیان‌شده در زیارت‌نامه‌ها، باید مجاهدت‌های معصومین علیهم‌السلام را بیان کرد و ضمن بزرگداشت آن‌ها، بر حفظ این مجاهدت‌ها و رهروی در مسیر آنان باید کوشید.

در قسمت‌هایی از زیارت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم به خیرخواهی حضرت به امت و جهاد در راه خدا و اوج بندگی ایشان اشاره شده است که زائر بدان شهادت می‌دهد:

«وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ نَصَحْتَ لِأُمَّتِكَ وَ جَاهَدْتَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَ
عَبَدْتَهُ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ فَجَزَاكَ اللَّهُ أَفْضَلَ مَا جَزَى نَبِيًّا عَنْ
أُمَّتِهِ»^۲

زائر در زیارت امیرمؤمنان علیه‌السلام از مظلومیت امام و غصب‌شدن حق ایشان یاد می‌کند، صبر ایشان را ارج می‌نهد و بر مقام والای شهادتشان گواهی می‌دهد:

«السَّلَامُ عَلَيْكَ يَا وَلِيَّ اللَّهِ أَشْهَدُ أَنَّكَ [أَنْتَ] أَوَّلُ مَظْلُومٍ وَأَوَّلُ مَنْ
غُصِبَ حَقُّهُ صَبَرْتَ وَ اخْتَسَبْتَ حَتَّى أَتَاكَ الْيَقِينُ وَ أَشْهَدُ أَنَّكَ
لَقَيْتَ اللَّهَ وَ أَنْتَ شَهِيدٌ»^۳

به‌فرموده امام صادق علیه‌السلام زائر در حرم هراممی، از مقام والای جهاد در کنار امام و محوریت آنان در حق و همچنین برخورداری آنان از میراث نبوت یاد

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۶۰.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۴۱.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۳۱۷.

کند:

«أَشْهَدُ أَنَّ الْجِهَادَ مَعَكَ جِهَادٌ وَأَنَّ الْحَقَّ مَعَكَ وَ لَكَ وَ أَنْتَ
مَعْدِنُهُ وَ مِيرَاثَ التُّبُوَّةِ عِنْدَكَ وَ عِنْدَ أَهْلِ بَيْتِكَ.»^۱

در زیارت امام حسین علیه السلام جلوه‌های تکریم متعدد است: امر و فراخوانی به قسط و عدل، ابلاغ فرمان الهی و واهمه نداشتن از هیچ کس، اقامه نماز، پرداخت زکات، امر به معروف، نهی از منکر، حرام کردن حرام خدا و حلال کردن حلال الهی و مقام والای شهادت نمونه‌هایی از مجاهدت‌های شهید کربلاست:

«أَشْهَدُ أَنَّكَ أَمَرْتَ بِالْقِسْطِ وَالْعَدْلِ وَ دَعَوْتَ إِلَيْهِمَا.»^۲
«أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ عَنِ اللَّهِ مَا أَمَرَكَ بِهِ وَ لَمْ تَخْشَ أَحَدًا
غَيْرَهُ.»^۳

«أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ أَقَمْتَ الصَّلَاةَ وَ آتَيْتَ الزَّكَاةَ وَ أَمَرْتَ بِالْمَعْرُوفِ وَ
نَهَيْتَ عَنِ الْمُنْكَرِ.»^۴
«أَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ حَلَلْتَ حَلَالَ اللَّهِ وَ حَرَمْتَ حَرَامَ اللَّهِ.»^۵
«أَشْهَدُ أَنَّكَ حَى شَهِيدٌ تَرْزُقُ عِنْدَ رَبِّكَ.»^۶

همچنین در برخی از زیارت‌نامه‌های ائمه اطهار علیهم السلام، از مجاهدت‌ها و رنج‌های یاران ایشان نیز یاد و از آنان تجلیل می‌شود، مانند بی‌مه‌ری‌ها به سلمان، منزوی کردن مقداد، تبعید ابوذر و آسیب زدن به عمار.^۷

پاکی از گناه

زیارت به چه میزان در پاکی انسان از گناه مؤثر است؟ آیا گنهکاری که از

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۱۷.
۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۹۷.
۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۰۲.
۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۰۷.
۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۱۲.
۶. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۲۰.
۷. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة اطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۱۶۷.

گناه خود پیشیمان است، می‌تواند با زیارت، امید بخشش و آمرزش داشته باشد؟

زمانی که انسان گناهکار به آستان معصومین علیهم‌السلام پا می‌نهد، حس شرمندگی از گناه و سرافکندی در پیشگاه این حجت‌های الهی، فرصتی برای توبه فراهم می‌سازد. او در آن لحظه نیاز به سبکی از بار سنگین گناه را با تمام وجود درک می‌کند و حرم امام را کانونی برای درخواست بخشش، جبران لغزش‌ها و تصمیم برای شکل‌دهی زندگی عاری از هر معصیت می‌بیند. به واقع زائر با استغفار، زندگی‌اش را عطرآگین می‌سازد؛ آن‌گونه که امیرمؤمنان علیه‌السلام می‌فرمایند: «تَعَطَّرُوا بِالِاسْتِغْفَارِ»^۱ (خودتان را با استغفار معطر سازید).

در زیارت امامان مدفون در قبرستان بقیع می‌خوانیم: «وَهَذَا مَقَامٌ مَنْ أَسْرَفَ وَأَخْطَا وَاسْتَكَانَ وَاقْرَأْ بِمَا جَنَى وَرَجَا بِمَقَامِهِ الْخَلَّاصَ ...»^۲ (اینجا محل ایستادن و جایگاه کسی است که اسراف و خطا کرده است. اینجا کسی در حضورتان ایستاده که شکسته و خاکسار، به جرم خویش اقرار می‌کند و به سبب حضورش در این مقام، امید‌رهایی دارد).

در زیارت حضرت رسول صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم نیز می‌خوانیم: «وَإِنِّي أَتَيْتُكَ مُسْتَغْفِرًا تَائِبًا مِنْ ذُنُوبِي وَإِنِّي أَتَوَجَّهُ بِكَ إِلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكَ لِيَغْفِرَ لِي ذُنُوبِي»^۳
قرآن آمرزش‌خواهی هر فرد در جوار پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم را مشروع می‌شمارد.

بدیهی است دعای پیغمبر تضمین‌کننده بخشش گناه خواهد بود:

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَعْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرُوا لَهُمْ
الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾^۴

و اگر آنان (گناهکاران) هنگامی که به خود ستم می‌کردند، از در توبه نزد تو آمده و از خدا طلب آمرزش کرده بودند و رسول

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۶، ص ۷۰.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۵۴.

۳. محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۵.

۴. نساء، ۶۴.

برایشان طلب مغفرت کرده بود، می‌دیدند که خدا توبه‌پذیر و مهربان است.

امیرمؤمنان علی علیه السلام می‌فرمایند:

سه روز پس از دفن رسول خدا، فردی اعرابی بر ما وارد شد. او خود را بر قبر پیامبر صلی الله علیه و آله افکند و خاکش را بر سرش ریخت و گفت: «ای رسول خدا، گفتید و گفتارتان را شنیدیم. از خدا حقایق را گرفتید و ما هم از شما گرفتیم. از چیزهایی که بر شما نازل شده، این آیه است: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاؤُكَ...﴾ ستم کرده‌ام و نزدتان آمده‌ام تا برایم طلب آمرزش کنید.» از قبر ندایی بلند شد: «گناهت آمرزیده شده است.»^۲

بدین‌گونه، زیارت عامل مغفرت‌طلبی و توبه و پاکی شخص زائر است. اباصلت هروی می‌گوید:

نزد امام رضا علیه السلام بودم که گروهی از مردم قم حضور حضرت رسیدند. سلام کردند و امام نیز پاسخ ایشان را دادند و آنان را نزدیک خود نشان‌دادند. حضرت پس از خوشامدگویی فرمودند: «أَنْتُمْ شِيعَتُنَا حَقًّا يَا تَيُّ عَلَىكُمْ زَمَانٌ تَزُورُونَ فِيهِ تَرْبِيَّتِي بِطُوسِ الْأَ فَصَنْ زَارَتِي وَ هُوَ عَلَى غُضَلٍ حَرَجَ مِنْ دُنُوبِهِ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ.»^۳ (شما شیعیان راستین ما هستید. زمانی خواهد آمد که مزارم را در توس زیارت خواهید کرد. بی‌تردید کسی که مرا پس از غسل، زیارت کند، همانند روزی که از مادر به دنیا آمده است، از گناه پاک خواهد شد.)

۱. نساء، ۶۴.

۲. عبدالحسین امینی، الغدير في الكتاب و السنة و الادب، ج ۵، ص ۲۱۷.

۳. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۴، ص ۵۶۹.

کانون دعا

چرا بر دعا کردن در حرم معصومین علیهم السلام تأکید می‌شود؟ ارتباط دعا و اجابت آن با این مکان‌های مقدس چیست؟
زمانی که زائر به زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه معصوم علیهم السلام مشرف می‌شود، مهمان سفره معنوی آنان است. زائر با زیارت، شایستگی می‌یابد که به او عنایت شود و نسیم لطف معصوم بر او بوزد. او در آن هنگام می‌تواند در رسیدن به مقصود، بخشش گناه، برآورده شدن حاجت‌ها و رفع گرفتاری‌اش امید داشته باشد؛ از این رو، حرم معصومین علیهم السلام کانونی مهم برای دعا کردن است و بخش مهمی از زیارت‌نامه‌های نقل شده از معصومین نیز، در بردارنده دعاهای متعدد است.

علمای بزرگ شیعه، کثرت دعا و طلب حاجت را در حرم امام مستحب می‌دانند^۱ و به این روایت استناد می‌کنند: امام هادی علیه السلام درباره اجابت دعا و خواست زائران حرم علی بن موسی الرضا علیه السلام می‌فرماید:

«مَنْ كَانَتْ لَهُ إِلَى اللَّهِ حَاجَةٌ فَلْيَزُرْ قَبْرَ جَدِّي الرِّضَا بِطُوسٍ وَ هُوَ عَلَى غُسْلٍ وَ لِيُصَلِّ عِنْدَ رَأْسِهِ رَكَعَتَيْنِ وَ لِيَسْأَلَ اللَّهَ حَاجَتَهُ فِي فُنُوتِهِ فَإِنَّهُ يَسْتَجِيبُ مَا لَمْ يَسْأَلْ مَأْتِماً أَوْ قِطْعَةً رَحِمَ ...»^۲
هرکس به درگاه خدا حاجتی دارد، قبر جدم حضرت رضا علیه السلام را در توس زیارت کند؛ درحالی که غسل کرده باشد. بالای سر آن حضرت دو رکعت نماز بخواند و در قنوت نمازش حاجتش را از خدا بخواهد که خداوند اجابت می‌کند؛ [البته] به شرطی که خواسته‌اش گناه یا قطع رحم (نفرین خویشاوندان) نباشد. علامه مجلسی تأکید می‌کند که زائر به وقت زیارت، در دعا کردن جدیت و اصرار ورزد و از خداوند درخواست کند که به حق جایگاه بی‌همتای خود و

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۶۹؛ محمدبن حسن حر عاملی، هدایة الامة، ص ۵۱۲.

۲. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۰، ص ۴۴۷.

به حق صاحب قبر، او را مشمول شفاعت قرار دهد.^۱
ملا مهدی نراقی (م ۱۲۰۹) در ترسیم چگونگی اجابت دعا به هنگام
زیارت می گوید:

نفوس نیرومند قدسی، به خصوص انبیا و ائمه علیهم السلام، پس از
آزادی از قفس تن و صعود به عالم تجرد، در نهایت احاطه و
استیلا بر امور جهان اند. امور جهان نزد آنان آشکار است و قدرت
و تأثیرگذاری در مواد عالم دارند. هرکس که به زیارتشان برود،
از آن آگاه و بر او شاهدند و اطلاع کامل از زائران مرقدشان و از
درخواست‌ها و توسل‌ها و تضرع‌ها و شفاعت‌طلبی‌هایشان دارند؛
پس نسیم لطف این اولیا بر زائران می‌وزد و رشحاتی از فروغ آنان
بر زائران می‌تابد و در رفع نیاز و برآورده شدن حاجت‌ها و رسیدن
به مقصودشان و بخشش گناهانشان و رفع گرفتاری‌هایشان،
در پیشگاه خداوند شفاعت می‌کنند. این است رمز این همه
تأکید در زیارت پیامبر و ائمه علیهم السلام.^۲

برآورده شدن حاجات

آیا استمداد از اهل بیت علیهم السلام برای برآورده شدن حاجات روا و پسندیده است؟
هر فیض و رحمتی که به آدمی می‌رسد، تنها از سرچشمهٔ بیکران و
بی‌همتای الهی جاری است و پیشوایان معصوم، واسطهٔ این فیض‌رسانی
الهی هستند؛ از این رو، دربارهٔ جواز حاجت‌خواهی از معصومین علیهم السلام و
مشروعیت «توسل» چند نکته درخور ذکر است:

۱. توسل نوعی تمسک به «وسیله» است و قرآن نیز به آن دعوت کرده
است: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَيْهِ الْوَسِيلَةَ﴾^۳ (مؤمنان، تقوای

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۴.

۲. محمد مهدی نراقی، جامع السعادت، ج ۳، ص ۳۹۸.

۳. مانده، ۳۵.

الهی پیشه کنید و برای رسیدن به او وسیله‌ای فراهم آورید.) یعنی برای تقرب به خداوند، به اولیائش متوسل شوید.

۲. وسیله و واسطه قراردادن چیزی بین خود و مطلوب بر دو قسم است: گاه وسیله مادی است، مثل آب و غذا که وسیله رفع تشنگی و گرسنگی است؛ گاه وسیله معنوی است، مثل گناهکاری که خدا را به مقام و جاه یا حقیقت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قسم می‌دهد تا از گناهش بگذرد یا حاجتمندی که خدا را به جایگاه و امام معصوم عَلَيْهِ السَّلَام سوگند می‌دهد تا حاجتش برآورده شود؛ از این رو، خدای متعال گناهکاران را ارشاد فرموده است که در خانه رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بروند و علاوه بر اینکه خود طلب مغفرت کنند، از آن بزرگوار بخواهند که برای ایشان طلب مغفرت کند. قرآن کریم می‌فرماید: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَعْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾ (اگر ایشان هنگامی که [با ارتکاب گناه] به خود ستم کردند، نزد تو می‌آمدند و از خدا آمرزش می‌خواستند و پیامبر هم برای ایشان طلب مغفرت می‌کرد، خدا را توبه‌پذیر مهربان می‌یافتند.)

۳. در توسل، هر انسان موحدی، اولیای الهی را وسیله می‌داند و برای آن بزرگان دین استقلال در تأثیر قائل نیست؛ بلکه معتقد است عطا و لطف و بسط امور در کفِ باکفایت خداوندی است و این بزرگان واسطه رحمت او بر خلاق‌اند. این‌گونه توسل و حاجت‌خواستن از معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام عین توحید است. به عبارتی، هرگاه درخواست کمک از انسان برگزیده به اذن الهی و مشیت او منوط شود، هرچند به ظاهر از غیر خداست، در واقع درخواست کمک از خداست. خداست که به این فرد توانایی داده است تا دیگران را یاری کند؛ از این رو، این نوع یاری از اولیای الهی و معصومان عَلَيْهِمُ السَّلَام رفتاری موحدانه است و ارتباطی به شرک ندارد. امام خمینی معتقدند:

اگر [در خواستن] حاجت از پیامبر و امام و هرکس غیر خدا،

به‌عنوان خدایی بخواهیم و او را مستقل در برآورده شدن حاجت بدانیم، شرک است؛ چنان‌که عقل و قرآن بر آن گواه است. اگر به این عنوان نباشد، شرک نیست؛ چنان‌که نظام تمام دنیا بر قضای حاجت از یکدیگر است و پایه تمدن جهان بر روی تعاون از یکدیگر برپاست. اگر مطلق حاجت خواستن از کسی شرک بود، باید یکسره جهانیان مشرک و بنیاد جهان بر شرک ریخته باشد. پیامبران نیز محتاج به زندگانی بودند و در توبه خود، از جهانیان حاجت‌ها می‌خواستند و با تعاون، قافله حیات و زندگانی را راه می‌انداختند.^۱

۱. سیدروح‌الله موسوی خمینی، کشف الأسرار، ص ۳۴.

فصل دوم

پیشگامان زیارت

سیره پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در زیارت

آیا حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در دوران پیامبری و نبوت خود به زیارت می‌رفتند؟ بر اساس گزارش‌های متعدد تاریخی، پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مزار مادرش، حضرت آمنه عَالِيهَا السَّلَام، را در منطقه ابواء، واقع در میان مکه و مدینه، زیارت کردند. بُریده می‌گوید:

حضرت رسول به قبری رسیدند و در آنجا نشستند و مردم هم با آن جناب نشستند. حضرت در این هنگام سرشان را تکان دادند؛ مثل اینکه با کسی سخن می‌گفتند و سپس گریه کردند. به آن حضرت عرض کردند: «چرا گریه کردید؟» فرمودند: «این قبر آمنه، مادرم، است. از خداوند اذن خواستم به زیارت قبر مادرم بروم، خداوند هم به من اذن مرحمت فرمود. من به یاد محبت‌های مادرم افتادم و گریستم.»^۱

طلحة بن عبیدالله می‌گوید: «با پیامبر خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از مدینه به سمت احد رفتیم و آن حضرت قصد کردند به مزار شهدای احد بروند. وقتی نزد قبرهای شهدا رسیدیم، فرمودند که این قبور برادران ماست.»^۲

به گفته عایشه، بارها پیامبر خانه را به قصد زیارت بقیع ترک می‌کردند و آنگاه وارد آنجا می‌شدند و به مسلمانان خفته در بقیع سلام می‌گفتند و برایشان بخشش می‌طلبیدند. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حتی همسر خود را به زیارت بقیع توصیه و شیوه زیارت مدفونین آنجا را تعلیم می‌داند تا این چنین زیارت کند:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَبِرَحْمَةِ اللَّهِ الْمُسْتَقْدَمِينَ مِنَّا وَالْمُسْتَخْرِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ.»^۳

۱. طبرسی، اعلام الوری، ص ۹.

۲. سجستانی، سنن ابی داوود، ج ۱، ص ۳۱۹.

۳. مسلم، صحیح مسلم، ج ۳، ص ۶۳، کتاب الجنائز، باب ما يقال عند دخول القبور و الدعاء لأهلها؛ ابن قیم، الروح، ص ۱۷۶.

درود بر ساکنان مؤمن و مسلمان این سرزمین. خداوند همه مؤمنان را، چه آن‌ها که قبلاً در گذشته‌اند و چه آن‌ها که بعداً در خواهند گذشت، رحمت کند. ما نیز به خواست خدا به شما خواهیم پیوست.

پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هنگام فتح مکه، در شهر اقامت نکردند و در جوار مزار همسر خود، حضرت خدیجه عَلَيْهَا السَّلَام، واقع در حجون، در بخش شمالی مکه مستقر شدند. در حجة الوداع نیز، پیش از رفتن به عرفات و قبل از حرکت از مکه، در همان منطقه اقامت گزیدند.^۱

سیره اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام در زیارت

آیا فاطمه زهرا عَلَيْهَا السَّلَام و ائمه اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام برای زیارت، بر سر مزار سایر معصومین حاضر می‌شدند؟

در سیره اهل بیت عَلَيْهِمُ السَّلَام نمونه‌های فراوانی از زیارت پدران و اجداد معصومشان و منسوبان ایشان وجود دارد. نمونه‌های زیر، اندکی از بسیار است:

۱. حضرت فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام هر جمعه به زیارت قبر عمویشان، حمزه، می‌رفتند و در آنجا نماز می‌خواندند و در کنار قبر گریه می‌کردند.^۲ همچنین دختر پیامبر به زیارت قبر خواهرانش در بقیع می‌آمدند. زمانی که رقیه درگذشت، حضرت فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام در کنار قبر گریستند و رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز با لباس خود، اشک چشمان فاطمه عَلَيْهَا السَّلَام را پاک کردند.^۳

فاطمه زهرا عَلَيْهَا السَّلَام برای زیارت بر سر مزار پدر می‌آمدند. روایت شده است که کنار قبر پدر ایستادند و مقداری از خاک قبر را برداشتند و بر صورت نهادند و گریه کردند و این ابیات را بر زبان جاری

۱. ازرقی، اخبار مکه، ترجمه مهدوی دامغانی، ص ۴۳۰.

۲. حاکم نیشابوری، مستدرک الصحیحین، ج ۱، ص ۳۷۷.

۳. محمدبن سعد، طبقات الکبری، ج ۸، ص ۳۰.

ساختند:

ماذا على من شمّ تربة احمدا
ان لا يشمّ مدى الزمان غوالياً
صبت على مصائب لو أنّها
صبت على الأيام صرن ليالياً

چه می شود بر آن کسی که خاک قبر احمد را ببوید، دیگر تا زنده است مشک‌های گران‌قیمت را نبوید.

مصیبت‌هایی بر من وارد شد که اگر به روزهای روشن وارد می‌شد، به شب تار تبدیل می‌شدند.^۱

۲. حضرت امام حسین علیه السلام هر شب جمعه قبر برادرش، امام حسن مجتبی علیه السلام، را در بقیع زیارت می‌کردند.^۲ ایشان که ۲۵ مرتبه پیاده به حج مشرف شدند، در مکه کنار قبر حضرت خدیجه آمدند و در کنار آن مزار گریستند.^۳

۳. امام سجاد علیه السلام برای زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم کنار قبر ایشان می‌ایستادند، سپس نزدیک می‌شدند و آن را لمس می‌کردند و آنگاه دعا می‌کردند.^۴ نیز ایشان از مدینه منوره به نجف آمدند و در کنار قبر جدشان، امیرمؤمنان علیه السلام، ایستادند و گریستند و آنگاه زیارتی را خواندند که به «زیارت امین الله» مشهور شد.^۵

۴. روزی امام سجاد علیه السلام وارد مسجد کوفه شدند و با ابوحمزه ثمالی ملاقاتی کردند. امام به ابوحمزه فرمودند: «آیا می‌خواهی به اتفاق یکدیگر به زیارت قبر جدم علی بن ابی‌طالب علیه السلام برویم؟» ابوحمزه عرض کرد: «بلی.» ابوحمزه می‌گوید: «با امام زین العابدین علیه السلام همراه شدم. در راه با

۱. زین الدین بن علی عاملی (شهید ثانی)، مسکن الفؤاد، ص ۱۱۲.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۴۴، ص ۱۵۰.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۴۴، ص ۱۹۳.

۴. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۵۱.

۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۹.

هم صحبت می‌کردیم تا به غَری (نجف) رسیدیم. امام از مرکب پیاده شدند و چند قدم جلو رفته، صورت خود را روی خاک گذاشته و به من فرمودند: 'این مرقد جدم علی بن ابی طالب علیه السلام است.'^۱

۵. امام صادق علیه السلام به زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله آمدند، دست خود را روی قبر نهادند، دعایی فرمودند و آنگاه آیه ۵۶ احزاب را بر زبان جاری ساختند: ﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾.^۲ همچنین صفوان بن مهران از همراهی اش با امام صادق علیه السلام در سفر به غَری (نجف اشرف) یاد می‌کند:

امام در کنار قبری ایستادند و سپس به انبیا بزرگ، از حضرت آدم علیه السلام تا پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله، سلام کردند و من نیز سلام می‌کردم. آنگاه حضرت صورت مبارک را بر قبر مطهر نهاده، بر صاحب قبر سلام کردند و پس از آن با صدای بلند گریه کردند و بعد از آن چهار رکعت نماز خواندند. من نیز با آن حضرت نماز گزاردم. پس از نماز، از امام درباره صاحب این مزار پرسیدم؛ فرمودند: «این قبر جدم علی بن ابی طالب علیه السلام است.»^۳

۶. در دوران مخفی بودن قبر امیرمؤمنان علیه السلام در نجف، امام سجاد و امام باقر علیه السلام با سفر به آن سرزمین، مزار جدشان را زیارت کردند.

۷. امام هشتم آنگاه که می‌خواستند مدینه را برای عمره ترک کنند، پس از نماز مغرب، نزد قبر رسول خدا صلی الله علیه و آله و بالای سر مرقد آن حضرت رفتند. بر پیامبر صلی الله علیه و آله سلام کردند و خود را به قبر چسبانند. آنگاه به سوی منبر پیامبر رفتند؛ سپس به سوی قبر بازگشتند و در کنار آن ایستادند، نماز

۱. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۷۵.

۲. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۵۲.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۵.

۴. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۵۱.

۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۴ تا ۳۷.

گزاردند و دوش چپشان را به قبر چسباندند.^۱

اهل بیت علیهم السلام بر مزار مؤمنان

آیا اهل بیت علیهم السلام بر مزار دوستان و مؤمنین حاضر می شدند و دیگران را هم به این کار توصیه کرده اند؟

پیشوایان معصوم علیهم السلام گاه به زیارت قبر پیروان و رهروان راستین خود نیز می رفتند. در متون روایی، نمونه هایی از حضور و همچنین سفارش به حضور بر مزار مؤمنین وجود دارد.

خبا ب بن ارت که از یاران بنام پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم بود، به علت بیماری سختی در کوفه درگذشت. وقتی امیر مؤمنان علیه السلام از جنگ صفین برگشتند و از درگذشت خبا ب آگاه شدند، بر سر قبر او حاضر شده، برای او دعا کردند.^۲ ابی المقدام می گوید که همراه امام باقر علیه السلام به بقیع رفتیم. وقتی از کنار قبر یکی از شیعیان کوفه مدفون در آنجا گذشتیم، به امام عرض کردم: «فدایتان شوم، این قبر یکی از شیعیان است.» امام بی درنگ در کنار قبر او ایستادند و برایش دعا کردند:

«اللَّهُمَّ اَرْحَمْ غُرْبَتَهُ وَ صِلْ وَحْدَتَهُ وَ اَنْسِ وَحْشَتَهُ وَ اَسْكِنِ اِلَيْهِ
مِنْ رَحْمَتِكَ رَحْمَةً يَسْتَعْنِي بِهَا عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ وَ اَلْحِقْهُ
بِمَنْ كَانَ يَتَوَلَّاهُ.»

خدایا، به غربتش رحم فرما، تنهایی اش را به پیوند مبدل کن، در حال وحشتش انس برقرار فرما، هراس او را برطرف کن، از رحمت آن قدر نصیبش فرما که از رحمت غیر تو بی نیاز شود و ملحقش کن به آنان که وی ایشان را دوست دارد.

سپس امام هفت مرتبه سوره قدر را خواندند.^۳

۱. محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۳۵۹.

۲. علی بن محمد (ابن اثیر)، اسد الغابة، ج ۱، ص ۵۹۳.

۳. محمد بن حسن طوسی، تهذیب الأحکام، ج ۶، ص ۱۰۵.

امام رضا علیه السلام نیز توصیه می‌فرمودند که هرگاه بر قبر مؤمنی حاضر شدید، دست روی قبر او نهید و هفت مرتبه سوره قدر را بخوانید.^۱ زمانی که یونس بن یعقوب در مدینه درگذشت، به دستور امام رضا علیه السلام در بقیع به خاک سپرده شد. متولی قبرستان می‌گفت: «این قبر کیست که ابوالحسن علی بن موسی علیه السلام به من امر کرده است تا چهل روز بر قبر او آب بپاشم؟»^۲

اهتمام اصحاب پیامبر به زیارت

صحابه پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم چه میزان به زیارت اهتمام می‌ورزیدند؟ پس از درگذشت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم، بسیاری از یاران ایشان به زیارت مرقد حضرت می‌آمدند و به آمدوشد به آن مکان مقدس پایبند بودند. بلال حبشی به دستور خلیفه دوم در شام اقامت گزید. شبی پیامبر را در خواب دید که به او می‌فرمایند: «این چه جفایی است که تو می‌کنی؟! آیا وقت آن نرسیده که مرا زیارت کنی؟» بلال از خواب برخاست و درحالی که غمگین بود، بی‌درنگ آماده سفر شد و برای زیارت راهی مدینه منوره شد و خود را به مزار پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم رساند. او در کنار قبر گریست. وقتی که صورت خود را به قبر می‌مالید، ناگهان حسن و حسین علیه السلام آمدند و بلال آن‌ها را در آغوش گرفت و بوسید. حسن و حسین علیه السلام به او فرمودند: «علاقه داریم اذانی را از تو بشنویم که در زمان رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم می‌گفتی.» او اذان گفت...^۳

جابر بن عبدالله انصاری که از یاران برجسته پیامبر به شمار می‌رفت، پس از شهادت امام حسین علیه السلام، برای زیارت قبر امام راهی کربلا شد. هنگامی که روز اربعین وارد کربلا شد، در شط فرات غسل کرد و درحالی که مشغول

۱. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۳، ص ۲۲۹.

۲. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۶۶، ص ۲۸۳. ریختن آب روی قبر، به دوران رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بازمی‌گردد و شایسته است هر موقع انسان موفق به زیارت اهل قبور شد، روی قبر آب بپاشد. حکمت این سنت به صورت دقیق بیان نشده است؛ البته بنا بر روایتی، تا زمانی که خسی آب باشد، عذاب از میت دفع می‌شود (محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۳، ص ۲۰۰).

۳. علی بن محمد (ابن اثیر)، اسد الغابة، ج ۱، ص ۲۴۴؛ ابن عساکر دمشقی، تاریخ مدینة دمشق، ج ۷، ص ۱۳۷.

ذکر خداوند بود و با کمک یکی از مردان غیور به نام عطیه عوفی که از تابعین بود، به طرف قبر حرکت کرد. وقتی دستش را روی قبر نهاد، از حال رفت و بی هوش شد. زمانی که به حال آمد، سه بار گفت: «یا حسین عَلَيْهِ السَّلَامُ»^۱

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار عَلَيْهِمُ السَّلَامُ، ج ۶۵، ص ۱۳۰.

فصل سوم

دفاع از زیارت

خلفا و زیارت

خلفا و کارگزاران در صدر اسلام، دربارهٔ زیارت مرقد‌های معصومین علیهم‌السلام چه واکنشی نشان می‌دادند؟

اکثر آنان در برابر زیارت مزار مقدس پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم واکنش منفی نداشتند و گزارش‌هایی از آمدن آنان به مدینه و زیارت حرم پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم وجود دارد.^۱ از سوی دیگر، رفتارهای ناشایستی نیز از برخی از خلفا و کارگزاران ایشان وجود دارد. روزی ابویوب انصاری که از صحابهٔ بنام رسول خدا بود، هنگام زیارت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، صورت خود را بر قبر حضرت نهاده بود. در آن حال، مروان بن حکم با شتاب به سوی او آمد و به نشان اعتراض، گردن او را گرفت و از جایش بلند کرد و گفت: «می‌دانی چه می‌کنی؟» ابویوب انصاری گفت: «آری، من هرگز به زیارت این خانه‌ها و درودیوارش نیامده‌ام، فقط برای زیارت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم آمده‌ام.»^۲

متوکل عباسی در سال ۲۳۶ دستور داد قبر امام حسین علیه‌السلام را تخریب کنند و مردم را از رفتن به نزد آن منع کنند.^۳ ابوالفرج اصفهانی ضمن اشاره به مأموریت یک یهودی تازه‌مسلمان شده به نام دیزج، در تخریب قبر سیدالشهدا علیه‌السلام می‌نویسد:

دیزج به فرمان متوکل از سامرا به کربلا رفت و کربلا را با تمام خانه‌ها و آثاری که بر قبر ابو عبدالله الحسین علیه‌السلام بود، ویران کرد و اراضی اطراف قبر را زیرورو کرد. متوکل علاوه بر این ویرانکاری‌ها، دستور داد بر سر راه‌هایی که به مزار ابو عبدالله الحسین علیه‌السلام منتهی می‌شود، کشیک‌هایی بگذارند تا مردمی را که به زیارت ابو عبدالله و شهدای کربلا می‌روند، منع کنند. این کشیک‌ها مکلف بودند زیارت‌کنندگان قبرایی عبدالله را به قتل برسانند یا

۱. ابن قتیبه، الإمامة و السياسة، ج ۲، ص ۲۰۶؛ علی بن احمد سمهودی، وفاة الوفاء، ج ۴، ص ۱۳۷۶.

۲. محمد بن یوسف شامی، سبل الهدی، ج ۱۲، ص ۳۹۸.

۳. طبری، تاریخ الطبری، ج ۹، ص ۱۸۶؛ علی بن محمد (ابن اثیر)، الکامل فی التاریخ، ج ۷، ص ۵۵.

زیر شکنجه و عقوبت قرار دهند.^۱

پس از کشته شدن متوکل در سال ۲۴۷، فرزندش، منتصر، به خلافت رسید. به دستور او ممنوعیت زیارت برداشته شد و اجازه داد تا مردم به زیارت قبر امیرمؤمنان علیه السلام و امام حسین علیه السلام بروند.^۲

زیارت در نگاه وهابیان

در برابر وهابیان که معتقدند اصولاً زیارت کاری شرک آمیز و بدعت است، چه پاسخی دارید؟

با وجود فراوانی روایات درباره فضیلت زیارت و همچنین فتوای عالمان و فقها در مستحب بودن آن، به ویژه زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله، متأسفانه مسلمانان با تفکر انحرافی وهابیان مواجه هستند که سفر برای زیارت پیامبر را ممنوع می‌دانند. تا پایان قرن هفتم، همه دانشمندان مسلمان معتقد بودند که سفر برای زیارت مباح و جایز است؛ ولی در اوایل قرن هشتم، ابن تیمیه با اجماع علما مخالفت کرد. او با پایین آوردن مقام انبیا علیهم السلام، توسل و زیارت را از نمونه‌های شرک دانست و هرکسی را که با افکارش مخالفت می‌کرد، به کفر و شرک متهم می‌ساخت. سلفیان وهابی زیارت قبر پیامبر صلی الله علیه و آله را شرک می‌شمارند و ابن تیمیه، پیشوای فکری آنان، با وارد ساختن تهمت‌های ناروا به شیعه به دلیل زیارت قبر پیامبر صلی الله علیه و آله و اولیای خدا، آن‌ها را به یهود و نصارا تشبیه می‌کند و حتی شیعه را به سبب این عمل، مشرک می‌داند. البته او معترف است که مسلمانان نیز به زیارت اعتقاد دارند: «درست است که بسیاری از اهل سنت هم به زیارت قبور می‌روند، آن‌ها هم کار حرام می‌کنند و گمراه هستند؛ ولی گمراهی شیعه بیشتر است.»^۳

اعتراض‌های متعددی به ابن تیمیه و پیروان او شد. تعداد زیادی از

۱. ابوالفرج اصفهانی، مقاتل الطالبیین، ص ۴۷۸ و ۴۷۹.

۲. علی بن محمد (ابن اثیر)، الکامل فی التاریخ، ج ۷، ص ۱۱۶.

۳. ابن تیمیه حرانی، منهاج السنة، ج ۱، ص ۱۳۲.

علمای اهل سنت به پا خاستند. سرانجام، قضات چهار مذهب حنفی، مالکی، شافعی و حنبلی، ابن تیمیه را محکوم کردند؛ باین حال، افکار کژ و بدعت‌آمیزش آغازی برای انحرافات گسترده شد و نتایج منحوسی از جمله پیدایش وهابیت در حجاز، به جای گذاشت. همچنین سبب شد که در گستره تاریخ، صاحب‌نظران اسلامی بیش از دو هزار جلد کتاب و رساله علیه افکار او بنگارند.^۱

ادعای سلفیان در شباهت زیارت مسلمانان با رفتار بت‌پرستان، بدبینی محض به باورهای مسلمانان است. تاریخ گواه است که سیره و رفتار مسلمانان، آموشد آنان بر کنار مزار اولیا و صالحین، نوعی تکریم و تعظیم بهترین بندگان الهی و بزرگان دین تلقی می‌شود که در آنجا آرمیده‌اند. زیارت تعریف خاص خود را دارد و آن حضور در پیشگاه زیارت شده است. زائری که به زیارت پیامبر ﷺ می‌شتابد، به انگیزه یادآوری مرگ، دعا برای بلندی مقام، تبرک به آستان ایشان و ادای برخی از حقوقی که پیامبر ﷺ بر مؤمنان دارند، به آن مزار نورانی می‌شتابد.^۲ سیره و منش صحابه و مسلمانان نخست نیز بر پایبندی بر چنین زیارتی بوده است.^۳

مشروعیت زیارت

دلایل مشروعیت زیارت را در پاسخ به ادعای وهابیان که زیارت را بدعت می‌شمارند، بیان کنید.

حرکت و تلاش ابن تیمیه در مخالفت با زیارت و توسل به پیامبر ﷺ، در تفکر اُموی و ریشه داشت. این تلاش به فروکاستن از جایگاه معنوی و الهی پیامبر ﷺ و اهل بیت ایشان تفسیر می‌شود. پیروان وهابی ابن تیمیه که مدینه را اشغال کردند، به ممنوعیت زیارت پیامبر و جلوگیری از

۱. عبدالله محمد صالح، العلماء الاسلاميون، موقفهم من الوهابية، ص ۲۷۳.

۲. سیحانی، الزیارة فی الكتاب و السنة، ص ۷۲ تا ۷۹.

۳. سبکی، شفاء السقام، ص ۷۰.

ایستادن در برابر ضریح ایشان حکم کردند. حاکم حجاز مردم مدینه را از زیارت قبر پیامبر ممنوع کرد. او در جمع تعدادی از مردم که در مسجدالنبی گردآمده بودند، گفت:

... ایستادن در پیش روی رسول الله و سلام کردن به رسم سابق، در مذهب ما ممنوع است و این نوع تعظیم و تجلیل در مذهب وهابی نامشروع است و چنین اقدامی از دیدگاه وهابی، بدعت، زشت، ناپسند و ممنوع است. کسانی که از پیش روی مبارک عبور می‌کنند، باید بدون توقف حرکت کنند و فقط می‌توانند در حال عبور بگویند: «السلام علی محمد» و همین مقدار، بنا بر اجتهاد پیشوای ما کافی است.^۱

همه مسلمانان به این نکته باور دارند که زیارت قبور بزرگان دین و مؤمنان، مسئله‌ای دینی و مشروع است. نکته اصلی آن است که بنا بر اشاره آیه زیر، رسول خدا ﷺ بر جنازه مؤمنان نماز می‌خوانده و در کنار قبور ایشان می‌ایستاده و طلب مغفرت و دعا می‌کرده‌اند.

خداوند پیامبر ﷺ را از دعا و قرارگیری در کنار قبر منافقان و مشرکان پرهیز داده است:

﴿وَلَا تَصَلِّ عَلَى أَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ أَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلَى قَبْرِهِ إِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ﴾^۲ (و هرگز بر هیچ مرده‌ای از آنان نماز مگذار و بر سر قبرش نایست؛ چراکه آنان به خدا و پیامبر او کافر شدند و در حال فسق مردند.)

از این آیه به خوبی سیره رسول خدا ﷺ در زمینه زیارت قبر مؤمنان به دست می‌آید؛ بنابراین ادعای جریان وهابی که زیارت را کاری بدعت‌آمیز می‌شمارد، گزاف و بی‌هوده است. در این سنت، زیننده است که از پیامبر ﷺ

۱. ایوب صبری پاشا، تاریخ وهابیان، ص ۱۰۸.

۲. توبه، ۸۴.

پیروی کنیم؛ چراکه ﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾^۱. فراوانی روایات زیارت در متون حدیثی شیعه، مشروعیت زیارت را اثبات می‌کند.^۲ همچنین زیارت در نگاه عالمان مذاهب چهارگانه سنی نیز کاری مشروع و مقبول است و آنان این کار را مستحب می‌شمارند. پیروان این مذاهب نیز با الگو قرار دادن رهبران فقهی‌شان، به زیارت مشتاق‌اند؛ لذا غالب زائران حرم نبوی را برادران اهل سنت تشکیل می‌دهند. در ایران نیز شاهدیم که برادران سنی مذهب به زیارت علی بن موسی ع راغب‌اند و به مشهد مشرف می‌شوند. اتکای فقها و محدثان سنی، به فراوانی روایات و به خصوص روایاتی است که ناظر به زیارت مرقد پیامبر است؛ مانند این حدیث که ابن عمر از پیامبر اکرم ص نقل می‌کند: «من حجَّ البيت و لم یزرنی فقد جفانی.»^۳ (هرکس حج به جا آورد و به زیارت من نیاید، در واقع به من جفا کرده است.) حاطب بن ابی بلتعنه نیز از پیامبر ص چنین روایت می‌کند: «من زارنی بعد موتی فکأنما زارنی فی حیاتی.»^۴ (کسی که بعد از مرگم مرا زیارت کند، همانند کسی است که در زمان حیاتم زیارت کرده است.) به سبب اعتبار و فراوانی روایات زیارت است که فقهای سنی به استحباب آن فتوا داده‌اند.

دفاع اهل سنت از زیارت

آیا زیارت مخصوص شیعیان است یا اهل سنت نیز به زیارت راغب هستند؟ اهل سنت از علاقه‌مندان به پیامبر اکرم ص و عترت او هستند و در طول تاریخ با تأسی به پیشوایان خود، به زیارت مزار آنان نیز بسیار کوشا و مصمم بوده‌اند و از لطف و رحمت پیشوایان معصوم بهره‌مند شده‌اند.

۱. احزاب، ۲۱.

۲. نک: محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴.

۳. علی بن احمد سمهودی، وفاء الوفاء، ج ۲، ص ۳۹۸؛ متقی هندی، کنز العمال، ج ۵، ص ۱۳۵.

۴. دار قطنی، سنن الدار قطنی، ج ۲، ص ۲۷۸.

علاقه مندی اهل سنت را باید از رفتار سلفیان وهابی و مخالفشان با زیارت تفکیک کرد. بدیهی است صف وهابیان از صف مسلمانان جداست.

اهل سنت به زیارت پیامبر اهتمام دارند و در برابر مشروع نداشتن زیارت از سوی ابن تیمیه ایستادگی کردند. آنان زیارت ایشان را «مستحب» یا «واجب» می دانند و آن را از برترین راه های قرب به خداوند می شمارند.^۱ همچنین عالمان اهل سنت بر رعایت آداب زیارت توصیه می کنند. شهاب الدین قسطلانی شافعی (م ۹۲۳) می گوید: «شایسته است که زائر در کنار قبر پیامبر ﷺ زیاد دعا و استغاثه کند، متوسل شود، طلب شفاعت کند و بی تابی کند و سزاوار است که خداوند شفاعت پیامبر را در حق او بپذیرد.»^۲

زمانی که منصور دوانیقی به مدینه منوره آمد، مالک بن انس او را در زیارت حرم نبوی همراهی کرد. وقتی آن دو مقابل مزار پیامبر ﷺ ایستادند، منصور از مالک پرسید: «آیا روبه قبله بایستم و دعا کنم یا رو به قبر رسول خدا؟» مالک به قبر پیامبر ﷺ اشاره کرد و گفت: «چرا صورت خود را از قبر آن حضرت برگردانی؟ درحالی که او وسیله تو و وسیله پدرت آدم است در روز قیامت. رو به قبر کن و او را شفیع قرار ده.»^۳

بسیاری از پیشوایان اهل سنت از مشتاقان زیارت حرم عترت ﷺ نیز بودند. ابوعلی خلال، شیخ حنابله می گوید: «هرگاه به مشکلی برخورد می کنم، قبر موسی بن جعفر ع را زیارت می کنم و به ایشان متوسل می شوم و خداوند مشکل مرا آسان می کند.»^۴

محمد بن المؤمل از زیارت جمعی از پیشوایان اهل سنت به مرقد امام رضا ع چنین گزارش می دهد: «روزی با پیشوای اهل حدیث،

۱. محمدانور کشمیری، فیض الباری علی شرح البخاری، ج ۲، ص ۵۸۸.
۲. قسطلانی، المواهب اللدنیة، ج ۳، ص ۶۰۵.
۳. محمد بن یوسف صالحی شامی، سبل الهدی و الرشاد، ج ۱۱، ص ۴۳۹.
۴. خطیب بغدادی، تاریخ بغداد، ج ۱، ص ۱۳۳.

ابوبکر بن خزیمه (۳۱۱م) و ابوعلی ثقفی (۳۲۸م) و دیگر مشایخ خود، به زیارت قبر علی بن موسی الرضا علیه السلام به توس رفتیم. آن‌ها بسیار به زیارت قبر ایشان می‌رفتند. احترام، بزرگداشت، تواضع و گریه‌زاری ابن خزیمه نزد قبر علی بن موسی، همگی را شگفت زده کرده بود.^۱

ابن حبان بستی شافعی می‌گوید: «بارها به زیارت قبر امام رضا علیه السلام رفتم. زمانی که در توس اقامت داشتیم، هرگاه با مشکلی مواجه می‌شدم، به زیارت قبر ایشان می‌رفتم. از خداوند می‌خواستم که مشکلم را برطرف کند. خداوند نیز مشکل مرا رفع می‌کرد. این اتفاق بارها برایم افتاد.»^۲

ابن روزبهان خنجی شافعی مرقد منور و مشهد مطهر امام را با تعبیری همچون «روضه بهشت و کعبه حاجات و مقاصد جمیع حاجت خواهان» توصیف می‌کند و از زیارت آن آستان چنین می‌گوید: «در هر واقعه که این فقیر را پیش آید، استمداد از باطن اقدس آن حضرت را طریق نجات می‌دانم.»^۳

همچنین اهل سنت به زیارت مزار پیشوایان خود نیز می‌روند. زیارت قبر شیخ عبدالقادر گیلانی و امام ابوحنیفه در بغداد، خواجه نظام‌الدین در هند، شیخ اکبر مقبل‌الدین در مصر، از نظر آن‌ها جایز است و ثواب دارد و آن امکنه را زیارت می‌کنند.^۴

امروزه اهتمام به زیارت در میان اکثر علما و مردم اهل سنت به چشم می‌خورد. جدیت آنان به زیارت کربلای حسینی به خصوص در ایام اربعین، از نمونه‌های پایبندی آنان به زیارت مزار اهل بیت علیهم السلام است.

۱. ابن حجر، تهذیب التهذیب، ج ۷، ص ۳۳۹.

۲. ابن حبان بستی، کتاب النقات، ج ۸، ص ۴۲۶.

۳. ابن روزبهان خنجی، وسیلة الخادم الی المخدوم، ص ۲۴۳.

۴. نک: سلطان‌الواعظین شیرازی، شب‌های پیشاور در دفاع از حریم تشیع، ص ۵۵۷.

فصل چهارم

پاداش زیارت

ثواب زیارت پیامبر ﷺ

زیارت حرم پیامبر اکرم ﷺ در مدینه منوره چه مقدار ثواب دارد؟ اگر سفر به مدینه ممکن نبود، آیا می‌توان از دور ایشان را زیارت کرد؟

در زیارت مزار نورانی رسول اکرم ﷺ فضیلت‌ها و ثواب‌های بی‌شماری است. در نگاه آن حضرت، کسی که بعد از حیات ایشان زیارتشان کند، گویا آن حضرت را در حال حیاتشان زیارت کرده است.^۱ قرآن کریم بخشش و مغفرت الهی را بزرگ‌ترین دستاورد برای زائری می‌داند که در حرم رسول‌الله حاضر می‌شود و ضمن توسل به آن حضرت، از خدا طلب آمرزش می‌کند:

﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاؤُكَ فَاسْتَعْفَرُوا اللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللَّهَ تَوَّابًا رَحِيمًا﴾^۲ (اگر آنان (گناهکاران) هنگامی که به خود ستم می‌کردند، به نزد تو می‌آمدند و از خدا طلب آمرزش می‌کردند و پیامبر هم برای آن‌ها استغفار می‌کرد، خدا را توبه‌پذیر و مهربان می‌یافتند.)

در منابع اهل سنت، این روایت از امیرمؤمنان علی ع نقل شده است:

پس از سه روز از دفن رسول خدا ﷺ شخصی اعرابی بر ما وارد شد و خود را بر قبر رسول خدا افکند و خاکش را بر سر خود می‌ریخت و می‌گفت: «ای رسول خدا، گفتمی و گفتارت را شنیدیم، از خدا حقایق را گرفتمی و ما هم از شما گرفتیم و از چیزهایی که بر تو نازل شده، این آیه است: ﴿وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ جَاؤُكَ...﴾^۳. من ستم کردم و پیشت آمدم تا برایم طلب آمرزش کنی.» از میان قبر ندایی بلند شد که: «گناهت آمرزیده شده است.»^۴

۱. جعفرین محمدبن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴.

۲. نساء، ۶۴.

۳. نساء، ۶۴.

۴. متقی هندی، کنز العمال، ج ۲، ص ۲۴۸ و ۲۴۹؛ محمدبن یوسف شامی، سبل الهدی، ج ۱۲، ص ۳۹۰.

پیامبر خدا ﷺ به نمونه‌هایی از ثواب زیارت خود اشاره می‌کند:

- در روز قیامت من شاهد و شافع او هستم.
- شفاعت من نصیبش می‌شود و بر کسی که از شفاعت من بهره‌مند شود، بهشت واجب می‌شود.
- روز قیامت در جوار من خواهد بود.
- روز قیامت به زیارتش می‌روم و او را از گرفتاری گناهانش می‌رهانم.

ثواب زیارت خاتم‌الأنبیا ﷺ در نگاه پیشوایان معصوم نیز زیباست. امام باقر علیه السلام می‌فرمایند: «زیارت قبر رسول خدا ﷺ معادل حج مقبولی است که با آن حضرت به‌جا آورده شود.» پاداش زائر پیامبر در کلام امام صادق علیه السلام مانند کسی است که خدا را در عرشش زیارت کرده باشد.^۱ اگر شیفتگان زیارت پیامبر ﷺ توان و امکان حضور در مدینه منوره ندارند، از دور ایشان را زیارت کنند و سلام دهند؛ آن‌گونه که پیامبر اکرم ﷺ می‌فرمایند: «اگر نتوانستید به زیارت آبیید، از همان مکان دور سلام فرستید که به من خواهد رسید.»^۲

ثواب زیارت عترت علیهم السلام

برای زیارت حرم هریک از ائمه اطهار علیهم السلام چه ثوابی در نظر گرفته شده است؟

زیارت مزار اهل بیت علیهم السلام همان پاداش زیارت رسول الله ﷺ را دارد. زید شحام همین پرسش را از امام صادق علیه السلام کرد: «ثواب کسی که یکی از شما اهل بیت علیهم السلام را زیارت کند، چیست؟» امام فرمودند: «مثل این است که رسول خدا ﷺ را زیارت کرده است.»^۳

امام رضا علیه السلام زیارت را نشان وفای عهد شیعیان به ائمه اطهار علیهم السلام

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۱۲ تا ۱۵.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۱۲ تا ۱۵.

۳. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۷۹.

دانسته‌اند، از شفاعت امامان در حق زائران حرمشان یاد می‌کنند: «فَمَنْ زَارَهُمْ رَغْبَةً فِي زِيَارَتِهِمْ وَتَصَدِيقًا لِمَا رَغَبُوا فِيهِ كَانَ أَثْمَتَهُمْ شَفَعَاءَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.»^۱ (و هرکس با رغبت آنان را زیارت کند و آنچه آنان آورده‌اند، تصدیق کند، روز قیامت امامان شفیع او خواهند بود.)

ثواب زیارت امیرمؤمنان علیه السلام

برای زیارت حضرت علی علیه السلام در نجف اشرف چه پاداش‌هایی در نظر گرفته‌اند؟

حرم امیرمؤمنان علیه السلام کانون زیارت پروردگار، فرشتگان الهی، انبیا و مؤمنین است.^۲ پیامبر صلی الله علیه و آله درباره پاداش زیارت خویش و امیرمؤمنان علیه السلام، به پرسش امام حسن مجتبی علیه السلام چنین پاسخ دادند: «فرزندم، کسی که من را زیارت کند، در زمان حیات یا بعد از ممات، یا پدر تو را زیارت کند، بر خداوند صلی الله علیه و آله است که او را در روز قیامت زیارت کند و از گناهانش برهاند.»^۳

امام صادق علیه السلام ضمن تأکید بر اهمیت زیارت امیرمؤمنان علیه السلام این نکته را بیان فرمودند: «أَنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام أَفْضَلُ مِنَ الْأَيْمَةِ كُلِّهِمْ وَ لَهُ ثَوَابٌ أَعْمَالِهِمْ وَ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فَصَلُّوا.»^۴ (امیرمؤمنان علیه السلام نزد حق تعالی از تمام ائمه علیهم السلام برتر هستند و ثواب اعمال ایشان برای آن حضرت نیز منظور می‌شود؛ درحالی که ائمه علیهم السلام به مقدار اعمال خودشان فضیلت و برتری دارند.)

امام صادق علیه السلام از فضیلت حرم امیرمؤمنان علیه السلام به ابن‌مارد چنین فرمودند:

هرکس [قبر] جدم را زیارت کند، درحالی که به حق و درستی جایگاه او عارف و آشنا باشد، خداوند برای هر گامی که

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۲۲.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۸.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۹.

۴. عبد‌الکریم بن طاووس، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۷۵.

برمی‌دارد، حج و عمره‌ای مقبول در نامه عمل او بنویسد. سوگند به خدا، قدم کسی که در راه زیارت امیرمؤمنان علیه السلام خاک آلود شده باشد، خواه پیاده و خواه سواره، به دوزخ نمی‌رسد. این حدیث را به آب طلا بنویس.^۱

امام صادق علیه السلام در سخنی دیگر می‌فرماید: «إِنَّ زَائِرَهُ تَفْتَحُ لَهُ أَبْوَابَ السَّمَاءِ عِنْدَ دَعْوَتِهِ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْخَيْرِ نَوَّامًا.»^۲ (به وقت زیارت امیرمؤمنان علیه السلام، درب‌های آسمان برای زائرش گشوده می‌شود. پس از این خیر عظیم غافل مباش.)

ششمین امام، ضمن اشاره به لزوم رعایت فروتنی و دوری از تکبر هنگام زیارت با معرفت امیرمؤمنان، از پاداش‌های زیارت امام چنین یاد می‌کند: خداوند «اجر صدهزار شهید»، «آمزش گناهان»، «برانگیخته شدن ایمن در آن دنیا» و «آسان شدن حساب» برایش منظور می‌کند. به وقت حضور، ملائکه از او استقبال کنند و پس از زیارت نیز ملائکه او را تا خانه اش بدرقه کنند. اگر مریض شود، به عبادتش روند. چون بمیرد، در تشییع جنازه اش حاضر شوند و تا هنگام خاک سپاری برای او درخواست بخشش می‌کنند.^۳ همچنین شیخ صدوق درباره اقامت در جوار حرم امیرمؤمنان علیه السلام این حدیث را بیان می‌کند: «یک شب مجاورت در نزد امیرمؤمنان علیه السلام برتر از ۷۰۰ سال عبادت است.»^۴

ثواب زیارت امام حسن علیه السلام

میزان ثواب و پاداش زیارت امام حسن مجتبی علیه السلام در بقیع چقدر است؟ پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم دو نواده خود حسن و حسین علیه السلام را بسیار دوست

۱. عبدالکریم بن طاووس، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۷۶.

۲. عبدالکریم بن طاووس، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۷۴.

۳. نک: اربلی، کنف الغمة فی معرفة الأئمة، ج ۱، ص ۳۹۵.

۴. نک: آقابزرگ تهرانی، الذریعة، ج ۲۰، ص ۲۵۲. این حدیث را سقاقلی حیدرآبادی از نسخه‌ای از کتاب مدینه العلم شیخ صدوق نقل کرده است. متأسفانه هیچ نسخه‌ای از این کتاب گران‌سنگ وجود ندارد.

می داشتند. ابوذر غفاری می گوید: «رسول الله به من دستور داده بودند که آن دو را دوست بدارم و محبانشان را نیز دوست می دارم.»^۱
درباره پاداش زیارت امام مجتبی علیه السلام به این سخن پیامبر صلی الله علیه و آله اشاره می کنیم که ایشان به امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند:

برای کسی که مرا در حال حیاتم یا بعد از وفاتم زیارت کند، یا تو را در حال حیاتت یا بعد از وفاتت زیارت کند، یا دو پسر تو را در حال حیاتشان یا بعد از وفاتشان زیارت کند، ضمانت کرده ام که در روز قیامت او را از بیم و هراس ها و سختی های آن خلاص سازم و او را همراه خودم در درجه خودم قرار دهم.^۲

ثواب زیارت امام حسین علیه السلام

به زیارت امام حسین علیه السلام در کربلا بسیار توصیه می شود. مهم ترین پاداش این زیارت چیست؟

در میان پیشوایان معصوم، زیارت امام حسین علیه السلام افضل اعمال شمرده شده است^۳ و بیشترین پاداش برای این زیارت وجود دارد. روزی حسین علیه السلام در دامن نبی اکرم صلی الله علیه و آله نشسته بودند و با آن حضرت بازی می کردند و هر دو می خندیدند. عایشه گفت: «یا رسول الله، چقدر علاقه و محبت شما به این طفل زیاد است!» حضرت فرمودند: «وای بر تو! چگونه او را دوست نداشته و به او محبت نداشته باشم؛ درحالی که میوه دل من و نور چشمم است. قطعاً به زودی امت من او را خواهند کشت و برای کسی که بعد از شهادتش او را زیارت کند، خداوند ثواب یک حج از حج های من را می نویسد.»
عایشه پرسید: «یا رسول الله، حجی از حج های شما؟!»
فرمودند: «بله، دو حج از حج های من.»

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۵۱.

۲. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۷۹.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۷.

پرسید: «یا رسول الله، دو حج از حج‌های شما؟!»

فرمودند: «بله، چهار حج از حج‌های من.»

پیامبر ﷺ پیوسته به تعداد حج‌ها اضافه کردند تا به نود حج از حج‌های خودشان رساندند.^۱

در کلام معصومان علیهم‌السلام به زیارت امام دستور داده شده است. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «زُورُوا الْحُسَيْنَ علیه‌السلام وَلَا تَجْفُوهُ فَإِنَّهُ سَيِّدُ شَبَابِ أَهْلِ الْجَنَّةِ مِنَ الْخَلْقِ وَ سَيِّدُ الشُّهَدَاءِ.»^۲ (حسین علیه‌السلام را زیارت کنید و [بادوری از زیارت] براو جفا نکنید. او سالار جوانان اهل بهشت و سیدالشهداست.) برای زائر امام حسین علیه‌السلام ثواب‌های بسیاری در نظر گرفته شده است؛ از جمله:

۱. به میزان هر قدم، برایش هزار حسنه ثبت، هزار گناه محو و هزار درجه در نظر گرفته می‌شود.
۲. گویا خداوند را در عرش زیارت کرده است.
۳. حضرت فاطمه علیه‌السلام برای بخشش گناهانش دعا می‌کند.
۴. فرشتگان برایش دعا می‌کنند.
۵. خداوند حاجت‌های دنیوی و اخروی او را برآورده می‌سازد.
۶. جبرائیل و میکائیل و اسرافیل او را تا رسیدن منزلش همراهی می‌کنند.
۷. هنگام بازگشت، همه گناهانش آمرزیده می‌شود.
۸. برای او رزق آور است.
۹. عمرش زیاد می‌شود.
۱۰. سكرات مرگ برای او آسان می‌شود.
۱۱. هنگام خروج از قبر، پیامبر ﷺ و امیرمؤمنان علیه‌السلام و اوصیا با او مصافحه می‌کنند و به او مژده می‌دهند و می‌گویند: «همراه ما باش.»

۱. جعفرین محمدبن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۶۸.

۲. جعفرین محمدبن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۰۹.

۱۲. خداوند در قیامت به او می‌نگرد.
۱۳. نامه عملش در دست راستش قرار می‌گیرد.
۱۴. شفاعت اهل بیت علیهم‌السلام برای او و هزار نفر از دوستانش نوشته می‌شود.
۱۵. دری از بهشت برایش گشوده می‌شود.
۱۶. در قیامت نوری در چهره‌اش قرار می‌گیرد و منادی بانگ می‌زند: «هَذَا مَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ شَوْقًا إِلَيْهِ.» (او زائر مشتاق حسین علیه‌السلام است).
۱۷. همه در قیامت آرزو می‌کنند که ای کاش از زائران حسین علیه‌السلام بودیم.^۱

امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید:

هنگامی که روز قیامت شود، منادی ندا می‌کند: «أَيُّنَ زُوَّارُ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ؟» (کجايند زوار حسين بن علي علیه‌السلام؟) تعدادی از مردم سرهایشان را بلند می‌کنند و به آنان گفته می‌شود: «قصداً شما از زیارت قبر حضرت حسین بن علی علیه‌السلام چه بود؟» می‌گویند: «پروردگارا، آن حضرت را زیارت کردیم به جهت محبتی که به رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم و حضرت علی علیه‌السلام و فاطمه علیه‌السلام داشتیم و به منظور طلب رحمت برای صاحب قبر.» پس به آن‌ها گفته می‌شود: «ایشان محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین علیهم‌السلام هستند و به آنان ملحق شوید. شما با ایشان همراه خواهید بود و به پرچم رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم ملحق شوید.» پس به سمت پرچم آن حضرت رهسپار می‌شوند و در سایه آن قرار می‌گیرند؛ درحالی‌که پرچم به دست امیرالمؤمنین علی علیه‌السلام است و بدین‌سان به بهشت وارد می‌شوند.^۲

امام محمد باقر علیه‌السلام فرمودند: «لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي زِيَارَةِ قَبْرِ الْحُسَيْنِ علیه‌السلام

۱. نک: جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۱۰ تا ۱۶۹.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۱.

مِنْ الْفَضْلِ لَمَاتُوا شَوْقًا»^۱ (اگر مردم می دانستند که در زیارت قبر حضرت حسین علیه السلام چه پاداشی است، از شوق قالب تهی می کردند).

همچنین شیخ صدوق درباره اقامت در جوار حرم حسین بن علی علیه السلام به این حدیث اشاره می کند: «یک شب مجاورت در نزد حسین علیه السلام، برتر از هفتاد سال عبادت است»^۲.

لازم به ذکر است که درباره تعیین ثواب زیارت امام حسین علیه السلام، در روایات اختلاف به چشم می خورد. ممکن است ثواب آن به درجه زائران یا به کیفیت زیارت بستگی داشته باشد؛ برای مثال، ثواب زیارتی که با خطر راه همراه است، چه بسا بیشتر از زیارتی باشد که زائر با چنین خطری مواجه نیست.^۳

ثواب زیارت امام رضا علیه السلام

درباره زیارت امام رضا علیه السلام و ثواب آن از پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و ائمه اطهار علیهم السلام چه سخن و نکته ای بیان شده است؟

روایات فراوانی درباره ثواب زیارت امام رضا علیه السلام از رسول گرامی اسلام و عترت گرامی شان نقل شده است. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرموده اند: «سَتَدْفَنُ بَصْعَةً مِئِي بِأَرْضِ خُرَّاسَانَ لَا يَزُورُهَا مُؤْمِنٌ إِلَّا أَوْجَبَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُ الْجَنَّةَ وَ حَرَّمَ جَسَدَهُ عَلَى النَّارِ»^۴ (به زودی پاره ای از تن مرا در زمین خراسان دفن خواهند کرد. حق تعالی بهشت را بر هر مؤمنی که او را زیارت کند، واجب کند و بدنش را بر آتش دوزخ حرام کند).

روایات زیر نیز منتخبی از روایات ائمه اطهار علیهم السلام درباره پاداش زیارت امام رضا علیه السلام است:

۱. امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند: «هر که او را در آن غربت زیارت کند،

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۲.

۲. نک: آقابزرگ تهرانی، الذریعة، ج ۲۰، ص ۲۵۲؛ به نقل از محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، مدینه العلم، ص ۳.

۳. میرزا جواد ملکی تبریزی، المراقبات، ص ۵۶۳.

۴. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۶۳.

حق تعالی گناهان گذشته و آینده اش را می آمرزد؛ حتی اگر به عدد ستارگان آسمان و قطرات باران و برگ درختان باشد.^۱

۲. امام صادق علیه السلام فرمودند: «هرکس برای زیارتش به آنجا رود و به حق او عارف باشد، در قیامت به دست خود، دستگیری او می‌کنم و به بهشتش می‌برم.»^۲

۳. امام موسی کاظم علیه السلام زیارت فرزند خود را برابر با هفتاد حج مبرور و حتی تا هفتاد هزار حج می‌دانستند^۳ و جایگاه زائر تسلیم به امامتش و عارف به حقش را همچون شهدای بدر می‌شماردند.^۴ امام می‌فرمودند: «هرکس مزار فرزندم علی را زیارت کند و شب را در آنجا بماند، همچون کسی است که خداوند را در عرش او زیارت کرده است.»^۵

۴. امام جواد علیه السلام پاداش زیارت پدر گرامی‌شان را بهشت دانسته،^۶ می‌فرمودند: «قسم به خدا که برابر با هزار هزار حج مقبول است برای کسی که عارف به مقام و حق امام باشد.»^۷

۵. امام هادی علیه السلام فرمودند: «در مسیر زیارت او، قطره باران یا گرما و سرمایی بر هرکس وارد شود، خداوند جسدش را بر آتش دوزخ حرام خواهد کرد.»
همچنین امام رضا علیه السلام ضمن توصیه به زیارت مزار خویش، از آثار و بهره‌های متعدد آن همچون آمرزش گناهان و اجابت دعا^۸ یاد کرده، به ثمرات معنوی زیارت در قیامت اشاره می‌فرماید:

۱. ابن‌فثال، روضة الواعظین، ج ۱، ص ۲۳۴؛ محمدرقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۴.
۲. محمدرقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۶؛ محمدبن‌حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۵۴.
۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۰۸.
۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۰۵؛ نک: محمدرقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۶۵.
۵. محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۶۴.
۶. محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، کتاب المزار، ص ۱۹۶؛ جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۰۶.
۷. محمدرقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۱.
۸. محمدرقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۴ و ۵۶۴.

۱. «من زارنی فی غربتی وجبت له زیارتی یوم القیامة.»^۱ (هرکس در غربت به زیارتت آید، روز قیامت به زیارتش می‌آیم.)

۲. «من زارنی علی بُعد داری اتیته یوم القیامة فی ثلاثة مواطن حتی اخلصه من احوالها: اذا تطایرت الکتب یمیناً و شمالاً و عند الصراط و عند المیزان»^۲ (هرکه از راه دور به زیارت من آید، در روز قیامت در سه موضع نزد او هستم تا از هول و ترس آن مواضع برهانمش: ۱. در وقتی که نامه‌های اعمال پُران شود و جمعی را که به دست راست آید، ناجی باشند و جمعی را که به دست چپ آید، هالک باشند، نامه او را به دست راستش دهم؛ ۲. نزد صراط که جمعی از صراط به جهنم افتند، او را از صراط بگذرانم؛ ۳. در وقتی که اعمال بندگان را به میزان بسنجند، ترازوی عملش را به زیارت خود سنگین کنم و او را با خود به بهشت برم.)

۳. «الافمن زارنی و هو یعرف ما أوجب الله تبارک و تعالی من حقّی و طاعتی فأنا و آبائی شفعاؤه یوم القیمة و من کنا شفعاؤه نجا.»^۳ (هرکس با ایمان به من، مرا زیارت کند و مرا امام واجب‌الاطاعة بداند، من و پدرانم، همه در روز قیامت شفیع او هستیم. هرکه ما شفیعش باشیم، البته نجات یافته است.)

ثواب زیارت کاظمین و عسکریین علیهما السلام

برای زیارت حرم امام موسی کاظم و امام جواد علیهما السلام در شهر کاظمین و همچنین ائمه مدفون در شهر سامرا، چه ثوابی بیان شده است؟
زیارت هر امامی مانند زیارت رسول خدا صلی الله علیه و آله است. از امام صادق علیه السلام پرسیدند: «برای کسی که یکی از شما را زیارت کند، چه پاداشی است؟» فرمودند: «کَمَنْ زَارَ رَسُولَ اللَّهِ.» (همچون کسی است که پیامبر را زیارت کند.)^۴

۱. محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۲۶.

۲. محمدتقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۴.

۳. ابن‌فثال، روضة الواعظین، ج ۱، ص ۲۳۳.

۴. محمدبن یعقوب کلینی رازی، کافی، ج ۴، ص ۵۷۹.

امام کاظم علیه السلام از جایگاه زوار قبور ائمه علیهم السلام در قیامت این‌گونه یاد می‌کند: «فَتَقَعْدُ مَعَنَا زُؤَارُ قُبُورِ الْأَئِمَّةِ»^۱ (زوار قبور ائمه کنار ما می‌نشینند). برای زیارت ائمه مدفون در کاظمین، فضیلت‌های متعددی در کلام امام رضا علیه السلام بیان شده است. امام تأکید داشتند که خداوند بغداد را به حرمت مرقد دو تن از فرزندان حسین علیه السلام، یعنی موسی بن جعفر و محمد بن علی الجواد علیهم السلام، نجات داده است.

علی بن موسی الرضا علیه السلام به صورت خاص درباره زیارت پدر عزیزشان چنین فرموده‌اند:

۱. فضل زیارت مرقد پدرم همچون زیارت مرقد جدش یعنی رسول خداست.

۲. هر کس مرقد پدرم را در بغداد زیارت کند، چنان است که مرقد رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم و مرقد امیرالمؤمنین علیه السلام را زیارت کرده باشد؛ البته فضیلت آن دو مرقد به جای خود محفوظ است.

۳. پاداش زیارت مرقد پدرم همچون پاداش زیارت مرقد امام حسین علیه السلام است.

از امام رضا علیه السلام پرسیدند: «برای کسی که مرقد پدرت را زیارت کند، چه پاداشی است؟» فرمودند: «بهشت است و آن را زیارت کن.»^۲

همچنین درباره زیارت امام هادی و امام حسن عسکری علیهم السلام در شهر سامرا، این حدیث از یازدهمین امام نقل شده است: «قبر من در سامرا مایه امان هر دو گروه است.»^۳

نسبت زیارت امام رضا علیه السلام با زیارت سایر معصومان علیهم السلام

ثواب زیارت امام رضا علیه السلام با زیارت سایر ائمه علیهم السلام مساوی است یا بیشتر است؟

۱. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۶۰.

۲. ابن فثال، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، ج ۱، ص ۲۲۱.

۳. ابن فثال، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، ج ۱، ص ۲۵۱.

با درنگ در روایات صحیحی که درباره فضیلت زیارت ائمه اطهار علیهم السلام وجود دارد، زیارت امام رضا علیه السلام برتر شمرده شده است. محدث بزرگ شیعه، حر عاملی، با تکیه بر روایتی از امام کاظم علیه السلام، انتخاب زیارت ثامن الائمه را از بین زیارت سایر ائمه مستحب می‌شمارد. او به این روایت اشاره می‌کند: «إِلَّا أَنْ أَعْلَاهُمْ دَرَجَةً وَ أَقْرَبَهُمْ حَبْوَةً زُورًا قَبْرِ وَ لَدِي عَلِيٍّ.»^۱ (درجه و مقام زائر قبر فرزندانم (در قیامت) از دیگران برتر است و در عطاى پروردگار، نزدیک‌ترین است.)

درباره برتری زیارت امام رضا علیه السلام روایتی نیز از امام محمدتقی علیه السلام وجود دارد. حضرت عبدالعظیم حسنی علیه السلام می‌گوید:

روزی به امام جواد علیه السلام عرض کردم: «آقا، بین زیارت مرقد امام حسین در کربلا و زیارت بارگاه پدرتان در توس، حیران شده‌ام. در این باره چه می‌فرمایید؟» امام فرمودند: «در اینجا درنگ نما.» سپس آن حضرت به درون اتاق رفتند و درحالی که اشک بر گونه‌شان جاری بود، بازگشتند و فرمودند: «زائران قبر امام حسین علیه السلام بسیارند؛ ولی قبر پدرم زائران کمی دارد.»^۲

همچنین از حضرت امام جواد علیه السلام پرسیدند: «زیارت پدر شما افضل است یا زیارت امام حسین علیه السلام؟» ایشان فرمودند: «زيارة أبي أفضل و ذلك أن أبا عبدالله يزوره كل الناس و أبي لا يزوره إلا الخواص من الشيعة.»^۳ (زیارت پدرم برتر است؛ چون به زیارت حضرت اباعبدالله همگان می‌روند؛ ولی پدرم را فقط خاصان شیعه زیارت می‌کنند.) این پرسش مطرح است که مراد امام از «خاصان شیعه» چه کسانی است. در این زمینه چند پاسخ هم‌خوان وجود دارد:

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۶۳؛ نک: محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۶۰.
۲. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۸۴؛ محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۲۶۱؛ محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۳۸.
۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۰۶.

۱. هرکه حضرت امام رضا علیه السلام را امام بداند، بقیه ائمه علیهم السلام را نیز امام می‌داند. فقط شیعه اثناعشری، امام رضا علیه السلام را زیارت می‌کنند؛ پس زیارت آن حضرت دلیل تشیع است. فرقه‌های دیگر شیعه همچون اسماعیلیه، واقفیه (شیعه هفت امامی) و کیسانیه (شیعه سه امامی و پیروان محمد حنفیه)، فقط به زیارت حضرت امام حسین علیه السلام می‌روند. ملا محمد تقی مجلسی می‌نویسد:

جمعی از مشایخ چنین می‌گفتند که مراد از خواص شیعه، شیعه اثناعشری است؛ چون مصطلح علما آن است که شیعه کسی است که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام را خلیفه بلا فصل داند؛ بنابراین سیزده فرقه باطله نیز داخل اند در شیعه. هرکه حضرت امام رضا علیه السلام را امام بداند، بقیه ائمه علیهم السلام را نیز امام می‌داند. پس چون شیعه اثناعشری زیارت آن حضرت می‌کنند و بس، زیارت آن حضرت دلیل تشیع است. تتمیم سخن ایشان به این است که چون ایشان مؤمن و مسلم اند، هر جا که ایشان باشند و از فرق باطله نباشند، امید نزول رحمت الهی بیشتر است. اظهر آن است که مراد از شیعه، اثناعشری است و خواص شیعه، علما و صلحایند که تابع ثواب اند و اکثر عوام تابع شهرت اند. پس جایی که خواص شیعه روند، متبع است با آنکه نزول رحمت الهی نیز هست یا آنکه چون شیعه و سنی به زیارت حضرت امام حسین علیه السلام می‌روند، [امام] مهجور نیستند. به خلاف روضه حضرت [رضا علیه السلام] که خواص می‌روند و اندک اند. پس روضه آن حضرت مهجور است. در آنجا بیشتر می‌باید رفت و این رفتن، از جهت تقویت اعتقادات ایشان مطلوب است.^۱

۲. آنان که مؤمن و مسلمان اند، هر جا ایشان باشند و از فرقه‌های باطل

۱. محمد تقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۴۸.

نباشند، امید نزول رحمت الهی بیشتر است.

۳. «چون شیعه و سنی به زیارت حضرت امام حسین علیه السلام می روند، ایشان مهجور نیستند؛ به خلاف حرم و روضه امام رضا علیه السلام که خواص می روند و آنان اندک اند. در آنجا بیشتر می باید رفت و این رفتن از جهت تقویت اعتقادات ایشان مطلوب است.»^۱ البته علامه مجلسی روایت را به گونه ای دیگر تبیین می کند و آن را ناظر به زمان امام جواد علیه السلام می داند؛ زیرا در آن وقت، فقط خواص شیعه به این زیارت رغبت نشان می دادند. پس هر زمانی که حرم هر امامی زائر کمتری داشته باشد، ثواب زیارت او بیشتر خواهد بود.^۲

ثواب فراوان برای یک زیارت

ثواب های بسیاری برای زیارت معصومین علیهم السلام در نظر گرفته اند. برایم سؤال است که چگونه برای یک سفر و زیارت این همه پاداش منظور کرده اند. آیا به این احادیث می توان اعتنا کرد؟ در صورت پذیرش احادیث، چگونه با مفهوم آن کنار می آید؟

ثواب و پاداش فراوان دادن از سوی خداوند، فیض و تفضل الهی است که به زائران حرم معصومین عنایت می شود. رهبر معظم انقلاب، آیت الله خامنه ای، تصویر زیبایی از ثواب ارائه می دهد:

ثواب همان فیضی که بر اثر ارتباط با ذات مقدس پروردگار به انسان می رسد؛ یک فیضی انسان می برد. ما انسان ها مثل یک ظرف خالی هستیم؛ یک ظرف خالی باید پر بشود. با چه آن را پر خواهیم کرد؟ با فیض الهی؛ یعنی همان قطره قطره معنویت و روحانیت و نورانیت و مانند این ها که در این ظرف همین طور

۱. محمدتقی مجلسی، لواحق صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۴۸؛ محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الانمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۳۹.

۲. محمدباقر مجلسی، ملاذ الأخیار، ج ۹، ص ۲۱۷.

تدریجاً ریخته بشود. البته به شرطی که یکباره خالی اش نکنیم؛ چون گناه که بکنیم، همه این لطف‌های الهی خالی می‌شود. بایستی این ظرف وجود را با تفضلات الهی پر کرد.^۱

روایات نقل شده از معصومان علیهم‌السلام ناظر به فراوانی و تنوع ثواب برای زائران ائمه اطهار است. برابری با هزاران حج، شفاعت، اجابت دعا، همچون شهدای بدر بودن و ورود به بهشت، از جمله پاداش‌هایی است که برای زائران بامعرفت و تسلیم امام فراهم آمده است. ضمن اشاره به تفاوت پاداش‌های دنیا و آخرت، برای پاسخ به این پرسش، درنگ در مسائل زیر شایسته است:

۱. بیشتر روایات و حتی تمامی آن‌ها، از نظر سند، تمام و صحیح است. هیچ تردیدی در آن‌ها نیست و بزرگان حدیث بر آن‌ها صحه گذاشته‌اند.^۲

۲. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «مَنْ سَمِعَ شَيْئاً مِنَ الثَّوَابِ عَلَى شَيْءٍ فَصَنَعَهُ كَانَ لَهُ.»^۳ (کسی که ثوابی را بر عملی بشنود و آن را به جا آورد، آن ثواب را ببرد.) عالمان شیعی به این دسته از روایات، «اخبار من بلغ» می‌گویند؛ یعنی هر روایتی ضعیف یا قوی که به او برسد و مشتمل بر ثوابی باشد، اگر بدان عمل کند، در دفتر عمل او ثبت می‌شود. بنابراین، بر زیارت به عنوان کاری مستحب تأکید شده است. هر فرد با پایبندی بدان، خود را در معرض الطاف بی‌پایان الهی و پاداش‌های بی‌حد و حصر او قرار می‌دهد و این ذره‌ای از لطف ایزدی است.

۳. باید به مقام و جایگاه الهی فردی که به زیارتش می‌رویم، بنگریم. او در جایگاه بهترین خلق خدا، از خاندان وحی است و عصمت و علم الهی دارد و مسند امامت عظام بر عهده اش است؛ از این رو، ثواب‌ها و پاداش‌ها، با در نظر گرفتن مقام و جایگاه نورانی امام، متناسب با عظمت اوست.

۱. منتخبی از سخنان معظم‌له، ۶ فروردین ۱۳۸۲.

۲. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۶۹.

۳. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۲، ص ۸۷.

۴. «بر اساس اعتقادات ما، حساب ثواب و عقاب اخروی با محاسبات دنیوی سنجش پذیر نیست؛ زیرا آخرت ابدی است و دنیا گذرا. کالای آخرتی هم غیر از کالای دنیوی است و به دلیل ابدی بودن، همه چیز از آن برمی آید؛ آن گونه که امام رضا علیه السلام درباره درخت ممنوعه بهشتی فرمودند: 'درخت بهشت نظیر درخت دنیا نیست؛ بلکه به اراده هر انسان بهشتی هر ثمری می دهد، خواه خرما و خواه انگور.'^۱ از این رو ثواب اخروی بر اساس معیار اخروی محاسبه می شود، نه دنیوی.'^۲

پاداش زیارت امامزادگان

آیا برای زیارت امامزادگان ثوابی در نظر گرفته شده است؟
محدث قمی درباره زیارت امامزادگان به این نکته اشاره می کند: «قبورشان محل فیوضات و برکات و موضع نزول رحمت و عنایات الهیه است و علمای اعلام به استحباب زیارت قبور ایشان تصریح فرموده اند.» این عالم برجسته، ضمن اشاره به عظمت شأن و شرافت نسب این امامزادگان، از اهمیت معلوم بودن و صحت نسبت قبر نیز یاد می کند.^۳
زیارت هریک از امامزادگان عالی مقام که در نقاط مختلف مدفون هستند، کاری پسندیده است و آثار و نتایج متعددی برای زائر در پی خواهد داشت. زائرانی که به آستان آن نوادگان رسالت بار می یابند، امید است مصداقی از این سخن پیامبر خدا صلی الله علیه و آله باشند که فرمودند: «من زارنی أو زار أحداً من ذریتی زرته یوم القیامة فانقذته من أهوالها.»^۴ (هرکس مرا یا یکی از فرزندانم را زیارت کند، من او را روز قیامت زیارت می کنم و از ترس و وحشت آن روز نجاتش می دهم.)

۱. محمدبن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیهم السلام، ج ۱، ص ۳۰۶.

۲. جوادی آملی، مفاتیح الحیات، ص ۶۵.

۳. نک: شیخ عباس قمی، مفاتیح الجنان، ص ۵۶۲.

۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۱.

در میان امامزادگان، حضرت ابوالفضل العباس علیه السلام و علی اکبر علیه السلام زیارت مأثور دارند و امام صادق علیه السلام درباره شیوه زیارت آن دو رهنمود داشته‌اند.^۱ همچنین به زیارت دو شخصیت از سادات واجب‌التعظیم، توصیه شده است:

الف. فضیلت زیارت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در قم. سعد بن سعد از امام رضا علیه السلام درباره زیارت فاطمه بنت موسی علیه السلام پرسید و امام در پاسخ فرمودند: «مَنْ زَارَهَا فَلَهُ الْجَنَّةُ.»^۲ (هرکه او را زیارت کند، بهشت برایش واجب می‌شود.)

امام جواد علیه السلام نیز می‌فرمایند: «مَنْ زَارَ قَبْرَ عَمَّتِي بِقُمْ فَلَهُ الْجَنَّةُ.»^۳ (هرکس قبر عمه‌ام را در قم زیارت کند، بهشت برایش واجب است.)

ب. زیارت حضرت عبدالعظیم علیه السلام در ری. یکی از اهالی ری نقل می‌کند که به دیدن امام هادی علیه السلام رفتم. آن حضرت فرمودند: «از کجا می‌آیی؟» عرض کردم: «از زیارت امام حسین علیه السلام.» فرمودند: «أَمَا إِنَّكَ لَوْ زُرْتَ قَبْرَ عَبْدِ الْعَظِيمِ عِنْدَكُمْ لَكُنْتَ كَمَنْ زَارَ الْحُسَيْنَ علیه السلام.»^۴ (بدان که اگر قبر عبدالعظیم را که پیش خودتان است، زیارت کرده بودی، گویا امام حسین علیه السلام را زیارت کرده‌ای.)

پاداش زیارت قبور مؤمنان

برای زیارت قبور مؤمنین و شیوه زیارت آنان چه نکاتی هست؟ آیا آثار و برکاتی برای زیارت‌کننده و زیارت‌شونده وجود دارد؟ مؤمنان در گذشته جایگاهی والا دارند و همگان به زیارت مزار آنان باید اهتمام داشته باشیم. امام کاظم علیه السلام درباره زیارت آنان می‌فرمایند: «کسی

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۰۰، ۲۰۳، ۲۵۳ و ۲۵۶.

۲. محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، ثواب الاعمال، ص ۹۸.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۳۴.

۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۳۴.

که نمی‌تواند ما را زیارت کند، پس دوستان صالح و شایسته ما را زیارت کند که ثواب زیارت ما برایش نوشته می‌شود.^۱»

امام صادق علیه السلام در پاسخ به چگونگی قرارگیری دست روی قبر مؤمن، به سمت قبله قرار گرفتند و دستان خود را روی قبر نهادند.^۲ امام درباره کیفیت سلام گفتن به مؤمن زیارت شده فرمودند: «السَّلَامُ عَلَى أَهْلِ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَ الْمُسْلِمِينَ أَنْتُمْ لَنَا فَرَطٌ وَ نَحْنُ إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لِأَحِقُونَ.»^۳ (... شما بر ما سبقت گرفتید و ما نیز ان شاء الله به شما می‌پیوندیم.)

پیشوایان معصوم در کنار قبور مؤمنین حاضر می‌شدند و برایشان دعا می‌کردند. روزی امام باقر علیه السلام کنار قبر مؤمنی لحظه‌ای درنگ کردند و چنین دعا فرمودند: «اللَّهُمَّ صَلِّ وَ خَدِّتْهُ وَ أَنْسِ وَ خَشَّتْهُ وَ أَسْكِنِ إِلَيْهِ مِنْ رَحْمَتِكَ مَا يَسْتَعْنِي بِهِ عَنْ رَحْمَةِ مَنْ سِوَاكَ.»^۴ (خدایا، وحدت و تنهایی او را به پیوند مبدل ساز، در حال وحشتش انس برقرار کن، از رحمت آن قدر نصیبش فرما که از رحمت و عنایت غیر تو بی‌نیاز شود.)

علی بن بلال در کنار قبر محمد بن اسماعیل ابن بزیع گفت:

صاحب این قبر از حضرت رضا علیه السلام برایم نقل کرد که آن جناب فرمودند: «کسی که بالای قبر برادر مؤمنش برود و دست روی آن بگذارد و سوره انا انزلناه را هفت مرتبه بخواند، از روز فزع اکبر (وقیامت) در امان است.»^۵

مفضل درباره اثر خواندن سوره قدر، این سخن را نقل کرده است:

کسی که «انا انزلناه» را هفت مرتبه نزد قبر مؤمنی بخواند، خداوند متعال فرشته‌ای را به آنجا می‌فرستد تا خدا را در همان مکان عبادت کند و برای خواننده و میت ثواب عبادت آن

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۱۹.
۲. نک: جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۲۰.
۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۲۱.
۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۲۲.
۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۱۹ و ۳۲۰.

فرشته منظور می‌شود و وقتی خداوند میت را از قبر بیرون آورد،
به واسطه آن فرشته موکل، هول و هراس را از او برطرف می‌کند
تا داخل بهشتش کند.^۱

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۲۲.

فصل پنجم

اماکن زیارت

بهشت زمینی

گویا در جوار حرم پیامبر ﷺ مکانی است که بدان «روضه» می‌گویند. روضه به چه معناست و چه ویژگی‌هایی دارد؟ آیا مکان‌های دیگری نیز به نام روضه وجود دارد؟

روضه یعنی باغ و «روضه من ریاض الجنة» به معنای باغ و قطعه‌ای از بستان‌های بهشت است. برخی مکان‌ها ویژگی خاصی دارند که با عظمت‌ترین آن را روضه می‌گویند. روضه کانونی است برای رحمت و مغفرت الهی.

معروف‌ترین روضه، مکان کوچک و با عظمتی بین منبر و قبر پیامبر ﷺ است که آن حضرت بارها بدان اشاره کرده‌اند.^۱ البته از مکان‌های معروفی همچون «بین رکن اسود و مقام ابراهیم»^۲ و «وسط مسجد کوفه»^۳ نیز به عنوان روضه یاد کرده‌اند.

در روایات، مرقد و مزار معصومان علیهم‌السلام را قطعه و بقعه‌ای از بهشت شمرده‌اند. پیامبر ﷺ به امیرمؤمنان علیه‌السلام فرمودند: «ای ابالحسن، خدا مرقد تو و مرقد فرزندان تو را بخشی از سرزمین بهشت و قسمتی از خاک آن قرار داده است»^۴ البته در برخی متون، به صورتی خاص، حرم برخی معصومان علیهم‌السلام را روضه دانسته‌اند: ۱. محل دفن پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم؛^۵ ۲. محل دفن امیرمؤمنان علیه‌السلام؛^۶ ۳. محل دفن فاطمه زهرا علیه‌السلام؛^۷ ۴. محل دفن امام حسین علیه‌السلام؛^۸ ۵. محل دفن امام رضا علیه‌السلام.

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۵۴؛ علی بن ابی‌بکر هاشمی، مجمع الزوائد، ج ۴، ص ۹؛ احمد بن عبدالله اصفهانی، حلیة الاولیاء، ج ۹، ص ۳۲۴.

۲. محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱، ص ۱۲۴؛ واعظ خرگوشی، شرف النبی، ص ۳۷۱.

۳. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۳، ص ۴۹۳.

۴. محمد بن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۲۲.

۵. محمد بن یوسف شامی، سبل الهدی، ج ۴، ص ۳۲۱.

۶. عبد‌الکریم بن احمد حلی، فرحة الغری بصرحة القری، ص ۱۱۵.

۷. محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۳۷۰.

۸. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۸۹؛ محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، کتاب من لا یحضره الفقیه، ج ۲، ص ۶۰۰.

امام صادق علیه السلام درباره روضه بودن مرقد حسین بن علی علیه السلام می فرمایند:

محل مرقد امام حسین علیه السلام از روزی که در آن دفن شده است، روضه‌ای از روضه‌های بهشت است و از آنجا اعمال زائران آن حضرت به آسمان برده می‌شود و هیچ فرشته‌ای در آسمان و زمین نیست، مگر اینکه از خداوند زیارت مرقد امام حسین علیه السلام را مسألت می‌کند. گروهی فرود می‌آیند و گروهی به آسمان بازمی‌گردند.^۱

حضرت ثامن الحجج علیه السلام فرمودند:^۲ «همانا در خراسان قطعه‌ای از زمین است که زمانی محل تردد ملائکه شود. همیشه طایفه‌ای از ایشان به آسمان روند و طایفه‌ای از آسمان به زیر آینه تا روزی که اسرافیل به صور بدمد و همه کس حتی فرشتگان بمیرند.» از ایشان پرسیدند: «یا بن رسول الله، این بقعه کدام است؟» امام فرمودند: «هی بِأَرْضِ طُوسٍ وَ هِيَ وَاللَّهِ رَوْضَةٌ مِنْ رِیَاضِ الْجَنَّةِ ...» (این بقعه در زمین توس خواهد بود و سوگند به خداوند که این مکان بستانی از بستان‌های بهشت است. هر که مرا در این بقعه زیارت کند، چنان است که حضرت سیدالانبیاء صلی الله علیه و آله و سلم را زیارت کرده باشد و پروردگار متعال برای او ثواب هزار حج مقبول و هزار عمرهٔ پسندیده بنویسد و من و پدرانم او را در روز قیامت شفاعت کنیم.)

مدینه

مدینه به عنوان نخستین مکان زیارتی که بسیاری از معصومین علیهم السلام در آن به خاک سپرده شده‌اند، چه جایگاه و فضیلتی دارد؟

مدینه شهر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم است که پیش‌تر بدان «یثرب» می‌گفتند و با هجرت و اقامت ده‌سالهٔ پیامبر، این شهر اعتبار ویژه‌ای یافت و کانونی برای برپایی اولین حکومت اسلامی و محلی برای تبیین و بسط معارف اسلام شد.

۱. ابن‌فقال، روضة الواعظین و بصیرة المتعظین، ج ۲، ص ۴۱۲.

۲. محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۰۸؛ محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۶۳؛ محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۶۸.

مدینه منزلگاه وحی و مرکز تعلیم آیات قرآن، محل آمدوشد جبرائیل امین و جایگاه تقوا و پاکی و خوبی‌ها بوده است و پیامبر اکرم ﷺ آن را حرم خود می‌دانستند و می‌فرمودند: «ان لكل نبي حرماً و حرمة المدينة.»^۱ (برای هر پیامبری حرمی است و حرم من نیز مدینه است.)

در مدینه منوره، مزار شش معصوم وجود دارد که مرقد آنان، نشانگر فضیلت فراوان و بی‌مانند این شهر است:

۱. حضرت محمد مصطفی ﷺ: ایشان در ۲۸ صفر سال ۱۱ درگذشتند و مزار آن حضرت در خانه خود ایشان، در جوار مسجدالنبی است.^۲
۲. حضرت فاطمه زهرا علیها السلام: ایشان در ۳ جمادی‌الثانی سال ۱۱ هجرت شهید شدند. از همان آغاز، محل خاک‌سپاری آن حضرت در هاله‌ای از ابهام قرار داشت تا اعتراض همراه با مظلومیت او همچنان جاری باشد. مدفن آن مظلوم یکی از این سه جاست: خانه خود فاطمه علیها السلام، روضه‌النبی و بقیع. هرچند خانه محتمل‌تر است.^۳
۳. امام حسن مجتبی علیه السلام: در ۷ صفر سال ۴۹ شهید شدند و مرقدشان در بقیع است.^۴
۴. امام سجاد علیه السلام: در ۱۲ یا ۲۵ محرم سال ۹۵ شهید شدند و در کنار عمومی گرامی‌شان در بقیع به خاک سپرده شدند.^۵
۵. امام باقر علیه السلام: در ۷ ذی‌حجه سال ۱۱۴ شهید شدند و مزارشان در جوار پدر گرامی‌شان در بقیع است.^۶
۶. امام صادق علیه السلام: در شوال سال ۱۴۸ شهید شدند و چهارمین امامی

۱. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۲، ص ۳۴۸۶۴.

۲. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۱، ص ۱۸۹؛ ابن‌فقال، روضه الواعظین و بصیرة المتعظین، ج ۱، ص ۷۱؛ امین‌الاسلام طبرسی، اعلام الوری، ص ۱۰.

۳. عبدالله بن جعفر حمیری، قرب الاسناد، ص ۱۶۱.

۴. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۷.

۵. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۲، ص ۱۳۷؛ شیخ عباس قمی، منتهی‌الامال، ج ۲، ص ۱۱۶۷.

۶. محمدبن یعقوب کلینی رازی، کافی، ج ۱، ص ۴۶۹؛ نوبختی، فرق الشیعة، ص ۶۱.

هستند که مرقد نورانی ایشان در بقیع است.^۱

نجف

تاریخچه شهر نجف چیست و درباره جایگاه این شهر چه نکته‌ای وجود دارد؟

نجف در لغت به معنای بلندی است و این سرزمین به سبب بلندی، همچون پشته‌ای است که آب را از پیرامون خود دور می‌کند و هنگام جاری شدن سیل، آب گرداگرد آن را می‌گیرد؛ اما از آن عبور نمی‌کند.^۲ به نجف «عَری» یعنی زیبارو یا بنای زیبا گفته می‌شد.^۳ در روایتی از امام صادق علیه السلام نقل شده که عَری بخشی از کوهی بوده که مسکن انبیا بزرگی الهی بوده است و خداوند در آنجا ابراهیم علیه السلام را خلیل ساخت و با حضرت موسی علیه السلام در آنجا سخن گفت و عیسی علیه السلام را به قداست برگزید.^۴ امیرمؤمنان علیه السلام بدین سرزمین نگاهی کردند و فرمودند: «مَا أُحْسِنَ ظَهْرَكَ وَأَطْيَبَ قَعْرَكَ اللَّهُمَّ اجْعَلْ قَبْرِي بِهَا.»^۵ (چقدر سیمای تونیکوست و چقدر درونت خوش بوست. بارالها، قبر مرا در اینجا قرار ده.)

امیرمؤمنان علیه السلام پس از مجروح شدن در محراب مسجد کوفه در سحرگاه ۱۹ رمضان سال ۴۰، برای مخفی کردن محل دفن خود از دسترس دشمنان، به امام حسن علیه السلام توصیه کردند که در چهار نقطه مختلف، از جمله همین مکان، قبر حفر کند^۶ و آنگاه در ۲۱ رمضان نیز شبانه در نجف به خاک سپرده شد. امام حسین علیه السلام ضمن اشاره به انتقال شبانه پیکر مطهر پدر، از دفن آن در ناحیه عَری یاد می‌کند.^۷

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، کافی، ج ۱، ص ۴۷۲.

۲. یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۵، ص ۲۷۱؛ جعفر خلیلی، موسوعة عتبات المقدسة، ج ۶، ص ۹.

۳. یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۴، ص ۱۹۷.

۴. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۳۸۵.

۵. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة العری بصرحة القرى، ص ۳۲.

۶. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة العری بصرحة القرى، ص ۷۲.

۷. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۹.

قبر امیرمؤمنان علیه السلام از بیم جسارت و اهانت بنی امیه^۱ و حتی خوارج نهروان، سال‌ها مخفی بود و فقط برخی از ائمه معصومین علیهم السلام به زیارت آن می‌رفتند. امام سجاد و امام باقر^۳ و امام صادق علیه السلام^۴ از زائران مرقد حضرت علی علیه السلام هستند. همچنین ائمه اطهار علیهم السلام به صلاحدید، بعضی از شیعیان خالص را به مرقد امام واقف می‌ساختند.^۵ امام زین العابدین علیه السلام در سفری به کوفه، ابوحمزه ثمالی را برای زیارت جدشان در نجف، همراه خود بردند.^۶ یونس بن ظبیان، عمر بن یزید، صفوان بن مهران، ابان بن تغلب و یزید بن عمر ابن طلحة،^۷ چهره‌هایی هستند که همراه امام صادق علیه السلام موفق به زیارت قبر حضرت علی بن ابی‌طالب علیه السلام شدند. گاه این گروه آشنا به قبر امام، برخی از دوستداران اهل بیت علیهم السلام را مخفیانه برای زیارت به نجف می‌بردند. عبدالله بن سنان اذعان می‌کند که عمر بن یزید، من و حفص کناسی را به غری برد و قبر امیرالمؤمنین علیه السلام را نشانمان داد و برای اطمینان ما تأکید کرد که بارها با امام صادق علیه السلام به این مکان آمده است.^۸

مخفی بودن قبر امیرمؤمنان علیه السلام تا زمان هارون الرشید ادامه داشت و در آن زمان، محل قبر آن حضرت آشکار شد^۹ و پس از آن بارگاهی بر آن ساخته شد.

در جوار قبر امیرمؤمنان علیه السلام دو نقطه مهم و درخور توجه وجود دارد:

۱. قبر حضرت آدم و نوح علیهم السلام

به هم جواری قبر امیرمؤمنان علیه السلام با حضرت نوح علیه السلام در کلام امام باقر علیه السلام

۱. ابن ابی‌الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۴، ص ۸۲.
۲. عبد‌الکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۲۵.
۳. عبد‌الکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۵۱.
۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۴.
۵. جواد محلّثی، فرهنگ غدیر، ص ۴۸۰.
۶. عبد‌الکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۴۷ و ۴۸.
۷. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۴ تا ۳۷.
۸. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۱، ص ۴۵۶.
۹. نک: محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۱، ص ۲۶.

اشاره شده است.^۱ امام صادق علیه السلام افزون بر نوح علیه السلام، از حضرت آدم علیه السلام نیز یاد کرده و می‌فرمایند که نوح پیامبر علیه السلام پیکر او را از مکه به غری آورد و در آنجا به خاک سپرد.^۲ امام به مفضل بن عمر فرمودند:

هرگاه راهی نجف شدی، پس پیکر آدم و نوح و علی بن ابی طالب علیه السلام را زیارت کن که همانا تو زائر پدران پیشینیان، محمد خاتم النبیین صلی الله علیه و آله و سلم و علی سید الوصیین علیه السلام هستی.^۳

۲. محل قرارگیری سر امام حسین علیه السلام: سر مبارک و خونین امام حسین علیه السلام مدتی در جوار مرقد امیرمؤمنان علیه السلام بوده است. یزید بن عمر در سفری که همراه امام صادق علیه السلام موفق به زیارت قبر امیرمؤمنان علیه السلام شد، می‌گوید پس از زیارت، امام به فرزندش اسماعیل فرمودند: «بایست و بر جدت حسین بن علی علیه السلام سلام کن.» من عرض کردم: «فدایت شوم، آیا حضرت حسین علیه السلام در کربلا نیستند؟» فرمودند: «بله، ولی هنگامی که سر مطهر آن حضرت را به شام آوردند، یکی از دوستان ما آن را ربود و در جنب امیرالمؤمنین علیه السلام دفن کرد.»^۴

لازم به ذکر است که سر امام حسین علیه السلام به پیکر مطهر ایشان در کربلا ملحق شد. یونس بن ظبیان که همراه امام صادق علیه السلام به نجف رفته بود، از امام نقل می‌کند که سر امام حسین علیه السلام از شام به کوفه بازگردانده شد و عبیدالله بن زیاد ملعون از وجود سر مبارک حضرت در شهر هراسان بود و دستور داد آن را بیرون ببرند. بدین ترتیب خداوند متعال سر مبارک آن جناب را نزد امیرالمؤمنین علیه السلام قرار داد و سپس سر به جسد ملحق شد و بدن با سر متصل گردید. «فَالرَّأْسُ مَعَ الْجَسَدِ وَالْجَسَدُ مَعَ الرَّأْسِ.»^۵

۱. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة الثری بصرحة القرى، ص ۵۰.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۸.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۹.

۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۴.

۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۷.

کربلا

دربارهٔ تاریخ شهر کربلا چه نکتهٔ مهمی وجود دارد و ویژگی‌های برجستهٔ این شهر چیست؟

کربلا را جزئی از ناحیهٔ نینوا در عراق می‌دانند.^۱ چون کاروان امام حسین علیه السلام به نینوا رسید، پیکی از کوفه آمد و نامهٔ ابن زیاد را به حربن یزید ریاحی داد، مرقومه‌ای با این مضمون: «به محض رسیدن نامه‌ام، بر حسین سخت بگیر، او را در بیابانی که نه پناهی داشته باشد و نه آبی، فرود آر. فرستاده‌ام مأموریت دارد همراه تو باشد تا ببیند چگونه فرمان من انجام می‌شود.»^۲

حر که به دستور حاکم مستبد کوفه، از حرکت امام حسین علیه السلام به سمت آن شهر ممانعت کرده بود، از امام خواست در منطقهٔ نینوا فرود آیند. امام می‌خواستند همراهان را به سوی دهی نزدیک غاضریه یا به «شفنه» ببرد که حر به سختی ممانعت کرد و سرانجام کاروان سالار شهیدان در کربلا فرود آمد.^۳

امام حسین علیه السلام روز پنجشنبه دوم محرم سال ۶۱ وارد کربلا شدند^۴ و فرمود خیمه‌ها بر پا کردند. برادران و پسران عم او هریک به جهت خود خیمه زدند؛ چنانچه خیم اصحاب و موالی آن حضرت اطراف خیمهٔ حسین علیه السلام بود.^۵

حسین بن علی علیه السلام در روز عاشورا، همراه یاران باوفایش در کربلا به شهادت رسیدند و کربلا با خاک سپاری پیکر مطهر ایشان، کانون زیارت عاشقان فضیلت شد تا با حضور در کربلا، از تربت مزارش شفا یابند و

۱. کربلا را جزء ناحیهٔ نینوا می‌دانند (یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۵، ص ۲۳۹).

۲. ابومخنف ازدی کوفی، وقعة الطف، ص ۱۷۷.

۳. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۲، ص ۸۴.

۴. نک: ابومخنف ازدی کوفی، وقعة الطف، ص ۱۸۰.

۵. احمدبن محمدبن اعثم کوفی، الفتوح، ص ۸۸۴.

در جوار مرقدش که به حائرالحسین علیه السلام معروف شد،^۱ به برآورده شدن حاجت‌هایشان اطمینان یابند؛ زیرا در عظمت این مکان مقدس، چنین روایت معتبری وجود دارد: «إِنَّ اللَّهَ عَوَّضَ الْحُسَيْنَ علیه السلام مِنْ قَتْلِهِ أَنَّ الْإِمَامَةَ مِنْ دُرِّيَّتِهِ وَ الشِّفَاءَ فِي تُرْتَبِهِ وَ إِجَابَةَ الدُّعَاءِ عِنْدَ قَبْرِهِ.»^۲ (خداوند به پاس شهادت حسین علیه السلام، این پاداش را او به مرحمت کرده است: امامت از نسل اوست، در تربت او شفاست و در کنار قبر او دعا اجابت می‌شود.)

روزی ابوهاشم جعفری و محمدبن حمزه برای عیادت حضرت عسکری علیه السلام به حضورشان رسیدند و از بیماری ایشان جويا شدند. امام در پاسخ فرمودند: «از مال من گروهی را به حائر (کربلا) گسیل کنید.»

آن دو از خواست امام متعجب شدند؛ به‌گونه‌ای که محمدبن حمزه به دوستش گفت: «امام ما را به حائر سوق دادند؛ درحالی‌که خود ایشان به‌منزله همان کسی است که در حائر است!» آن دو دوباره نزد امام رفتند و در پاسخ به گفته ابن حمزه امام فرمودند: «لَيْسَ هُوَ هَكَذَا إِنَّ لِلَّهِ مَوَاضِعَ يَجِبُ أَنْ يُعْبَدَ فِيهَا وَ حَائِرُ الْحُسَيْنِ علیه السلام مِنْ تِلْكَ الْمَوَاضِعِ.»^۳ (این‌طور نیست که او می‌گوید. خداوند متعال مواضعی دارد که می‌خواهد در آنجاها عبادت شود و حائر حسینی یکی از آنجاهاست.)

کربلا نماد مبارزه با ستمگری بود و بدیهی است دین‌ستیزان و حاکمان مستبد، از متوکل عباسی^۴ تا صدام بعثی، این کانون حماسه و جهاد را برنمی‌تابیدند و بر ممانعت از حضور مسلمانان و حتی تخریب آن می‌کوشیدند؛ اما همواره اقدامات شوم آنان در بی‌رونق کردن کربلا ناکام می‌ماند و خداوند بر نورانیت آن مکان مقدس می‌افزود.

۱. حائر حسینی محدوده‌ای پیرامون قبر امام حسین علیه السلام است که شخص مسافر می‌تواند نمازش را در آن محدوده کامل بخواند. واژه «حائر» نخستین بار در احادیثی از امام صادق علیه السلام درباره پیرامون مرقد امام به‌کار رفته است (محمدبن‌علی بن بابویه (شیخ صدوق)، کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۱، ص ۴۴۲).

۲. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۲۳.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۷۳.

۴. محمدبن حسن طوسی، الامالی، ص ۲۸۱.

کاظمین

وجه تسمیه کاظمین چیست؟ و تاریخچه آن را بیان کنید.
شهر کاظمین بخشی از بغداد دیروز و امروز است و به سبب وجود مرقد امام موسی کاظم علیه السلام به «کاظمیه» و به سبب وجود مزار نواده ایشان، امام جواد علیه السلام، در کنار آن حضرت، به «کاظمین» معروف است.
این منطقه پیش تر به مقابر قریش یا مقبره های بنی هاشم معروف بود و به روایت شیخ مفید، آنجا محل قبور بنی هاشم و شخصیت های جهان اسلام بوده است.^۱

در ۲۵ رجب سال ۱۸۳، امام موسی بن جعفر بن محمد بن علی بن حسین بن علی بن ابی طالب علیه السلام با زهری که «سندی بن شاهک» به ایشان خوراند، به شهادت رسید و جنازه حضرت را به مقبره های قریش حمل کردند و در محلی که امروز قبر شریف آن حضرت است، به خاک سپردند.^۲ پس از دفن امام کاظم علیه السلام، این مقبره اعتبار ویژه ای یافت و به مشهد موسی بن جعفر نیز مشهور شد.^۳

در آخر ذی قعدة سال ۲۲۰ امام جواد علیه السلام در بغداد شهید و در جوار جدشان، موسی بن جعفر علیه السلام، به خاک سپرده شدند. از آن پس، سکونت پیرامون مدفن آن دو امام بزرگوار، روزه روز افزایش یافت و این اتفاق اسباب توسعه کاظمین و حضور دائمی علاقه مندان به اهل بیت علیهم السلام را در آنجا پدید آورد.^۴

سامرا

شهر سامرا کی ساخته شده است و چرا دو امام ما در آنجا به خاک سپرده شده اند؟

۱. محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۲، ص ۲۴۰.

۲. محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، الارشاد، ج ۲، ص ۲۴۰.

۳. یاقوت حموی، معجم البلدان، ج ۴، ص ۱۲۳.

۴. المنتظم، ج ۸، ص ۲۸۶.

شهر سامرا را معتصم عباسی به عنوان مرکز حکومت عباسی برگزید و آن را «سَرَّ مَنْ رَأَى» (هرکه آن را دید، شادمان شد) نام نهاد. چون این شهر متروک شد، «سَاءَ مَنْ رَأَى» (هرکس آن را دید، ناراحت شد) نامیده شد و به تدریج با نام مختصر، «سامرا» مشهور شد.^۱ چون سامرا مرکز استقرار نظامیان دولت عباسی بود، به «عسکر» نیز شهرت داشت و به افراد منسوب به آن نیز «عسکری» گفته می‌شد.

متوکل عباسی در سال ۲۳۴ امام هادی علیه السلام را به اقامت اجباری در سامرا فراخواند و امام نیز همراه خانواده وارد این شهر شدند و خانه‌ای خریدند و بیش از ۲۰ سال در همانجا اقامت کردند. ایشان در ۳ رجب ۲۵۴ به شهادت رسیدند و در بخشی از منزل خویش به خاک سپرده شدند.^۲ امام هادی علیه السلام درباره این شهر می‌فرمودند: «أُخْرِجْتُ إِلَى سَرَّ مَنْ رَأَى كَرْهًا وَ لَوْ أُخْرِجْتُ عَنْهَا أُخْرِجْتُ كَرْهًا.» (به اجبار وارد سَرَّ من رأی شده‌ام و اگر روزی از آن بیرون برده شوم، به اجبار بیرون رفته‌ام.)

امام درباره علت انس خود به سامرا، از هوای پاکیزه، آب گوارا و بیماری اندک آن یاد کردند و نگاه فرمودند: «سَرَّ من رأی به ویرانه‌ای تبدیل می‌شود و تنها کاروان سرا و مغازه‌ای جهت رهگذران در آن باقی می‌ماند و نشانه بازسازی آن، بازسازی مزارم خواهد بود.»^۳

امام حسن عسکری علیه السلام در کودکی همراه پدر مقیم این شهر شدند و در مدت ۶ سال امامت خود، در سامرا بودند و در سال ۲۶۰ به شهادت رسیدند و در کنار پدر به خاک سپرده شدند.^۴

در جوار این دو امام همام، حکیمه خاتون، دختر امام جواد علیه السلام و نرجس خاتون، مادر امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز مدفون‌اند.

۱. محمدبن احمد مقدسی، احسن التقاسیم، ص ۱۲۳.
۲. علی بن حسین مسعودی، اثبات الوصیة، ص ۲۴۳.
۳. محمدبن حسن طوسی، الامالی، ص ۲۸۱.
۴. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۱، ص ۵۰۳.

همچنین سامرا زادگاه آخرین حجت خدا، امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف نیز است که در سال ۲۵۵ در همین خانه امام هادی علیه السلام دیده به جهان گشود^۱ و از همین منزل نیز غیبت ایشان آغاز شد.

مشهد

مشهد به چه معناست؟ شنیده‌ام مکان دفن امام رضا علیه السلام عظمت خاصی دارد. دوست دارم درباره عظمت این مکان بدانم. درباره فضیلت توس و مشهد مقدس توضیح دهید.

مشهد به معنای محل گردآمدن مردم است^۲ و به همین دلیل، حرم، مزار، تربت و بارگاه بزرگان دین را مشهد می‌نامیدند. گذشته از کاربرد عام این واژه، استفاده «مشهد» برای حرم و تربت امام رضا علیه السلام، شهره عام و خاص شده است و بسیاری از مورخان به مشهدالرضا اذعان کرده‌اند.^۳

مشهد مقدس و حرم امام رضا علیه السلام از اماکن و بقاع متبرک و مقدسی است^۴ که زائر با حضور در آنجا، احساس نزدیکی به خدا پیدا می‌کند. یکی از علل ترغیب و تشویق مردم به زیارت این آستان نیز همان انگیزه تقرب به خداست. امام رضا علیه السلام در فضیلت توس که مشهد یا سناباد منطقه‌ای از آن خطه بود، می‌فرمودند: «به زودی توس محل آمدن و شد شیعیان و زائرانم می‌شود. بدان هر که مرا در توس که از وطنم مدینه دور است، زیارت کند، روز قیامت در حالی که آمرزیده شده است، با من و هم‌رتبه من خواهد بود.»^۵ مزار امام در محله سناباد قرار دارد که از توابع توس بوده است. هم‌اینک از توس خبری نیست^۶ و توس و خراسان، تداعیگر آستان و مشهد رضوی

۱. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، الإرشاد، ج ۲، ص ۳۳۹.

۲. نک: مریم، ۳۷.

۳. عبدالکریم سمعانی، الانساب، ج ۱۰، ص ۴۷۷؛ ابن خلدون، تاریخ ابن خلدون، ج ۵، ص ۱۳۶؛ محمدبن احمدبن عثمان ذهبی، تاریخ الاسلام، ج ۳۵، ص ۳۸.

۴. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۶۲.

۵. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۰، ص ۴۳۸.

۶. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۲.

است. امام جواد علیه السلام در فضیلت این بخش از توس می فرماید: «إِنَّ بَيْنَ جَبَلَيْ طُوسٍ قَبْضَةً فَبِضَتْ مِنَ الْجَنَّةِ مَنْ دَخَلَهَا كَانَ آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنَ النَّارِ»^۱ (در میان دو کوه توس، پاره‌ای از زمین است که از بهشت برداشته‌اند [و آن، مشهد مقدس آن حضرت است]. هرکس [به قصد زیارت] داخل در آن روزه شود، روز قیامت از آتش دوزخ ایمن خواهد بود).

آستان مقدس امام رضا علیه السلام از روزهای نخست خاک‌سپاری امام، محل توجه و همچنین رفت‌وآمد زائران بسیاری بود. شمس‌الدین ذهبی (۷۴۸م) می‌نویسد: «مشهد او، مکان آمدن و مقصود بسیاری برای زیارت است.»^۲ در متون حدیثی ما چند روایت دربارهٔ عظمت مرقد امام رضا علیه السلام بیان شده است، مانند:

۱. امیرمؤمنان علیه السلام فرمودند:

«سَيَقْتُلُ رَجُلٌ مِنْ وُلْدِي بِأَرْضِ خُرَّاسَانَ بِالسَّيِّمِ ظُلْمًا اسْمُهُ اسْمِي وَ اسْمُ أَبِيهِ اسْمُ ابْنِ عِمْرَانَ مُوسَى علیه السلام. أَلَا فَمَنْ زَارَهُ فِي غُرْبَتِهِ غَفَرَ اللَّهُ تَعَالَى ذُنُوبَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْهَا وَ مَا تَأَخَّرَ وَ لَوْ كَانَتْ مِثْلَ عَدَدِ النَّجُومِ وَ قَطْرِ الْأَمْطَارِ وَ وَرَقِ الْأَشْجَارِ.»^۳

به‌زودی مردی از فرزندان من در خراسان با زهر مظلومانه شهید خواهد شد. او هم‌نام من است و پدرش هم‌نام موسی بن عمران. هرکه او را در آن غربت زیارت کند، حق تعالی گناهان گذشته و آیندهٔ او را می‌آمرزد؛ حتی اگر به‌عدد ستارگان آسمان و قطرات باران و برگ درختان باشد.

۲. امام صادق علیه السلام فرمودند: «يَقْتُلُ حَفَدَتِي بِأَرْضِ خُرَّاسَانَ فِي مَدِينَةٍ يُقَالُ لَهَا طُوسٌ مَنْ زَارَهُ إِلَيْهَا عَارِفًا بِحَقِّهِ أَخَذَتْهُ بِيَدِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَأَدْخَلَتْهُ»

۱. محمدبن حسن حر عاملی، هدایة الأمة، ص ۵۱۰.

۲. محمدبن احمدبن عثمان ذهبی، تاریخ الاسلام، ج ۱۴، ص ۲۷۲.

۳. ابن‌قتال، روضة الواعظین، ج ۱، ص ۲۳۴؛ محمدتقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۴.

الْجَنَّةَ.»^۱ (فرزندزاده من در زمین خراسان شهید خواهد شد؛ در شهری که آن را توس می‌گویند. هرکس برای زیارتش به آنجا رود و به حق او عارف باشد، در قیامت به دست خود، دستگیری او می‌کنم و به بهشتش می‌برم.)
۳. امام رضا علیه السلام وقتی اشعار دعبل خزاعی را دربارهٔ مزار ائمه اطهار علیهم السلام شنیدند، به او فرمودند: «آیا در اینجا دو بیت به قصیده‌ات بیفزایم تا کامل شود؟»:

و قبر بطوس یا لها من مصیبة
توقد فی الأحشاء بالحرقات
إلی الحشر حتی یبعث الله قائماً
یفرج عنا الهمم و الكربات

و قبر دیگر در توس خواهد بود که حسرت‌ها از آن مصیبت تا قیامت دل‌ها را شعله‌ور می‌کند؛ تا اینکه حق تعالی قائم را برانگیزد و او با ظهورش غم و حزن ما را برطرف سازد.
دعبل گفت: «یابن رسول الله، بفرمایید که در توس قبر کیست؟»

حضرت فرمودند: «قبر من است که روزگاری نمی‌گذرد، مگر اینکه توس محل آمدورفت شیعیان و زوار قبرم می‌شود. اعلام می‌کنم که هرکس مرا در زمان غربت قبرم در توس زیارت کند، با من هم‌درجه و همدم خواهد بود؛ درحالی که خداوند او را از گناه پاک کرده و آمرزیده باشد.»^۲

پس از خاک سپاری پیکر مطهر امام رضا علیه السلام، مزار حضرت محل آمدو شد دوستداران ایشان بود. شیعه و سنی به مشهد ایشان مشرف می‌شدند و امام را زیارت می‌کردند. از آن آغاز، بارگاهی بر مزار حضرت قرار داشت. حسین بن احمد مهلبی (۳۸۰هـ) وقتی از «شهر نوقان» نام می‌برد، به مزار امام رضا علیه السلام اشاره می‌کند: «نوقان از والاترین و آبادترین شهرهای خراسان

۱. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۶؛ محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۵۴.

۲. محمدبن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه السلام، ج ۲، ص ۶۵۱.

است و در این شهر، قبر امام علی بن موسی بن جعفر علیه السلام قرار دارد و روی قبر ایشان، حصاری است که در آن حصار، مردم معتکف می شوند.^۱

قم

شهر قم در میان شهرهای زیارتی چه جایگاهی دارد؟ امتیاز این شهر چیست؟

شهر مقدس قم از قرن اول هجری، یکی از مراکز مهم شیعه بوده است و گروهی از اشعربان شیعه از کوفه به این ناحیه مهاجرت کردند و تشیع را در قم نشر دادند.^۲

شهر قم اعتباری ویژه نزد ائمه اطهار علیهم السلام داشت؛ آن سان که «قم آشیانه خاندان محمد و جایگاه شیعیان آنان نامیده شد»^۳ و امام صادق علیه السلام نیز در وصف آن فرمودند:

خداوند حرمی دارد و آن مکه است و پیامبرش حرمی دارد و آن مدینه است و امیرالمؤمنین علیه السلام حرمی دارد و آن کوفه است و ما حرمی داریم و آن قم است. به زودی بانویی از فرزندان من به نام فاطمه در آن سرزمین به خاک سپرده می شود. بر هرکه او را زیارت کند، بهشت واجب می شود.^۴

با خاک سپاری حضرت فاطمه معصومه علیها السلام، سادات عالی مقام و محدثان بزرگی در قم مستقر شدند و این شهر یکی از مراکز بزرگ علمی و فرهنگی به شمار آمد. از قرن سوم و چهارم، قم به عنوان کانون زیارت، دانش و مبارزه ممتاز شد و در دوره معاصر نیز برجسته ترین حوزه علمی شیعه در آن تأسیس شد و این حوزه مبارک، سرچشمه نخستین حکومت اسلامی به رهبری امام خمینی رحمته الله علیه بود.

۱. حسین بن احمد مهلبی، کتاب العزیزی، ص ۱۵۵.

۲. عبدالکریم سمعانی، الانساب، ج ۱۰، ص ۴۸۴ و ۴۸۵.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۵۷، ص ۲۲۸.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۵۷، ص ۲۱۴.

ساخت بارگاه

آیا ساخت و توسعه بنا و بارگاه حرم، در اسلام مشروع و جایز است؟ ساخت و حفظ بنای قبور انبیا و اولیای الهی، سنت دیرینه انسانی است. تاریخ بهترین گواه این مدعاست که پیروان ادیان آسمانی بدین سنت پایبند بوده‌اند. درباره مشروعیت ساخت بنا روی قبور معصومان علیهم السلام دو نکته شایان ذکر است:

۱. دوستی پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم و خاندان ایشان علیهم السلام از اصول سفارش شده اسلام است. این مهرورزیدن نیز با روش‌های گوناگونی تحقق می‌یابد. یکی از روش‌های رایج، بنای یادبود بر قبور آنان است. به سرگذشت اصحاب کهف بنگرید: وقتی پس از سیصدواندی سال، حقیقت آنان برای مردم روشن شد، همه دور غار آنان را فراگرفتند. گروهی از ساخت بنا روی قبر سخن راندند و برخی هم پیشنهاد ساخت مسجد را دادند. قرآن این حقیقت را چنین بیان می‌کند: ﴿فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِم بُنْيَانًا رَّبُّهُمْ أَعْلَمُ بِهِمُ قَالَ الَّذِينَ غَلَبُوا عَلَىٰ أَمْرِهِمْ لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِم مَّسْجِدًا﴾^۱. کلام الله مجید ساخت بنا روی مدفن اصحاب کهف را از زبان گروهی نقل می‌کند، بدون اینکه آن را نقد کند. این خود نشانه مشروع بودن آن بوده و این فرهنگ، قطعی است.^۲

۲. حرم و بارگاه امام نشانه دین خداست و هر انسانی در آن مکان احساس نزدیکی به خدا خواهد کرد. بدیهی است بزرگداشت و تعظیم آن مکان نیز نشانه تقوای الهی است. می‌توان توجه به بنا و احترام به آن را مصداق این آیه دانست: ﴿وَمَنْ يُعْظَمِ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَىٰ الْقُلُوبِ﴾^۳. محمدتقی مجلسی مرمت و زینت قبور انبیا و اوصیا علیهم السلام را سبب فزونی اعتقاد مردم می‌داند و هشدار می‌دهد که «مبادا به سبب ترک

۱. کهف، ۲۱.

۲. نک: یونس، ۹۰ و ۹۱.

۳. حج، ۳۲.

این، ضعیفی در اعتقادات ایشان به هم رسد.^۱ پس بنا روی بارگاه و مکان زیارت نه تنها مشکل شرعی ندارد؛ بلکه کاری مطلوب و مرغوب است.^۲ طبق برخی روایات، پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ نیز خطاب به امیرمؤمنان عَلَيْهِ السَّلَام، آبادکردن مرقد پیشوایان دین را می‌ستایند: «خدا از میان بندگان خود، دل‌های انسان‌های بزرگوار و برگزیده را به شما علاقه‌مند ساخته است. آنان در راه شما آزار را پذیرا می‌شوند و قبورتان را آباد می‌کنند، آن هم برای تقرب به خدا و اظهار دوستی به پیامبر.»^۳

۱. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۰.
۲. نک: محمدجواد بلاغی، الرد علی الوهابیة (موسوعة العلامة البلاغی، الرسائل الکلامیة)، ج ۶، ص ۳۳۹؛ جعفر سبحانی، راهنمای حقیقت، ص ۲۰۷.
۳. محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۲۲.

فصل ششم

زمان‌های زیارت

زیارت‌های مطلقه و مخصوصه

زیارت مطلقه با زیارت مخصوصه چه تفاوتی دارد؟

در همه روزها و هفته‌ها و ماه‌های سال، معصومین علیهم‌السلام را می‌توان زیارت کرد و از آثار و برکات آن سود جست. زیارت‌هایی را که مختص زمان و وقت مشخصی نباشد، مطلقه می‌نامند؛ برای مثال، محبت و زیارت حسین علیه‌السلام، خیری بسیار و لطفی سرشار الهی است که خداوند در قلب مؤمنان می‌افکند^۱ و این ویژگی به زمانی معین اختصاص ندارد. امام صادق علیه‌السلام می‌فرماید: «هر مؤمنی که امام حسین علیه‌السلام را در غیر روز عید و عرفه زیارت کند، درحالی‌که به حق و جایگاه آن حضرت آگاه باشد، خداوند متعال ثواب بیست حج و بیست عمره مقبول و همچنین بیست جهاد در رکاب نبی مرسل یا امام عادل را برایش می‌نویسد.»^۲

در کنار این زیارت‌های جاری، در طول سال، ماه‌ها، روزها و مناسبت‌های بافضیلتی نیز وجود دارد که در آن ایام، زیارت معصومین علیهم‌السلام توصیه شده است. به این زیارت‌ها، زیارت مخصوصه می‌گویند. علامه مجلسی زیارت در ایام و مناسبت‌های مشهور را مستحب می‌شمارد.^۳ برای مثال ابن طاووس زیارت مشاهده مشرفه را در ماه رجب مستحب می‌داند؛^۴ زیرا رجب ماه خداست که در آن، رحمت الهی به سوی بندگان سرازیر می‌شود و زیارت در این ماه بافضیلت‌تر است.^۵

بدیهی است به دلیل فضیلت ایامی چون جمعه و اعیادی چون غدیر و فطر و قربان و نیز شب‌های قدر، زیارت معصومین علیهم‌السلام در آن زمان‌ها اهمیت و ثواب بیشتری دارد؛ زیرا دین اسلام بر بزرگداشت آن مناسبت‌ها که هریک به نوعی نشانه دین و مذهب تلقی می‌شود، تأکید می‌کند و

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۴۲.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۸۳.

۳. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۶.

۴. علی بن موسی ابن طاووس، اقبال الأعمال، ص ۶۳۱.

۵. محمد بن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، عیون اخبار الرضا علیه‌السلام، ج ۲، ص ۷۱.

زیارت نیز به منظور پاسداشت آن ایام است.

زیارت شب و روز جمعه

دلیل اهمیت زیارت معصومین علیهم‌السلام در شب و روز جمعه چیست؟
جمعه بافضیلت‌ترین روز به‌شمار می‌آید^۱ و خداوند جمعه را برای مسلمانان روز عید قرار داده^۲ و آثار و برکات متعددی برای این روز در نظر گرفته است. مضاعف شدن حسنات، پاک شدن گناهان، بالارفتن درجات، برآورده شدن درخواست‌ها و برطرف شدن سختی‌ها از امتیازات روز جمعه در نگاه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم است.^۳

شیخ حرعاملی با استناد به روایتی، یادآور می‌شود که سزاوار نیست مسافر مکه، مدینه، مسجد کوفه و حائر حسینی علیهم‌السلام پیش از رسیدن روز جمعه، آنجا را ترک کند؛^۴ بلکه بهتر است همان جا بماند و از فضیلت حضور جمعه در آن اماکن مقدس بهره‌مند شود.

شب جمعه نیز همچون روز آن بافضیلت است^۵ و در نگاه اهل بیت علیهم‌السلام، شُرور اولیای الهی در شب جمعه است؛^۶ آن‌سان که سزاوار است مؤمن حاجت خود را تا شب جمعه به تأخیر بیندازد و در آن شب، برآورده شدن را از خدا بخواهد.^۷

زیارت حضرت سیدالشهدا علیه‌السلام از ویژگی‌های شب جمعه است و در چنین شبی، پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، انبیا، اوصیا و فرشتگان الهی به زیارت ایشان می‌آیند.^۸ همچنین امام صادق علیه‌السلام دربارهٔ زیارت شهید کربلا در روزهای

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۸۶، ص ۲۸۶.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۸۶، ص ۲۷۶.

۳. علی بن موسی بن طاووس، جمال الأسبوع، ص ۲۲۱.

۴. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۵۴۳.

۵. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۸۶، ص ۲۸۷.

۶. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۱، ص ۲۵۴.

۷. علی بن موسی بن طاووس، جمال الأسبوع، ص ۱۸۲.

۸. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۸۰؛ حسین نوری

طبرسی، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۲۹۴.

جمعه می‌فرمایند: «مَنْ زَارَ قَبْرَ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ عَفَرَ اللَّهُ لَهُ الْبَتَّةَ وَ لَمْ يَخْرُجْ مِنَ الدُّنْيَا وَ فِي نَفْسِهِ حَسْرَةٌ مِنْهَا وَ كَانَ مَسْكَنُهُ فِي الْجَنَّةِ مَعَ الْحُسَيْنِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ.»^۱ (حق تعالی کسی که قبر امام حسین علیه السلام را در هر جمعه زیارت کند، می‌آمرزد. چنین کسی از دنیا خارج نمی‌شود، درحالی که از آن حسرتی در خاطر داشته باشد و مکانش در بهشت با حسین بن علی علیه السلام خواهد بود.)

زیارت‌های مخصوصه امیرمؤمنان علیه السلام

آیا برای روزهای خاصی، زیارت حضرت علی علیه السلام توصیه شده است؟ چه ثواب و آثاری در این زیارت‌ها نهفته است؟

زیارت امیرمؤمنان علیه السلام در هر زمانی برای زائر آن، خیر عظیم و برکت فراوان در پی دارد؛ ولی در برخی از مناسبت‌ها و زمان‌های ویژه، پاداش و آثار خاصی به ارمغان می‌آورد.

امام رضا علیه السلام بر زیارت امیرمؤمنان علیه السلام در روز غدیر تأکید کرده‌اند و به ابن‌ابی‌نصر بزنطی می‌فرمایند: «أَيُّمَا كُنْتَ فَاحْضُرْ يَوْمَ الْغَدِيرِ عِنْدَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.»^۲ (روز غدیر هر جا هستی، خود را نزد قبر امیرالمؤمنین علیه السلام برسان.)

علامه مجلسی به برخی از روزهای مخصوص برای زیارت امام اشاره کرده است:

۱. روز ۲۸ صفر، رحلت پیامبر صلی الله علیه و آله و آغاز خلافت الهی امام؛

۲. شب اول ربیع‌الاول، لילה‌المبیت و خوابیدن حضرت در بستر پیامبر؛

۳. روز ۱۷ ربیع‌الاول، سالروز ولادت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله؛

۴. روز ۱۵ جمادى‌الاولی، فتح بصره؛

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل‌الزیارات، ص ۱۸۳.

۲. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۱۰۷.

۵. روز ۱۳ رجب، ولادت امیرمؤمنان علیه السلام؛
۶. شب و روز ۲۷ رجب، مبعث پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم؛
۷. روز ۲۷ رجب، فتح خیبر به دست امام؛
۸. روز ۱۷ رمضان، فتح پیکار بدر به دست امام؛
۹. روز ۱۷ شوال، حماسه آفرینی امام در پیکار احد؛
۱۰. روز ۲۰ رمضان، صعود امام روی کتف پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم برای شکستن بت‌های آویخته بر کعبه؛
۱۱. روز ۲۱ رمضان، سالروز شهادت امام؛
۱۲. روز ۱۷ شوال، ردالشمس و بازگشت خورشید به امر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم برای امیرمؤمنان علیه السلام؛
۱۳. روز اول ذی حجه، انتصاب امام برای رساندن آیه برائت و عزل ابوبکر از این منصب؛
۱۴. روز ۹ ذی حجه، روز عرفه و سالروز بستن تمامی درهای گشوده به سمت مسجدالنبی جز در خانه امام؛
۱۵. روز ۱۸ ذی حجه، عید غدیر خم؛
۱۶. روز ۲۴ ذی حجه، خاتم بخشی امام در نماز و همچنین روز مباحله؛
۱۷. روز ۲۵ ذی حجه، روز نزول سوره انسان (هل آتی)؛
۱۸. روز ۱۸ یا ۲۵ ذی حجه، بیعت با امام برای خلافت پس از عثمان؛
۱۹. روز عید نوروز، بیعت با امام برای خلافت پس از عثمان^۱.

زیارت‌های مخصوصه امام حسین علیه السلام

با توجه به فضیلت‌های بسیاری که برای زیارت امام حسین علیه السلام در هر زمانی وجود دارد، حکمت زیارت در مناسبت‌های خاص چیست؟ این مناسبت‌ها کدام است؟

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الانمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۳۵۴.

در فرهنگ روایی ما، هر زمانی برای زیارت امام حسین علیه السلام پسندیده است و برای آن باید شتاب کرد؛ زیرا زیارت امام بهترین چیزی است که در دین برای ما ارائه شده است. هرکس زیارت بیشتری انجام دهد، خیری کثیری را به دست آورده است و کسی که کوتاهی کند، از خیر بی بهره می شود. امام صادق علیه السلام ضمن اشاره به این نکته، می افزاید: «تَحَرَّوْا بِزِيَارَتِكُمُ الْأَوْقَاتِ الشَّرِيفَةَ فَإِنَّ الْأَعْمَالَ الصَّالِحَةَ فِيهَا مُضَاعَفَةٌ وَ هِيَ أَوْقَاتٌ مَهِيْبَةٌ الْمَلَائِكَةُ لِزِيَارَتِهِ.»^۱ (برای زیارت، اوقات شریف را بیابید؛ زیرا اعمال در آن زمان ها و مناسب ها دوچندان خواهد بود. در این اوقات ملائکه برای زیارت امام حسین علیه السلام فرود می آیند.)

به دلیل جایگاه امام حسین علیه السلام در تثبیت و اعتلای اسلام ناب محمدی صلی الله علیه و آله و سلم، خداوند در برخی از مناسب های خاص، حضور بیشتر مؤمنان را در مشهدالحسین علیه السلام انتظار دارد؛ از این رو، برای امام زیارت های مخصوصه ای نیز وجود دارد که به مهم ترین آن اشاره می کنیم و اهمیت و برخی آثار آن را هم یادآور می شویم:

۱. شب و روز عاشورا

هر زائری که شب عاشورا را در جوار قبر امام سپری کند، در قیامت با پیکری آغشته به خون در محضر خدا حضور می یابد و زیارت در روز عاشورا، چون شهادت در رکاب امام است.^۲

زیارت در روز عاشورا به معنای ادای حق پیامبر، امیرمؤمنان علیه السلام و فاطمه زهرا علیهما السلام است^۳ و زیارت با معرفت امام، همانند زیارت خداوند در عرش الهی است و پاداش بهشت را به ارمغان دارد.^۴ در فرمایش امام باقر علیه السلام هر زائری در روز عاشورا با حالتی گریان نزد آن حضرت بماند، پاداش دوهزار

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۷۳.

۲. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۱۷۳.

۳. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۷۷.

۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۷۴.

حج، دوهزار عمره و دوهزار جهاد همراه با پیامبر ﷺ را به دست خواهد آورد.^۱ همچنین یکی از آداب زائر در روز عاشورا سیراب کردن مردم است و ارزش سقایی در کربلا، هم‌سان با سقایی سپاه حسین علیه السلام و همراهی با امام است.^۲

۲. اربعین

زیارت اربعین از نشانه‌های مؤمن است^۳ و از امام صادق علیه السلام زیارتی برای این روز روایت شده است.^۴ اربعین تجلی عشق به تربت و مرقد سیدالشهدا علیه السلام و آغاز جاذبه مغناطیسی حسینی است که با وجود گذشت قرن‌های متمادی، همچنان دل همه دوستداران اهل بیت علیهم السلام و همه آزادگان جهان را به سوی رستگاری و عزت و افتخار می‌کشاند. امروزه راهپیمایی اربعین حرکت بی‌نظیری است که از مرز ملیت و نژاد و رنگ عبور کرده است و در طول تاریخ و در دنیای معاصر ماندنی ندارد؛ آن‌گونه که چشم‌های مردم جهان به آن دوخته است و به برکت این حرکت عظیم مردمی، امام حسین علیه السلام و معرفت حسینی بین‌المللی و جهانی شد. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای این اجتماع میلیونی را وسیله گویایی برای تحقق تمدن عظیم اسلامی می‌شمارد.^۵ امید است این حرکت حماسه‌آفرین زمینه‌ساز ظهور منجی بشریت باشد.

۳. اول و نیمه رجب

امام صادق علیه السلام ثواب چنین زیارتی را آمرزش و غفران الهی می‌دانند. امام‌رضا علیه السلام نیز به زیارت نیمه رجب سفارش فرموده‌اند.^۶

۴. شب و روز نیمه شعبان

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۷۷.
۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۷۴.
۳. ابن‌قتال، روضة الواعظین، ج ۱، ص ۱۹۵.
۴. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۷۸.
۵. از فرمایش‌های رهبر معظم انقلاب در تاریخ ۲۷ شهریور ۱۳۹۸.
۶. محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۴۶ و ۴۸.

پاداش زیارت حسین بن علی علیه السلام در شب نیمه شعبان هزار حج، هزار عمره، برآورده شدن حاجات دنیایی و آخرتی و آمرزش الهی است.^۱

زائر حسین علیه السلام در روز نیمه شعبان با ۱۲۴ نبی، به خصوص با ۵ پیامبر الوالعزم که به زیارت امام آمده‌اند، مصافحه خواهد کرد و چنین زائری آمرزیده می‌شود.^۲

۵. شب و روز عرفه

پاداش زیارت امام در شب عرفه هزار حج، هزار عمره، برآورده شدن حاجات دنیایی و آخرتی و آمرزش الهی است^۳ و خداوند او را از شر آن سال ایمن می‌سازد.^۴

هرکس در روز عرفه به زیارت سیدالشهدا علیه السلام اهتمام ورزد، خداوند برای هرگام او حجتی در نظر می‌گیرد و او را می‌آمرزد و زائر با دست پر بازخواهد گشت و در قیامت نیز دل شاد و خرم است.^۵ امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هرکس عرفه را در جوار قبر امام حسین علیه السلام باشد، بی‌تردید صحرای عرفات را درک کرده است.»^۶

امام تأکید می‌کنند که خدای تعالی قبل از اهل عرفات، برای زائران قبر امام حسین علیه السلام تجلی می‌نماید، حوایج آن‌ها را برآورده می‌کند، گناهانشان را می‌آمرزد و شفاعتشان را درباره دیگران می‌پذیرد. سپس به اهل عرفات می‌پردازد و با ایشان نیز چنین می‌کند.^۷

۶. شب و روز عید قربان و فطر

پاداش زیارت حسین بن علی علیه السلام در شب عید قربان و شب عید فطر،

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۸۱ و ۱۸۲.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۷۹.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۸۱ و ۱۸۲.

۴. محمد بن حسن طوسی، مصباح المتهجد و سلاح المتعبد، ص ۷۱۶.

۵. محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۶۱ تا ۴۶۵.

۶. محمد بن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۷۱.

۷. محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۶۵.

آمزش است.^۱ در نگاه امام صادق علیه السلام، هرکس روز عید قربان به زیارت مرقد امام حسین علیه السلام برود، پاداش صد حج و صد عمره پذیرفته و صد جهاد در رکاب پیامبر مرسل یا امام دادگر برایش نوشته می‌شود.^۲

۷. رمضان

ماه رمضان زمانی بافضیلت برای زیارت امام حسین علیه السلام است و پاداش زیارت در شب‌های اول، نیمه و آخر رمضان، آمزش گناهان است.^۳

۸. شب قدر

شب قدر، به خصوص شب ۲۳ رمضان که انبیا و فرشتگان به زیارت امام حسین علیه السلام فرود می‌آیند، زمانی بافضیلت برای زیارت امام است.^۴ امام صادق علیه السلام می‌فرماید: «هنگامی که شب قدر فرارسد، شبی که در آن کارهای مصلحت‌آمیز عباد توزیع و تفریق می‌شود، از طرف عرش منادی ندا می‌کند که خداوند متعال در این شب گناهان کسی را که به زیارت قبر حضرت امام حسین علیه السلام رفته، می‌آمرزد.»^۵

زیارت‌های مخصوصه امام رضا علیه السلام

آیا امام رضا علیه السلام زیارت مخصوصه‌ای هم دارد؟ زمان آن کدام است؟ برای امام رضا علیه السلام دو زیارت مخصوصه در ماه رجب و ۲۳ ذی‌قعدة بیان شده است. فضیلت و استحباب زیارت امام در ماه رجب، متکی بر روایتی معتبر و قوی منقول از امام جواد علیه السلام است. ایشان به زیارت پدر گرامی خود در ماه رجب توصیه می‌کنند و می‌فرمایند: «وَلَيْكُنْ ذَلِكَ فِي رَجَبٍ.»^۶ (بهتر

۱. جعفرین محمدین قولوبه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۸۰.

۲. ابن‌قتال، روضة الواعظین و بصيرة المتعظین، ج ۱، ص ۱۹۴.

۳. هداية الأمة إلى أحكام الأئمة، ج ۵، ص ۴۸۷.

۴. محمدین حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۴۷۴.

۵. جعفرین محمدین قولوبه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۸۴.

۶. محمدین یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۸۴؛ محمدین حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۸۴؛

محمدین حسن طوسی، مصباح‌المتجهد و سلاح‌المتعبد، ص ۸۲۰؛ محمدین حسین بهایی و نظام‌بن‌حسین

ساوچی، جامع عباسی، ج ۲، ص ۱۶۶؛ محمدین حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل

است که در رجب زیارت کنند.)

از این رو، عالمان شیعه همچون شهید اول^۱ و محمدتقی مجلسی^۲ و محمدباقر مجلسی^۳، ضمن سفارش به زیارت امام در همه ماه‌های سال و به خصوص مناسبت‌های مشهور، زیارت در ماه رجب را بافضیلت‌ترین زیارت و برترین اعمال برشمرده‌اند. مرحوم کفعمی زیارت امام رضا علیه السلام را یکی از اعمال ماه رجب دانسته است.^۴ از این نکته مهم نیز نمی‌توان غفلت کرد که ثواب زیارت امام رضا علیه السلام را باید با ثواب حج و عمره سنجدید. در روایت بزنطی از حضرت رضا علیه السلام، ثواب زیارت ایشان «معادل هزار یا هزارهزار مرتبه حج بیت‌الله الحرام» است.^۵ بنابراین، همان‌طور که هیچ عمره‌ای مانند عمره در ماه رجب نیست،^۶ هیچ زیارتی فضیلت زیارت در ماه رجب را نخواهد داشت.^۷ زیارت امام رضا علیه السلام در ۲۳ ذی‌قعدة نیز پسندیده است. ابن طاووس به این زیارت اشاره کرده و معتقد است که در برخی تألیفات شخصیت‌های شیعی، مستحب بودن زیارت از دور و نزدیک، در روز ۲۳ ذی‌قعدة را دیده است. او در کتاب خود، این نکته را در فصل اعمال روز ۲۳ ذی‌قعدة مرقوم کرده و عمل دیگری جز آن را ننوشته است.^۸ ممکن است علت مستحب بودن زیارت حضرت در ۲۳ ذی‌قعدة، این باشد که از نظر برخی دانشمندان^۹ شهادت امام رضا علیه السلام در این روز است.

الشريعة، ج ۱۴، ص ۵۶۵.

۱. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۵.
۲. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۶۷.
۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۶.
۴. ابراهیم‌بن علی عاملی کفعمی، المصباح (جئة الأمان الواقية و جئة الايمان الباقية)، ص ۴۹۴؛ ابراهیم‌بن علی عاملی کفعمی، البلد الأمين و الدرع الحصين، ص ۲۸۳.
۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل زیارت، ص ۳۰۶.
۶. پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم فرمودند: «برترین عمره، عمره رجب است.» (محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۵، ص ۴۳۲).
۷. محمدحسین حسینی طهرانی، روح مجرد، ص ۲۵۶.
۸. علی بن موسی ابن طاووس، اقبال الأعمال، ج ۱، ص ۳۱۰.
۹. علی بن یوسف بن مطهر حلی، العدد القویة لدفع المخاوف اليومية، ص ۲۷۵؛ محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، مسار الشیعة، ص ۲۴.

فصل هفتم

راه و رسم زیارت

آداب زیارت

بهترین و معتبرترین آداب زیارت حرم معصومین علیهم السلام چیست و برای رعایت آن‌ها چه توصیه‌ای شده است؟

فقه‌های شیعه با تکیه بر روایات، نکاتی درباره آداب ورود به حرم معصومان علیهم السلام برشمرده‌اند. جامع‌ترین آداب زیارت را شهید اول در کتاب دروس خود آورده است.^۱ شهید ثانی نیز این آداب را با عنوان «سنن الزیارة» ذکر کرده است.^۲ نظام‌الدین ساوجی، شاگرد تراز اول شیخ بهایی، نیز به صورت جامع، شیوه ورود به حرم مقدس و همچنین برخی آداب حضور در آنجا را ارائه کرده است:

۱. پیش از دخول به روضه، غسل کند؛

۲. تا زمان داخل شدن، با طهارت باشد؛

۳. جامه نو و پاک پوشد. بر در مشهد (مزار امام) بایستد و دعای منقول بخواند و اذن دخول (و ورود) بطلبد. پس اگر در آن حال، او را رقت (نرمی دل و حال گریه) به هم رسد، داخل شود؛ وگرنه انتظار بکشد تا هرگاه رقت به هم رسد، داخل شود؛

۴. با خضوع و خشوع داخل شود. هنگام دخول، پای راست را مقدم دارد و در وقت بیرون آمدن پای چپ را؛

۵. خود را در صورت امکان به ضریح بچسباند. بعضی توهم کرده‌اند که دورایستادن بهتر است و این غلط است؛ چه در احادیث وارد شده است که بر ضریح تکیه باید کرد. بوسیدن ضریح جایز است. در بوسیدن آستان‌ها و درگاه‌ها حدیثی وارد نشده است و بعضی از مجتهدان امامیه بر آن‌اند که بوسیدن درگاه‌های حرم جایز است؛

۶. به طریق منقول و بیان شده از سوی معصومین علیهم السلام زیارت کند.

۱. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۲ تا ۲۴.

۲. زین‌الدین بن علی (شهید ثانی)، رسائل الشهید الثانی، ج ۱، ص ۳۹۲.

گفتن «السلام علیک» کافی است و بعضی مجتهدان حضور در آنجا را کافی می‌دانند؛

۷. جانب راستِ روی خود را بر ضریح بنهد و در وقت فارغ‌شدن از زیارت دعا کند؛

۸. جانب چپِ روی خود را بر ضریح بنهد و از خدای تعالی به حق او و به حق صاحب قبر، درخواست کند که او را از اهل بهشت بگرداند به شفاعت صاحب قبر و نیز در دعا و الحاح کردن مبالغه کند؛

۹. بر سر بالین (بالای سر ضریح) آید و رو به قبله کرده و دعا کند؛

۱۰. بعد از زیارت، دو رکعت نماز زیارت بخواند. اگر زیارت حضرت رسول ﷺ باشد، سنت است که نماز زیارت را در میان منبر آن حضرت و قبر ایشان گزارد. اگر زیارت ائمه معصومان علیهم‌السلام باشد، در بالین سر باید گزارد؛

۱۱. بعد از نماز زیارت، دعای منقول بخواند و آنچه به خاطرش رسد از مسائل دین و دنیا، طلب کند. دعا کردن برای جمیع خلائق بهتر است؛ چه آن به اجابت نزدیک تر است؛

۱۲. در آن مکان، قرآن تلاوت کند و ثواب آن را به صاحب ضریح هدیه کند؛ چه نفع آن باز به او می‌رسد و سبب تعظیم صاحب قبر است؛

۱۳. در جمیع احوال و به حسب استطاعت، احضار (حاضر کردن) قلب داشته باشد و از جمیع گناهان توبه کند؛

۱۴. ثواب تصدق (و یاری محتاجان) در آن مقام، مضاعف می‌شود؛

۱۵. خدمتکاران و نگاهبانان و محتاجان آن مقام را تعظیم کند؛ چه در حقیقت، تعظیم ایشان تعظیم صاحب قبر است؛

۱۶. هرگاه از زیارت برگردد، تا در آن شهر است، باز به زیارت رود؛

۱۷. هرگاه رفتن او نزدیک آید، وداع به دعای منقول کند؛

۱۸. از خدای تعالی بازگشت بدان مقام را بخواهد؛

۱۹. در وقت بیرون آمدن از آن مقام، روی به ضریح کند و عقب عقب بیرون آید؛

۲۰. زود از آن مقام بیرون رود، چه حرمت و تعظیم در آن بیشتر است و اشتیاق باز آمدن، زودتر به هم می‌رسد.^۱

همچنین پس از زیارت، سزاوار است که به وقت خروج، پشت به محل دفن معصوم نکند و عقب عقب از مرقد مطهر دور شود. صفوان جمال که همراه امام صادق علیه السلام توفیق زیارت مزار امیرمؤمنان علیه السلام را یافته بود، گزارش می‌کند که امام صادق علیه السلام این گونه از مرقد مطهر جدشان خارج شدند.^۲

نگاه اهل سنت به آداب زیارت

آیا علمای اهل سنت برای زیارت آدابی توصیه کرده‌اند؟

دانشمندان اهل سنت بر زیارت قبر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم تأکید کرده و آدابی برای

این زیارت بر شمرده‌اند؛ برای نمونه، به برخی از آن اشاره می‌شود:

۱. پیش از رفتن به زیارت غسل کند؛ خواه پیش از دخول به مدینه یا بعد از آن باشد و خود را خوش بو کند و به منظور تعظیم رسول اکرم، بهترین لباسش را بپوشد.

۲. هنگامی که قبه و بارگاه ایشان را می‌بیند، با خضوع و خشوع باشد و عظمت آن حضرت را در نظر داشته باشد و مواضع قدم‌های ایشان را مجسم کند و جز با وقار و سکینه و احترام، روی آن قدم نگذارد.

۳. دم درب، مؤدبانه توقف کند؛ آن چنان که در وارد شدن بر بزرگان با حال اذن توقف می‌کنند.

۴. مستحب است پیش از زیارت، دو رکعت نماز بخواند. گفته شده است: «این در صورتی است که مرورش از ناحیه روی مبارکش نباشد؛

۱. نک: محمدبن حسین بهایی و نظام‌بن حسین ساوجی، جامع عباسی، ج ۲، ص ۱۶۷ تا ۱۶۹.
۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۲۷۰.

وگرنه اول زیارت مستحب است».

۵. شایسته است زائر، هنگام زیارت ایستاده باشد که مؤدبانه‌تر است و اگر طول کشید، مانعی ندارد دوزانو بنشیند و از لحاظ ادب و احترام چشم‌هایش، را پایین بیندازد. دلش از همه چیز فارغ و تنها مشغول به عرض ادب و اخلاص باشد و متوجه باشد که رسول‌الله زنده است و او را می‌بیند و از زائرش خبردار است.

۶. روبه‌روی صورت شریف رسول خدا ﷺ و پشت به قبله بایستد.

۷. هنگام خواندن زیارت، زیاد بلند و زیاد آهسته نخواند؛ بلکه میانه‌روی را رعایت کند؛ چون پایین آوردن صدا در محضر رسول خدا ﷺ برای همه مردم جزو آداب پسندیده است.

جمال‌الدین فاکهی مکی شافعی (م ۹۷۲) کتاب مستقلی درباره آداب زیارت پیامبر اکرم ﷺ با نام حسن التوسل فی آداب زیارة افضل الرسل تدوین کرده و در آن به بیش از ۹۰ ادب سفر و زیارت اشاره کرده است.

زیارت با پای پیاده

چرا به زیارت پیاده سفارش می‌شود؟ آیا در روایات ما برای زیارت ائمه معصومین با پای پیاده، توصیه‌ای شده است؟ در میان ائمه اطهار با پای پیاده به زیارت کدام امام بیشتر تأکید شده است؟

زیارت حرم معصومین با پای پیاده احیای شعائر دین و بزرگداشت دین الهی است. اگر زائر برای این کار سختی بکشد و با پیاده‌روی دشواری سفر زیارتی را به جان بخرد تا به حرم ائمه اطهار بار یابد، برترین کار را انجام داده است؛ آن‌گونه که رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ أَحْمَرُهَا»^۱ (بهترین کارها دشوارترین آن‌هاست).

در سفر حج نیز، پیاده‌روی زائر حرم الهی نیز فضیلت بیشتری دارد؛

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار ﷺ، ج ۶۷، ص ۲۳۷.

آن گونه که امام صادق علیه السلام می فرماید: «مَا عَبَدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَشَدَّ مِنَ الْمَشْيِ وَ لَا أَفْضَلَ.»^۱ (خدا با چیزی بهتر و محکم تر از پیاده روی (به سمت خانه اش) پرستیده نمی شود.)

فقیه شرنبلالی (۱۰۶۹م) از علمای حنفی، درباره زیارت پیامبر صلی الله علیه و آله، به انجام غسل پیش از زیارت و استفاده از عطر و پوشیدن بهترین لباس تأکید می کند و توصیه می کند که اگر برای زائر ممکن باشد، پیاده وارد مدینه شود.^۲

درباره چگونگی زیارت معصومین علیهم السلام، بر انجام زیارت امیرمؤمنان علیه السلام و امام حسین علیه السلام با پای پیاده تأکید شده است. امام صادق علیه السلام درباره ثواب زیارت حضرت علی بن ابی طالب علیه السلام با پای پیاده می فرماید:

«مَنْ زَارَ امِيرَ الْمُؤْمِنِينَ علیه السلام مَا شِئًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حِجَّةً وَ عُمْرَةً فَإِنْ رَجَعَ مَا شِئًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ حِجَّتَيْنِ وَ عُمْرَتَيْنِ.»

هر که پیاده به زیارت حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام برود، حق تعالی به عدد هر گامی که بردارد، حج و عمره ای در نامه عملش بنویسد و اگر پیاده نیز برگردد، به عدد هر گامی، دو حج و دو عمره در نامه عملش بنویسد.

درباره زیارت حرم حسینی با پای پیاده، آثار و فضیلت های متعددی در کلام امام صادق علیه السلام بیان شده است:

۱. «مَنْ أَتَى قَبْرَ الْحُسَيْنِ علیه السلام مَا شِئًا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ بِكُلِّ خُطْوَةٍ أَلْفَ حَسَنَةٍ وَ مَحَا عَنْهُ أَلْفَ سَيِّئَةٍ وَ رَفَعَ لَهُ أَلْفَ دَرَجَةٍ.»^۳ (کسی که پیاده به زیارت قبر حضرت امام حسین علیه السلام برود، خداوند متعال به هر قدمی که برمی دارد،

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۱، ص ۷۸.

۲. حسن بن عمار بن علی شرنبلالی، مراقی الفلاح بامداد الفاح، ص ۲۸۳.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۳۳.

هزار حسنه برایش ثبت و هزار گناه از وی محو می‌فرماید و هزار درجه مرتبه‌اش را بالا می‌برد).

۲. همانا اگر کسی برای زیارت قبر امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام از منزل خارج شود، با اولین گامی که پس از ترک خانواده‌اش برمی‌دارد، گناهانش بخشیده می‌شود و پیوسته با هر قدمی که برمی‌دارد، پاک می‌گردد تا به قبر امام حسین عَلَيْهِ السَّلَام برسد. زمانی که رسید، خداوند با وی چنین نجوا می‌فرماید: «عَبْدِي سَلَّنِي أُعْطِكَ، اَدْعُنِي أُجِبْكَ، اَطْلُبْ مِنِّي أُعْطِكَ، سَلَّنِي حَاجَةً أَقْضِيهَا»^۱ (بنده‌ام، از من بخواه تا عطايت كنم، مرا بخوان تا جوابت گويم، از من بخواه تا به تو عطا كنم و حاجتت را از من بخواه تا برآورم).

غسل زیارت

چرا برای زیارت حرم مطهر پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ائمه معصومین عَلَيْهِمُ السَّلَام غسل توصیه شده است؟

غسل زیارت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ائمه اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام از غسل‌هایی است که بسیاری از علمای شیعه، آن را برای زائران مستحب دانسته‌اند.^۲ همچنین برخی از علمای سنی نیز برای زیارت رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به انجام غسل سفارش کرده‌اند.^۳

درباره حکمت غسل زیارت، چند نکته گفتنی است:

۱. زائر برای حضور در حرم باید پاک باشد: هم پاکی ظاهری و هم پاکی درونی. از آنجاکه غسل زیارت به نیت عملی عبادی انجام می‌شود، علاوه بر تمیزی جسم و لباس، طهارت روح و روان را هم در پی دارد. طهارت روحی

۱. محمدبن‌علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ص ۹۱.
 ۲. محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۵، ص ۴۶؛ سیدعلی بن محمد طباطبایی، ریاض المسائل، ج ۱، ص ۴۹۲؛ سیدمحمدکاظم یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۴۶۲؛ رساله مراجع، ج ۱، ص ۲۰۰، مسئله ۳۲۲ و ص ۳۸۴، مسئله ۶۴۵.

۳. چنان‌که ابوبکر خفاف در کتاب الاقسام و الخصال و نووی و دیگران گفته‌اند، زائر برای دخول در مدینه غسل کرده، خود را خوش‌بو کند و بهترین لباسش را بپوشد. کرمانی که از حنفی‌هاست، می‌گوید: «اگر بیرون مدینه غسل نکرده، در داخل آن غسل کند» (عبدالحسین امینی نجفی، ترجمه‌الغدیر، ج ۹، ص ۲۲۴).

شرط ارتباط با پاک دلان و پاک جانان و حضور در اماکن مقدس است. بر رعایت این ادب، در زمان حیات امامان هم تأکید شده است. در این زمینه روایت کرده‌اند: چند نفر در مدینه قصد تشریف به حضور امام صادق علیه السلام داشتند. در راه، یکی از اصحاب از کوچهای بیرون آمد و به این جمع پیوست؛ درحالی که جنب بود و اینان نمی‌دانستند. وقتی خدمت امام رسیدند و سلام دادند، حضرت خطاب به آن شخص فرمودند: «أَمَا تَعْلَمُ أَنَّهُ لَا يَنْبَغِي لِلْجُنُبِ أَنْ يَدْخُلَ بُيُوتَ الْأَنْبِيَاءِ.»^۱ (مگر نمی‌دانی که سزاوار نیست شخص جنب به خانه انبیا وارد شود؟) بنابراین، او برگشت و بقیه در خدمت امام ماندند.

۲. برای زیارت هر معصومی، چه در حال حیات و چه پس از آن، غسل توصیه شده و این نکته حتی برای دیدن خواب معصومان علیهم السلام نیز تجویز شده است.

۳. فقهای بزرگ شیعه که به مستحب بودن غسل زیارت فتوا داده‌اند، به روایات بسیاری استناد کرده‌اند. در اینجا به دو نمونه اشاره می‌کنیم:
الف. از امام صادق علیه السلام درباره آیه ﴿خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾^۲ پرسیدند، حضرت فرمودند: «الْغُسْلُ عِنْدَ لِقَاءِ كُلِّ إِمَامٍ.»^۳ (منظور، غسل کردن هنگام دیدار هر امامی است.) ایشان با بیان این تفسیر، غسل را مصداق از آراستگی هنگام عبادت یا حضور در عبادتگاه به‌شمار آورده‌اند. این موضوع دوران پس از حیات دنیایی ایشان را نیز شامل می‌شود؛ چون حفظ حرمت آنان، در دو حالت پیش و پس از فوت یکی است.

ب. در روایت دیگری آمده است: فردی از امام صادق علیه السلام پرسید: «وقتی قادر به حضور در پیشگاه شما نیستم، چگونه زیارت کنم؟» امام فرمودند:

۱. عبدالله بن جعفر حمیری، قرب الامناد، ص ۲۱.

۲. اعراف، ۳۱.

۳. محمد بن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۱۰؛ محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۳۹۰.

«اگر توان آمدن نزد مرا نداری، روز جمعه غسل کن یا وضو بساز؛ سپس بر بام برو و دو رکعت نماز به جای آور و به سمت من توجه کن. هرکس مرا در حیاتم زیارت کند، گویا در دورهٔ مرگم زیارت کرده است و هرکس در دوران مرگم زیارت کند، گویا در دوران حیاتم مرا زیارت کرده است.»^۱

با در نظر گرفتن اولویت زیارت در کنار حرم و تساوی امام صادق علیه السلام با همهٔ معصومان علیهم السلام، به اهمیت غسل زیارت پی می‌بریم.^۲

۳. در برخی از سخنان زیبای ائمهٔ اطهار علیهم السلام، ضمن اشاره به شایسته بودن غسل زیارت، از ثمرهٔ آن نیز یاد می‌شود: امام صادق علیه السلام به اثربخشی غسل با آب فرات، در آرمزش گناهان هنگام زیارت امام حسین علیه السلام یاد می‌کنند.^۳ این سخن نیز از امام رضا علیه السلام به یادگار مانده است: «هرکس غسل زیارت کند و بعد از آن مرا زیارت کند، مثل روزی که از مادر متولد شده است، از گناهان بیرون می‌آید.»^۴

۴. درنگ در دعایی که سزاوار است هنگام غسل زیارت خوانده شود، نیز ابعدادی از حکمت این غسل را نمایان می‌کند: «بِسْمِ اللَّهِ وَ بِاللَّهِ، اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لِي نُورًا وَ ظَهْرًا وَ حِزْزًا وَ شِفَاءً مِنْ كُلِّ دَاءٍ وَ آفَةٍ وَ عَاهَةٍ، اللَّهُمَّ ظَهْرِي بِهِ قَلْبِي وَ اشْرَحْ بِهِ صَدْرِي وَ سَهِّلْ بِهِ أَمْرِي.»^۵

اذن ورود

چرا مرسوم است پیش از ورود به حرم معصومین علیهم السلام، اذن ورود بخوانند؟ اجازه برای ورود به حریم حرم، نوعی رعایت ادب و نیز احترام گذاشتن تلقی می‌شود. اذن ورود زمینهٔ درونی و قلبی را برای زائر فراهم می‌کند تا با آمادگی و حضور قلب، از حضور در حرم و الطاف الهی عطاشده به زائران

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۸۷.

۲. محمد حسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۵، ص ۴۶.

۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۲۳.

۴. محمد تقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۶۷.

۵. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۲۹.

بهره‌مند شود. شهید اول ضمن تأکید بر ایستادن زائر بر درگاه حرم، این جمله را یادآور می‌شود: «زائر کنار در حرم بایستد و دعا کند و اذن بطلبد. اگر در دل خود خشوعی احساس کرد و رقت قلب حاصل شد، وارد شود؛ وگرنه بهتر است که برای ورود زمان دیگری انتخاب کند که رقت قلب و خشوع حاصل شود؛ زیرا غرض مهم‌تر از ورود به حرم، حضور قلب است تا انسان از رحمت خدا بهره‌مند شود.»^۱

اذن طلبی برای ورود به حرم را می‌توان از آیه ﴿لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ﴾^۲ نیز استناد کرد. در این آیه، مؤمنان از ورود بی‌اذن به خانه پیامبر ﷺ نهی شده‌اند.^۳ البته این آیه آستان معصومان عليهم السلام را نیز شامل می‌شود.

در «اذن ورود» ها آمده است:

خداوندا، بر درگاه یکی از خانه‌های پیامبر ﷺ و دودمان او ایستاده‌ام. خدایا، مردم را از بی‌اجازه‌وارد شدن به خانه پیامبر منع کرده‌ای. به حرمت پیامبرت در حال غیبتش، مثل زمان حضور و حیانتش عقیده‌مندم و می‌دانم که فرستادگان تو زنده‌اند و نزد تو روزی می‌برند. آنان جایگاه مرا در اینجا و این لحظه می‌بینند و سخنم را می‌شنوند.

زائر در ادامه از خداوند چنین اجازه ورود می‌طلبد:

«فَإِنِّي أَسْتَأْذِنُكَ يَا رَبِّ أَوْلَا وَ أَسْتَأْذِنُ رَسُولَكَ ثَانِيًا وَ أَسْتَأْذِنُ خَلِيفَتَكَ الْإِمَامَ الْمُفْتَرَضَ عَلَيَّ طَاعَتُهُ فِي الدُّخُولِ فِي سَاعَتِي هَذِهِ وَ أَسْتَأْذِنُ مَلَائِكَتَكَ الْمُوَكَّلِينَ بِهَذِهِ الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ الْمُطِيعَةَ لَكَ السَّمِيعَةَ...»^۴

۱. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول). الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۳؛ نک: محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۲۰، ص ۱۰۱.

۲. احزاب، ۵۳.

۳. جواد محدثی، فرهنگ زیارت، ص ۳۴۵.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار عليهم السلام، ج ۹۷، ص ۳۷۱.

پروردگارا، ابتدا از تو اذن می‌طلبم؛ سپس از پیامبرت و از جانشین تو که اطاعتش بر من واجب است، اجازه می‌خواهم که در این لحظه وارد خانه‌اش شوم. از فرشتگان گماشته به این بارگاه مقدس هم اذن می‌طلبم. به اذن خدا، به اذن رسول، به اذن خلفای او و اذن همه شما، وارد این خانه می‌شوم و جویای تقرب در پیشگاه خدا هستم....

خاکساری و کرنش

چرا سفارش می‌شود که با خشوع و خشوع وارد حرم معصومین علیهم‌السلام شویم؟ منظور از این توصیه چیست؟

خشوع حالتی قلبی است که در پی شناخت معصومین علیهم‌السلام و علاقه به ایشان، در دل و روان زائر ایجاد می‌شود. تأثیر شخصیت الهی و عظمت ملکوتی امام در قلب، حالتی پدید می‌آورد که رعایت احترام در ظاهر را در پی دارد. حتی نوع ایستادن، نشستن، نگاه کردن، سخن گفتن، وارد و خارج شدن، همه تحت تأثیر آن حالت درونی است. پس خشوع قلبی، خضوع اعضا و جوارح را پدید می‌آورد.^۱ عالم والا، آیت‌الله سیدعبدالله شبر، می‌نویسد: «در حال زیارت این بزرگواران، شایسته است که با کمال خشوع و ادب در مقابل مزارشان بایستی و همان‌گونه که زندگان آنان را زیارت می‌کنی، از دنیافتگان ایشان را زیارت کنی و وقتی به قبرشان نزدیک می‌شوی، چنان حرکت کن که گویی به شخص خودشان در حال زندگی، نزدیک می‌شوی.»^۲

ایستادن هنگام زیارت در مقابل قبر شریف، یکی از نشانه‌های خشوع و خضوع است و بر این نکته در غالب زیارت‌نامه‌های معتبر تأکید شده

۱. جواد محدثی، فرهنگ زیارت، ص ۳۴۳.

۲. سیدعبدالله شبر، الاخلاق، ص ۱۲۷.

است.^۱ علامه امینی می‌نویسد: «برای زائر سزاوار است که هنگام زیارت، ایستاده باشد؛ چنان‌که این حالت به ادب سزاوارتر است. پس اگر طولانی شد، اشکالی ندارد که با ادب و بردو زانو بنشیند و در مقام هیبت و اجلال، با دلی آسوده، چشم خود را فروافکند و با قلب خود، جلالت موقف خود را و اینکه پیامبر ﷺ (و سایر امامان) زنده‌اند و ناظر احوال او و آگاه بر او هستند، [درک کند].»^۲

بیرون آوردن کفش در حریم مقدس زیارتگاه‌ها، از توصیه‌ها و تأکیدهای بزرگان ماست. وقتی تربت پاک و مطهر ولی خدا مقدس است، به تناسب قداست مکان و جایگاه، زائر باید شئون آنجا را رعایت کند. خداوند به حضرت موسی عَلَيْهِ السَّلَام فرمان می‌دهد: ﴿فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى﴾^۳ (کفش هایت را درآور؛ زیرا تو در وادی مقدس طور هستی.) این آیه ناظر به اِکرام حرم و مزار پیشوایان ماست و زائر باید با خاکساری و فروتنی، در حریم آستان قدسی معصومان عَلَيْهِمُ السَّلَام پا نهد.^۴

برنامه حضور

در لحظات حضور در حرم ائمه اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام، غیر زیارت، چه برنامه و توصیه‌ای وجود دارد تا از فضای معنوی حرم بهترین استفاده را ببریم؟
در وقت حضور در حرم امام، شایسته است زائر با امام ارتباط قلبی ایجاد کند. حضرت آیت‌الله خامنه‌ای ضمن اشاره به این نکته، معتقد است:
به زبان خودتان با حضرت حرف بزنید. این حرف زدن هم حتی اگر با لب تنها باشد، اشکال ندارد. گفت:
گوش کن با لب خاموش سخن می‌گویم

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام، ج ۹۸، ص ۱۴۸ و ۱۶۸ و ۲۵۹.

۲. عبدالحسین امینی، الغدير في الكتاب و السنة و الادب، ج ۵، ص ۱۹۸.

۳. طه، ۱۲.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة اطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام، ج ۹۷، ص ۱۲۵.

پاسخم گو به نگاهی که زبان من و توست
با دل حرف بزیند. البته طبعاً دل باید جمع باشد و مشغول به
همین مخاطب باشد. اگر به جاهای دیگر اشتغال پیدا کرد
(سرگرم دُوروبر و آئینه‌کاری و بالاپایین و این آمد و فلانی رفت
و مانند این‌ها شد)، دیگر دل وصل نمی‌شود. سعی کنید، ولو
دو دقیقه، ولو پنج دقیقه، دل را فارغ کنید از بقیه شغل‌ها و
متصل کنید به معنویتی که در آنجا حضور دارد و حرفتان را
بزیند.^۱

افزون بر زیارت و ارتباط قلبی با امام، هنگام حضور در حرم مطهر، می‌توان
به نماز، دعا، ذکر و قرائت قرآن مشغول بود و از ثواب آن بهره جست. این‌ها
مجموعه‌ای از برنامه‌هایی است که بزرگان دین ما به زائر توصیه کرده‌اند.
تلاوت قرآن از جمله کارهای بافضیلت است؛ به خصوص زمانی که زائر
آیات را با تأمل و درنگ تلاوت کند و ثوابش را به امام هدیه کند. شهید اول
به این برنامه زیارتی اشاره می‌کند: «آیاتی از قرآن را در جوار ضریح تلاوت
کند و آن را به امامی که او را زیارت می‌کند، هدیه کند. بدیهی است که از
این تلاوت، زائر نیز منتفع می‌شود و سبب تعظیم امامی است که به زیارتش
آمده است.»^۲

گفتن ذکر و خدا را به یکتایی ستودن، در حرم مطهر معصومین علیهم‌السلام که
مظهر توحید و ذکر و تسبیح هستند، بسیار پسندیده است. در روایت آمده
است که وقتی زائر مقابل قبر امام معصوم قرار گرفت، اگر بگوید «لا اله الا
الله وحده لا شریک له»، ثواب بسیاری برایش نوشته می‌شود.^۳
همچنین با خواندن زیارت، نماز، ذکر و به خصوص قرآن، می‌توان ثواب

۱. منتخبی از سخنان رهبر معظم انقلاب، ۶ فروردین ۱۳۸۲.
۲. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۴.
۳. نک: مفاتیح الجنان، ادب پنجم از آداب زیارت.

آن را به اموات از جمله علما، ارحام و به ویژه والدین اهدا کرد.^۱
علامه مجلسی به این نکته این گونه توصیه می‌کند:

مستحب است زائر در وقت حضور در حرم، از سوی خویشاوندان و دوستان و همه مؤمنین زیارت کند و برای همگان دعا کند و گفتن این جمله هم سزاوار است: «السَّلَامُ عَلَیْكَ يَا نَبِیَّ اللَّهِ مِنْ أَبِي وَأُمِّی وَ زَوْجَتِی وَ وُلْدِی وَ جَمِیعِ حَاقِمَتِی وَ مِنْ جَمِیعِ إِخْوَانِی مِنَ الْمُؤْمِنِینَ.»^۲ (سلام بر شما ای نبی خدا؛ سلامی از سوی پدرم، مادرم، همسرم، فرزندانم، نزدیکانم و همه مؤمنان.)

سلام و ارتباط معنوی

زائر وقتی در حرم حضور پیدا می‌کند، چگونه می‌تواند با امامی که به شهادت رسیده و از این دنیا رفته است، سخن بگوید و به ایشان سلامی کند و جواب بگیرد؟

از دیدگاه قرآن، مرگ به معنای نیستی و نابودی نیست؛ بلکه انسان با تمام هویت و واقعیتش، پس از مرگ نیز به حیات خود در برزخ ادامه می‌دهد؛ البته جایگاه انبیا و اوصیای الهی ممتاز و ویژه است. در این باره نکاتی به چشم می‌خورد:

۱. پیشوایان معصوم علیهم‌السلام به دلیل جایگاه الهی‌شان، در هر دو حالت زندگی و پس از مرگ، از آگاهی و توجه و احاطه به مسائل برخوردارند. اگر به نوع معرفی شهیدان در قرآن بنگرید، متوجه می‌شوید که خداوند آنان را زنده می‌شمارد و می‌فرماید نباید آنان را مرده پنداشت.^۳ طبیعی است که مقام ائمه شیعه بسی رفیع‌تر از مقام شهادت و مقایسه با آن نیز بی‌معناست؛ هرچند همگی مرگشان با «شهادت» بوده است. در نگاه

۱. ابراهیم‌بن علی عاملی کفعمی، المصباح (جُزْءُ الْأَمَانِ الْوَأَقِیَّةِ وَ جُزْءُ الْإِیْمَانِ الْبَاقِیَّةِ)، ص ۵۰۸.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۶.

۳. آل عمران، ۱۶۹.

شیخ مفید، ائمه اطهار علیهم‌السلام سلام ما را هنگام حضور در حرمشان می‌شنوند و در صورتی هم که سلام از دور باشد، به آنان رسانده می‌شود. مهم آن است که آمدن به حرم و مزار آنان، عبادت است و برای تلاش ما پاداشی عظیم منظور می‌شود.^۱

۲. در آیات بسیاری از قرآن مجید، بر پیامبران گذشته سلام شده است؛ درحالی‌که در آن زمان، آنان از دنیا رفته بودند: ﴿سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ﴾^۲. از این رو سلام کردن و سخن گفتن با اولیای الهی و معصومان والاگهر که در مرتبه اعلا وجودی و منزلت نزد خداوندند، شایسته و توصیه شده است. بر همین مبنا، در اذن ورود حرم امام رضا علیه‌السلام و سایر معصومان علیهم‌السلام چنین می‌خوانیم: «و اعلم انّ رسولک و خلفائک احیاء عندک یرزقون یرون مقامی و یسمعون کلامی و یردّون سلامی ...»^۳ (خدایا، می‌دانم که رسول و خلیفه‌های تو زنده‌اند و نزد تو روزی می‌خورند. ایستادندم را می‌بینند و سخنم را می‌شنوند و سلامم را جواب می‌دهند ...).

۳. حضور بر تربت پاک معصومین علیهم‌السلام و زیارت مرقد مطهرشان، با زیارت اهل قبور تفاوت دارد و دیداری زنده‌تر و عینی‌تر و ملموس‌تر است. در روایات شیعه و سنی آمده است که رسول اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرمودند: «هرکسی که بر من سلام کند، قطعاً خداوند سلام او را به روحم می‌رساند و پاسخ او را می‌گویم.»^۴ امام صادق علیه‌السلام نیز می‌فرماید: «مَنْ زَارَنَا فِي مَمَاتِنَا فَكَأَنَّمَا زَارَنَا فِي حَيَاتِنَا.»^۵ (آن‌که ما را در مرگمان زیارت کند، گویا در حال حیات دیدارمان کرده است.) امامان علیهم‌السلام سلام زائران حرمشان را می‌شنوند، آنان را می‌بینند، متوجه‌شان هستند و پاسخ سلامشان را می‌دهند.

۴. میزان توجه معصومی که زیارت می‌شود، به کیفیت زیارت زائر و

۱. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، المسائل العکبریة، ص ۷۹.

۲. صافات، ۷۹.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷، ص ۱۶۰.

۴. سجستانی، سنن ابی داود، ج ۱، ص ۴۵۳، حدیث ۲۰۴۱.

۵. شیخ محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، کتاب المزار، ص ۲۰۱.

میزان توجه او به معصوم بستگی دارد. حسن بن جهم می گوید که خدمت حضرت رضا علیه السلام عرض کردم: «مرا از دعا فراموش نکنید.» ایشان فرمودند: «آیا گمان می کنی که تو را فراموش می کنم؟!» با خود گفتم ایشان که برای شیعیان نشان دعا می کنند؛ پس مرا هم که یکی از آنان هستم، دعا می کنند. بنابراین جواب دادم: «خیر، مرا فراموش نمی کنید.» امام رضا علیه السلام فرمودند: «از کجا دانستی؟» گفتم: «من از شیعیان تان هستم و آنان را دعا می کنید.» گفتند: «آیا غیر از این، چیز دیگری به نظرت نرسید؟» عرض کردم: «خیر.» حضرت فرمودند: «إِذَا أَرَدْتَ أَنْ تَعْلَمَ مَا لَكَ عِنْدِي فَانظُرْ إِلَى مَالِي عِنْدَكَ.»^۱ (هرگاه خواستی بدانی که در نزد من چگونه هستی، بنگر من در نزدت چگونه هستم.)

۵. درک درست حیات برزخی و آیات قرآن و روایات، به روشنی ما را به امکان سخن گفتن با مردگان معمولی و اینکه آنان سخنان را می شنوند و به ما پاسخ می دهند، رهنمون می کند. در روایات آمده است که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در آخرین روزهای زندگی شان، نیمه شب همراه با برخی صحابه خود به قبرستان بقیع رهسپار شدند. ایشان پس از ورود به بقیع، به آرامیدگان در آنجا چنین گفتند: «سلام بر شما که در جایگاه مؤمنان قرار گرفته اید. بر ما سبقت جسته اید و ما هم به زودی به شما می پیوندیم.»^۲

رسول اکرم صلی الله علیه و آله می فرمایند: «وقتی کسی از کنار قبر برادر دینی خود که او را می شناسد، بگذرد و بر او سلام کند، مرده سلامش را پاسخ می دهد و او را می شناسد. اگر از کنار قبری بگذرد و صاحب آن را نشناسد و سلام کند، مرده سلامش را پاسخ می گوید.»^۳

۱. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۲، ص ۶۵۲.

۲. محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، الإرشاد، ج ۱، ص ۱۸۱؛ ابن شهر آشوب مازندرانی، مناقب آل ابی طالب، ج ۱، ص ۲۰۱؛ ترمذی، سنن الترمذی، ج ۲، ص ۲۵۸؛ حدیث ۱۰۵۹.

۳. متقی هندی، کنز العمال، ج ۱۵، ص ۶۴۶؛ حدیث ۴۲۵۵۶؛ ابوحامد غزالی، احیاء علوم الدین، ج ۴، ص ۴۷۴.

زیارت با معرفت

می‌گویند بهترین زیارت، زیارت همراه معرفت است. مقصود از «عارفاً بحقه» که در بسیاری از روایات آمده است، چیست؟ بی‌شک، درک کامل جایگاه حضرت رضا علیه السلام ناممکن است و این ادعا که امام رضا علیه السلام را شناخته‌ایم، سست و بی‌پایه است. امام رضا علیه السلام کسی هستند که پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم وقتی نام ایشان را از فردی شنیدند، فرمودند: «قل صلی الله علیه، قل صلی الله علیه، قل صلی الله علیه.»^۱ (بگو درود خدا براو، بگو درود خدا براو، بگو درود خدا براو.)

بهای زائر به محبت همراه با معرفت اوست. به این گوشه از زیارت جامعه بنگرید: «اللهم ... اسئلك أن تُدخِلنی فی جُملة العارفين بهم و بحقهم.» (خداوندا، ... از تو می‌خواهم که مرا در شمار عارفان خاندان پیامبر و آشنایان به حق آنان قرار دهی.) به شناخت حق امام، از دو منظر می‌توان نگریست:

۱. حق عمومی: حق امامت کبرا و ولایت عظاما؛

۲. حق خصوصی: هر امامی حقی دارد و شناخت آن حق، مهم‌ترین اصل در معرفت است.

درباره حق مخصوص امام رضا علیه السلام در روایت آمده است: وقتی امام صادق علیه السلام درباره زیارت همراه با معرفت امام رضا علیه السلام سخن می‌گفتند، فردی از ایشان درباره «عارفاً بحقه» پرسید. امام در پاسخ فرمودند: «یعلم أنه امام مفترض الطاعة غریب شهید من زاره عارفاً بحقه اعطاه الله عزّ و جلّ اجر سبعین شهیداً ممن استشهد بین یدی رسول الله علی حقیقة.»^۲ (بداند او امامی است که اطاعتش از طرف خدا واجب شده است. او دور از وطن و شهید است. هرکس او را زیارت کند، درحالی که عارف به حق

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۴۹، ص ۳۲۹.

۲. محمدتقی مجلسی، لواعص صاحبقرانی، ج ۸، ص ۵۵۶.

وی باشد، خداوند اجر هفتاد شهید به او عنایت کند، شهیدی که به واقع در کنار رسول الله ﷺ به شهادت رسیده است.) همچنین امام باقر علیه السلام «گوش دادن به سخنان امام و اطاعت از او» را حق امام بر مردم می‌شمردند.^۱ پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله دربارهٔ زیارت همراه معرفت فرمودند: «خداوند هرکس را به شناخت و ولایت اهل بیت من موفق سازد، همانا تمامی خیر را برایش فراهم کرده است.»^۲ بدون تردید، این معرفت در قلب زائر شوقی برمی‌انگیزد که در راه زیارت حضرت با سر می‌رود؛ نه اینکه با پا راه پیماید.^۳

بوسه بر ضریح و عتبه

بوسیدن ضریح‌های مقدس و درودیوار حرم چه حکمی دارد؟ در صورت عیب نداشتن، آیا ثواب دارد؟

بوسیدن ضریح و عتبه (آستانهٔ در) به معنای ابراز محبت و علاقه به صاحب قبر است. علامه مجلسی از بوسیدن ضریح یاد می‌کند.^۴ به گفتهٔ مرحوم نراقی، در بسیاری از زیارت‌های منصوص (معتبر)، به بوسیدن ضریح و قبر تصریح شده است. بنابراین در هر جا که زیارتی وارد شده، بوسیدن مستحب است و موجب ثواب. در زیارتی که نرسیده یا بدون زیارت، اگر به قصد تعظیم و اظهار اخلاص باشد، خوب است و موجب ثواب.^۵ این تلقی که دورایستادن نشانهٔ ادب است، روا نیست؛ زیرا علمای شیعه معتقدند در روایاتی آمده است^۶ که بر ضریح می‌توان تکیه کرد و بوسیدن آن جایز است.^۷ بوسیدن عتبه و آستان‌ها برگرفته از روایاتی است که به زائر توصیه می‌کند عتبه را ببوسد و

۱. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۱، ص ۴۰۵.

۲. عمادالدین طبری، بشارة المصطفی، ص ۱۷۶.

۳. میرزا جواد ملکی تبریزی، المراقبات، ج ۲، ص ۲۳۱.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۴.

۵. احمدبن محمد مهدی نراقی، رسائل و مسائل، ج ۳، ص ۳۰.

۶. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۳۴۳.

۷. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۴؛ یوسف بن احمد بن ابراهیم بحرانی، الحدائق الناضرة فی احکام العترة الطاهرة، ج ۱۷، ص ۴۲۱؛ محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۲۰، ص ۱۰۱.

انگاه وارد حرم شود.^۱ حتی در بعضی از زیارت‌ها آمده است: «چقدر مشتاق بوسه بر آستان شما هستم.»^۲ مجتهدان امامیه بر آن اند که بوسه بر آن‌ها جایز است؛^۳ زیرا بوسه بر درگاه و درها و دیوارها، به دلیل انتساب به آن چهره‌های محبوب است. شیخ مرتضی انصاری آستان حرم حضرت ابوالفضل علیه السلام را می‌بوسید، چه رسد به آستان حرم ائمه اطهار علیهم السلام. او می‌گفت: «عقبه درب را می‌بوسم که گرد و خاک پای زوار است.»^۴ علامه طباطبایی در پاسخ به اینکه آیا شما هم ضریح حضرت را می‌بوسید، می‌گفت: «نه تنها ضریح، بلکه خاک و تخته در حرم را و هر چه متعلق به آن است، می‌بوسم.»^۵ در بوسیدن ضریح و تبرک به آن، باید چند نکته را مدنظر گرفت:

۱. گشتن دور ضریح نوعی تبرک‌جویی است. در زیارت جامعه‌ای که ابن‌مشهدی (م ۶۱۰) روایت کرده، به این نکته اشاره شده است: «ما جز گشتن پیرامون مشاهد شما و تعزیت و تسلیت بر ارواح شما، بر این مصائب، مالک چیزی نیستیم.»^۶ به گزارش محمد بن ابی‌الاعلا، روزی یحیی بن اکثم، معروف به قاضی سامرا، به زیارت قبر رسول‌الله صلی الله علیه و آله و سلم رفت. در حالی که دور آن می‌گشت، امام جواد علیه السلام را دید که دور ضریح قبر پیامبر خدا می‌چرخند. در آن حال، مسائلی طرح کرد.^۷ مجلسی در شرح این روایت تأکید می‌کند که این گشتن، نه به قصد طواف، بلکه فقط همراه با دعا کردن و انجام دادن اعمال نقل شده از معصوم باید باشد.^۸

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۱۱۶.
۲. «واشوقاه الی تقبیل اعتابکم» (محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۲۰۵).
۳. «لا یبعد جواز تقبیل العتبه الشریفه» (سید محمد کاظم یزدی، العروة الوثقی، ج ۲، ص ۵۸۷)؛ نک: محمد بن حسین بهای و نظامین حسین ساوچی، جامع عباسی، ج ۲، ص ۱۶۷ تا ۱۶۹.
۴. رخشاد، در محضر آیت‌الله بهجت، ج ۱، ص ۲۸۵.
۵. رحیم کارگر، در حریم عشق، ص ۱۵۲.
۶. محمد بن جعفر ابن‌مشهدی، المزار الکبیر، ص ۲۹۹.
۷. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۱، ص ۳۵۳.
۸. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۲۷؛ نک: محمد بن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، ج ۱۴، ص ۵۷۵.

۲. زائران در کنار ضریح درنگ اندکی کنند و با کناررفتن، زمینه باریابی دیگران را فراهم آورند تا آنان نیز از این فیض بهره مند شوند.^۱

۳. شایسته است که زائران به وقت کثرت جمعیت، درنگ در کنار ضریح را بکاهند و با کناررفتن، زمینه حضور سایر مشتاقان را فراهم سازند.^۲

۴. رفتن به سمت ضریح برای بوسیدن آن، نباید زمینه آزار سایر زائران را فراهم آورد. حماد بن عثمان می گوید:

در مکه مردی از غلامان بنی امیه به نام ابن ابی عوانه می زیست. روزی به امام صادق علیه السلام که مشغول طواف بودند، عرض کرد: «یا ابا عبدالله، درباره بوسیدن حجرالأسود چه می فرمایید؟» حضرت فرمودند: «پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آن را بوسیده اند.» گفت: «ندیدم شما ببوسید.» فرمودند: «دوست نمی دارم که ناتوانی را آزار دهم یا خودم بر اثر ازدحام جمعیت اذیت شوم.» عرض کرد: «شما که می فرمایید پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله آن را می بوسیدند!» امام صادق علیه السلام گفتند: «بله، وقتی مردم چشمشان به پیامبر صلی الله علیه و آله می افتاد، به ایشان احترام می گذاشتند و مراعات حق آن جناب را می کردند؛ ولی [در حال حاضر] مردم حق مرا نمی شناسند.»^۳

سجده برای شکر

سجده در مقابل معصومین علیهم السلام چه حکمی دارد؟

سجده کردن به عنوان عبادت و بندگی، فقط در مقابل خدا جایز است؛ زیرا سجده نهایت خضوع است و مختص کسی است که در نهایت کبریا و عظمت باشد. اگر سجده برای غیر از خداوند باشد، معصیت و حرام است؛

۱. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۵.
۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۶.
۳. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۴۰۹.

با این حال اگر سجده برای شکر و خضوع در برابر خدا باشد، مانند سجده ملائکه بر آدم عَلَيْهِ السَّلَام، بدون اشکال است. آیت‌الله سیدکاظم یزدی سجده مردم نزد قبر ائمه معصوم را دارای اشکال می‌داند؛ مگر آنکه قصد آنان «سجده شکر باشد که موفق به زیارت شده‌اند»^۱. به فتوای بعضی فقها، چنین سجده شکری «اجرهم دارد»^۲. امام خمینی رَحِمَهُ اللهُ در این باره می‌نویسد: «سجده کردن برای غیر از خداوند متعال حرام است و بعضی از مردم عوام که مقابل قبر امامان عَلَيْهِمُ السَّلَام پیشانی را به زمین می‌گذارند، اگر برای شکر خداوند متعال باشد، اشکالی ندارد؛ وگرنه حرام است»^۳. البته این سجده نباید به گونه‌ای باشد که در نظر سایر مردم، برای امام جلوه کند.

توجه به آسیب‌های ادب زیارت

از چه کارهایی در هنگام زیارت باید پرهیز کرد و چه خطرهایی ممکن است ما را از ادب زیارت دور کند؟

ادب اقتضا می‌کند شخصی که بار سفر بسته و عزم خویش را جزم کرده است تا به محضر حجت خدا برسد و بزرگواری را زیارت کند، در تمام مراحل این سفر، خود را در محضر آن محبوب بداند. زائر باید تلاش کند که از جذابیت آن مرقد نورانی و نورانیت معصوم مدفون آن حرم، بیشترین بهره را ببرد و آن وجود مقدس را ناظر بر رفتارش بداند. وی باید از آنچه موجب سرگرمی‌های غفلت‌آور است و او را از هدف اصلی بازمی‌دارد، پرهیزد. هدف زیارت این نیست که انسان حضور جسمی در بارگاه عزیز و بزرگواری داشته باشد؛ اما قلب و روحش غایب باشد و با دیوارها، گچ‌بری‌ها، کاشی‌کاری‌ها، چراغ‌ها و... سرگرم شود و خود را از کسب فیض از محضر آن بزرگوار محروم کند. در این زمینه چند نکته شایان ذکر است:

۱. سیدمحمدکاظم یزدی، العروة الوثقی، ج ۱، ص ۶۹۰.

۲. سیدمحمدهادی میلانی، دیدگاه‌های علمی آیت‌الله میلانی، ص ۴۵۱.

۳. سیدروح‌الله خمینی، توضیح المسائل (محشی)، ج ۱، ص ۵۹۰، مسئله ۱۰۹۰.

۱. زائر لحظات حضور نزد امام را سپری می‌کند؛ بنابراین رعایت ادب، همچون احترام به ایشان در دوران حیاتشان است. دانشمندان دینی ما بر این باورند که حرمت‌گذاری برای امام وظیفه‌ای است که لازمه احترام به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ است. قرآن رعایت این وظیفه رفتاری را بر همه لازم شمرده است.^۱

۲. باید از هر کاری که با فروتنی و ادب مغایر است، اجتناب کرد؛ از جمله سخنان بی‌هوده و حرکات سبک و ناپسند و دور از شأن زیارتگاه.

۳. فروآوردن صدا در ذکر، دعا، زیارت و غیر از آن، از آداب حضور در حرم معصومان عَلَيْهِمُ السَّلَام است. مرحوم علامه مجلسی به این آیه استناد می‌کند: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَنْ تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾^۲ (مؤمنان، صدائیتان را بلندتر از صدای پیامبر مکنید و همچنان که بعضی از شما با بعضی دیگر بلند سخن می‌گویند، با او به صدای بلند سخن مگویید تا مبادا بی‌آنکه بدانید، کرده‌هایتان تباه شود.) مجلسی فروکاستن صدا را نوعی ادب حضور در آستان معصومان عَلَيْهِمُ السَّلَام می‌شمارد^۳ و معتقد است که باید صدا را نزد قبر پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فروکاست و برای زیارت و غیر آن، از صدای جهر و بلند پرهیز کرد. او با تکیه بر روایات، این احترام را بعد از موت ایشان هم جاری می‌داند. او همچنین تأکید می‌کند که رعایت این ادب فقط مختص به پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیست و شامل سایر معصومان عَلَيْهِمُ السَّلَام هم می‌شود؛ زیرا حرمت ائمه نیز مانند حرمت پیامبر است.^۴

۴. از سستی در انجام نماز واجب به وقت زیارت باید پرهیز کرد. علامه مجلسی تأکید می‌کند که اگر هنگام زیارت، نماز واجب برپا شد،

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام، ج ۹۷، ص ۱۲۵.

۲. حجرات، ۲.

۳. نک: محمدباقر مجلسی، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، ج ۱، ص ۳۹۱.

۴. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار عَلَيْهِمُ السَّلَام، ج ۹۶، ص ۱۲۵ و ۱۲۶.

زائران زیارت خود را قطع کنند و به نماز بشتابند. در این حالت ترک نماز ناپسند بوده، سزاوار است که به دیگران نیز یادآوری کنند.^۱ عارف فرزانه، مرحوم بهاری همدانی، از آسیب‌های زبانی در حرم معصوم هشدار می‌دهد: «مبادا با کسی صحبتی خارجه بکند. چه جای اینکه در حرم مطهر، نستجیر بالله، غیبت کند یا گوش به غیبت دهد یا دروغ گوید یا به سایر معاصی مرتکب شود!»^۲

۵. باید از اکتفا به ظاهر عمل پرهیز کرد. عالم بزرگوار اخلاق، آیت‌الله میرزاجواد ملکی تبریزی، دوری از روح امور دینی را آسیب می‌داند و می‌نویسد:

بیشتر مردم در عبادات و کارهای آخرت و حتی در ایمان و اخلاق خود، به شکل ظاهری آن چسبیده‌اند؛ ولی در امور دنیایی علاوه بر انجام دادن شکل ظاهری، برای به دست آوردن حقیقت و واقعیت آن دقت زیادی به خرج می‌دهند؛ برای مثال، بیشتر مردم فقط شکل نماز را به وجود آورده و برای تکمیل ظاهر آن کوشش می‌کنند؛ ولی در پی به دست آوردن روح آن نیستند. مهم‌ترین چیزی که باعث از بین رفتن دین و آخرت انسان شده و او را به سوی دنیا کشیده است و باعث حاکمیت هوای نفس بر انسان می‌شود، همین امر است. اما مردم در امور دنیوی چنین نبوده و تمام تلاش خود را برای به دست آوردن چیزهای حقیقی به کار می‌گیرند؛ برای مثال، کسی که حلوا می‌دهد، نمی‌تواند با شکل یا کلمه حلوا خود را راضی کند و اگر یکی از اجزای آن به حد کافی در آن نباشد، نام حلوا را از روی آن برداشته و می‌گوید: «این حلوا نیست.» همین‌طور در سایر چیزها و امور

۱. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷ ص ۱۳۶.

۲. محمدباقر بهاری همدانی، تذکرة المتقین، ص ۷۸.

دنیا؛ تا کنون کسی را ندیده‌ام که در امور دنیایی، به شکل ظاهر اکتفا کند. اگر همه مردم چنین نباشند، بیشتر مردم در اغلب امور آخرت، فقط شکل ظاهر را به وجود آورده و انتظار دارند که شکل و ظاهر، اثر روح را داشته باشد که [البته] به آن نمی‌رسند... در یک کلام، ما در امور دینی و آخرتی گرفتار سهل‌انگاری شده و خود را با ظواهر راضی نموده و در انجام این امور کوتاهی می‌کنیم. البته باید در نظر داشت که اگر می‌گوییم باید ماهیت و معانی را به وجود آورد و از اکتفا به ظاهر پرهیز کرد، منظور این نیست که باید به شکل ظاهری بی‌اعتنا باشیم. باید هم جلوه ظاهری را ایجاد کرد و هم معنا و باطن را؛ همان‌گونه که خداوند از ما خواسته و رسول خدا ﷺ انجام می‌داد؛ زیرا شکل و ظاهر نیز بسیار مهم است. اگر کسی مانند صوفی‌ها، اصلاً جلوه بیرونی و شکل ظاهری را رعایت نکند، خود و دیگران را گمراه کرده و با این عمل، از دین خارج می‌شود.^۱

۶. آداب عمومی زیارت، زنان زائر را نیز در بر می‌گیرد؛ البته به دلیل جایگاه معنوی حرم معصومان علیهم‌السلام، برای آنان رعایت حیا و عفت به‌عنوان ادبی خاص افزوده شده است. مرحوم علامه امینی در کتاب ادب الزائر، فصلی را با عنوان «ادب زائران زن» گشوده است و درباره آداب زیارت آنان می‌نویسد: «چشم خود را از حرام بیوشند. خود را از تبرج و شهوت بازدارند. لباس حیا به تن کنند و رو بند عفت زنند. در میان راه که تداخل با مردان دارد، راه نروند. از کنار دیوار بگذرند. پوشیدن لباس نازک را ترک کنند. از هرچه مایه شهرت آن‌ها می‌شود، دوری کنند. در معابر سرمه و عطر نزنند...»^۲

۷. همچنین گاه در اماکن زیارتی، اختلاط زن و مرد به چشم می‌خورد و

۱. میزار جواد ملکی تبریزی، المراقبات، ص ۵۳۸.

۲. عبدالحسین امینی، ادب الزائر لمن یمم الحائر، ص ۵۰.

حريم‌ها رعايت نمى‌شود. حفظ حدود براى همگان مهم است؛ اما بانوان وظيفهٔ مضاعفى براى رعايت آن بر دوش دارند. شهيد اول مى‌نويسد: «هنگامى كه زنان مى‌خواهند به زيارت بروند، بايد خود را از مردان جدا كنند و تنها زيارت كنند و اگر هنگام شب زيارت كنند، بهتر است و بايد وضع لباس خود را تغيير دهند و لباس خوب و عالى را به لباس پست بدل كنند كه شناخته نشوند...»^۱

پرهيز از بلند صحبت كردن

آيا بلند صحبت كردن در حرم معصومان عليه‌السلام، مثلاً زيارت‌نامه خواندن با صدای بلند و...، خلاف ادب است؟

علامه امينى در اين زمينه مى‌نويسد: «مرحوم شيخ محمد طاهى نجف به حرم عسكربين عليه‌السلام وارد شد؛ درحالى كه صداها به اذان بلند بود [و هر كس در گوشه‌اى، براى خود اذان مى‌گفت. نگاه ايشان] آن‌ها را از آن كار نهي كرد و اين آيه شريفه را خواند: ﴿مَا لَكُمْ لَا تَرْجُونَ لِلَّهِ وَقَاراً﴾^۲ (شما را چه شده است كه از شكوه خدا بيم نداريد؟)^۳

سمهودى، از بزرگان اهل سنت، در كتابش وفاء الوفاء داستانى از مالك، يكي از امامان چهارگانهٔ اهل سنت و منصور دوانيقى، خليفهٔ عباسى، به شرح زير نقل مى‌كند:

منصور به منظور زيارت قبر پيامبر اسلام صلى الله عليه وآله وسلم به همراه خدمه و محافظين خود به مسجدالنبى آمده بود. مالك هم در آنجا مشغول زيارت بود. منصور مرتب به همراهان خود با صدای بلند امرونى مى‌كرد. اين مطلب باعث شد كه مالك اعتراض كند. وى خطاب به منصور گفت: «چرا اين قدر سروصدا مى‌كنى؟ مگر

۱. محمدبن مكى عاملى جزينى (شهيد اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۵.

۲. نوح، ۱۳.

۳. عبدالحسين امينى، ادب الزائر لمن يمّم الحائر، ص ۲۶.

نمی‌دانی اینجا کجاست؟ مگر این آیه شریفه را نخوانده‌ای؟: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ﴾ (ای مؤمنان، صدای خود را فراتر از صدای پیامبر نکنید و در برابر او بلند سخن مگویید (داد و فریاد نزنید)؛ آن‌گونه که بعضی از شما در برابر بعضی بلند صدا می‌کنند. مبدا اعمال شما نابود شود؛ در حالی که نمی‌دانید). منصور گفت: «پیامبر که زنده نیست. این آیه مربوط به زمان حیات آن حضرت است!» مالک گفت: «خُرْمَتُهُ مَيْتًا كَخُرْمَتِهِ حَيًّا.» (احترام پیامبر پس از مرگ، همانند احترامش در زمان حیات لازم و واجب است). طبق این سخن، احترام پیامبر در حیات و ممات لازم است و توسل به آن حضرت نیز در هر حال جایز است.

ابن حجر از علمای معروف اهل سنت که فردی بسیار متعصب است، در کتاب الصواعق المحرقة، اعترافات جالبی به نفع تشیع دارد. از جمله این اعترافات، شعری است که از امام شافعی نقل می‌کند:

أَلِ النَّبِيِّ دَرِيْعَتِي وَ هُمْ إِلَيْهِ وَسِيْلَتِي

أَرْجُوا بِهِمْ أَعْطَى غَدًا بَيْدَ الْيَمِينِ صَحِيْفَتِي^۲

آل پیامبر واسطه من در پیشگاه خداوند و وسیله توسل برای حل مشکلات هستند. امیدوارم به واسطه توسل به آن بزرگواران، در روز قیامت نامه اعمالم را به دست راستم بدهند. در نتیجه، توسل به بزرگان دین و چیزهای مقدس مانند قرآن کریم، هیچ منافاتی با توحید افعالی ندارد و در آیات قرآن و روایات، به طور روشن مطرح شده و مسلمانان به آن ترغیب و تشویق شده‌اند.

۱. حجرات، ۲.

۲. ابن حجر، الصواعق المحرقة، ج ۲، ص ۵۲۴ و ۵۲۵.

فصل هشتم

متون زیارت

زیارت مأثور

زیارت مأثور چیست و چرا به خواندن چنین زیارتی سفارش می‌شود؟ زیارت مأثور زیارتی است که مستند به کلام و رفتار معصومان علیهم‌السلام است؛ یعنی ایشان خود بدین شیوه، زیارت خاصی می‌خوانده‌اند یا دیگران را به این نحوه زیارت راهنمایی می‌کرده‌اند. علمای بزرگ ما به خواندن زیارت مأثور توصیه می‌کنند و آن را مستحب می‌شمارند.^۱ فردی از حضرت صادق علیه‌السلام پرسید: «یا بن رسول الله، بسیار به یاد حسین بن علی علیه‌السلام می‌افتم. در آن لحظه چه بگویم؟» امام فرمودند: «هنگام یاد از او، سه بار بگو: 'صلی الله علیک یا ابا عبد الله.'»^۲ در روایتی دیگر، امام صادق علیه‌السلام به سدیر می‌گویند: «هرگاه خواستی سیدالشهدا علیه‌السلام را زیارت کنی، بالای بام خانه ات برو و نگاهی به چپ و راست کن؛ آنگاه رو به قبر آن حضرت بگو: 'السلام علیک یا ابا عبد الله، السلام علیک و رحمة الله و برکاته' تا خداوند ثواب زیارتی شایسته به تو عطا کند.»^۳

زیارت جامعۀ کبیره، زیارت امین الله، زیارت عاشورا، زیارت اربعین، زیارت معصومان علیهم‌السلام و حتی زیارت حضرت ابوالفضل علیه‌السلام، حضرت علی اکبر علیه‌السلام، حضرت معصومه علیه‌السلام و چند زیارت کوتاه و بلند دیگر، از زیارت‌های مأثوری است که در متون دینی به خواندن آن‌ها توصیه کرده‌اند؛ چون این زیارت‌ها از زبان اوصیای الهی است و مضامین متعالی و جان بخشی در آن‌ها وجود دارد.

حضرت آیت الله خامنه‌ای درباره زیارت مأثور به نکته زیبایی اشاره کرده است:

زیارت‌هایی است که خود ائمه به ما یاد داده‌اند؛ مثل زیارت

۱. حسین نوری طبرسی، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج ۱۰، ص ۲۲۳؛ نک: محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۵.
۲. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۷۵.
۳. محمدبن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۴، ص ۵۸۹.

امین الله که در واقع عمده‌اش هم دعاست؛ چند کلمه اولش زیارت است، بقی‌اش دعاست. یا زیارت جامعه که بسیار زیارت پرمضمون و پرمطلبی است. اگر این‌ها را بخوانید و به معنایش توجه کنید و با حضرت با این بیان حرف بزنید، عیبی ندارد. مثل این است که می‌خواهید بروید دیدن یک بزرگی، یک جمعی هستید، بعد مثلاً یک متن زیبایی را یکی‌تان می‌نویسید، می‌روید آنجا، یکی‌تان از طرف بقیه این متن را می‌خواند. این زیارت‌ها مثل همان متنی است که برای شما نوشته‌اند. می‌گویند اگر این متن را خواندید، حرفی که باید به حضرت بزنید، زده‌اید. این شد زیارت.^۱

زیارت جامعه کبیره

زیارت جامعه کبیره از کیست و چرا آن را جامعه کبیره می‌گویند؟ همچنین دلیل اهمیت آن چیست؟

زیارت جامعه کبیره یکی از زیارت‌نامه‌های معتبری است که امام‌هادی علیه السلام آن را به درخواست یکی از شیعیان بیان فرمودند. موسی بن عبدالله نخعی به امام عرض کرد: «یا بن رسول الله، سخنی به من بیاموزید که چون بخوادم یکی از شما را رسا و کامل زیارت کنم، آن را بر زبان آورم.» آنگاه امام این زیارت را به او آموختند.^۲

زیارت‌نامه‌ای را که اختصاص به امام خاصی نداشته باشد و همه ائمه اطهار علیهم السلام را بتوان با آن زیارت کرد، «جامعه» می‌گویند. «کبیره» بودن این زیارت نیز به دلیل برخوردار بودن از متنی فاخر و مفصل است؛ از این رو، علامه محمدباقر مجلسی این زیارت را کامل‌ترین زیارتی می‌داند که

۱. منتخبی از سخنان رهبر معظم انقلاب علیه السلام، ۶ فروردین ۱۳۸۲.
۲. محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۹۵.

می‌توان آن را در جوار حرم امام یا از راه دور خواند.^۱ درباره اهمیت این زیارت به این نکته می‌توان اشاره کرد که جامعه کبیره جامع فضیلت‌های ائمه اطهار علیهم‌السلام است و تصویر زیبایی از باور شیعه درباره جایگاه الهی امامت و همچنین وظایف شیعیان در برابر آنان ارائه می‌کند.

زیارت امین الله

زیارت امین الله از کیست و مهم‌ترین ویژگی آن چیست؟ کدام معصوم را می‌توان با آن زیارت کرد؟

زمانی که امام‌زین‌العابدین علیه‌السلام از مدینه منوره به نجف اشرف آمدند، در کنار قبر جدشان امیرمؤمنان علیه‌السلام ایستادند و گریستند و نگاه زیارتی را خواندند که به زیارت امین الله مشهور شد؛ زیرا در نخستین سلام، امام را «امین خدا روی زمین» توصیف کردند و فرمودند: «السلام علیک یا امین الله فی ارضه.»

زیارت امین الله از زیارت‌های معتبری است که در بسیاری از منابع، از امام محمدباقر علیه‌السلام نقل شده است.^۲

این زیارت بر سه محور اصلی استوار است: درود و سلام آغازین بر امام معصوم؛ گواهی به برخی از ویژگی‌های امام؛ سپس بیان دعا و مناجات که بیشترین بخش این زیارت را در بر می‌گیرد.

خواندن این زیارت در حرم هر امامی پسندیده است. امام پنجم می‌فرماید: «هرکس این زیارت و دعا را نزد قبر امیرمؤمنان علیه‌السلام یا در جوار قبر هریک از ائمه علیهم‌السلام بخواند، دعای او را در نامه‌ای از نور بالا برند و مهر تأیید رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم بر آن زنند تا آن را به قائم آل محمد عجل‌الله‌فرجه‌الشریف تسلیم

۱. محمدباقر مجلسی، زاد المعاد، ص ۳۰۱.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۹؛ محمد بن حسن طوسی، مصباح‌المتجهد و سلاح‌المتعبد، ج ۲، ص ۷۳۸؛ عبدالکریم بن احمد حلی، فرحة القرى بصرحة القرى، ص ۴۱.

کنند؛ سپس [در قیامت] این دعا با بشارت‌های بی‌پایان، سلام و تحیت سرشار و کرامت‌ها و نعمت‌های فراوان، به استقبال آن مؤمن بشتابد، ان شاء الله تعالی.^۱

زیارت عاشورا

زیارت عاشورا از کدام یک از امامان و در چه منابع معتبری نقل شده است؟ آیا این زیارت مختص روز عاشورا است یا در هر روزی می‌توان آن را خواند؟ زیارت عاشورا در منابع معتبر از امام باقر و امام صادق علیهما السلام به ما رسیده است که می‌توان آن را در هر مکان و زمانی خواند و از آثار آن بهره‌مند شد. علقمه بن محمد حضرمی از امام باقر علیه السلام درخواست می‌کند که دعایی به من تعلیم دهید که در روز عاشورا به وقت حضور در حرم یا از راه دور به امام حسین علیه السلام سلام گویم. امام پنجم نیز زیارت عاشورا را به او آموختند و درباره عظمت آن فرمودند:

با این زیارت، فرشتگان حسین علیه السلام را می‌خوانند و خداوند هزارهزار درجه برای تو می‌نویسد و پاداش کسی را خواهی داشت که همراه امام حسین علیه السلام به شهادت رسیده و برای تو ثواب زیارت هر نبی و رسول و هر زائری که امام حسین علیه السلام را زیارت کرده است، نوشته می‌شود.

سپس امام باقر علیه السلام بر خواندن هر روزه زیارت عاشورا توصیه فرمایند: «يَا عَلْقَمَةُ إِنَّ اسْتَطَعْتَ أَنْ تَزُورَهُ فِي كُلِّ يَوْمٍ بِهَذِهِ الزِّيَارَةِ مِنْ دَهْرِكَ فَأَفْعَلْ فَلَكَ ثَوَابٌ جَمِيعِ ذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَى.»^۱

در روایتی دیگر، صفوان بن مهران از همراهی خود با امام صادق علیه السلام در

۱. عبدالکریم بن احمد حلّی، فرحة الغری بصرحة القرى، ص ۴۱؛ علی بن موسی ابن طاووس، اقبال الأعمال، ج ۲، ص ۲۷۴.

۲. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۱۷۶؛ محمد بن حسن طوسی، مصباح المتعجد و سلاح المتعبد، ج ۲، ص ۷۷۳.

سفر به نجف اشرف یاد می‌کند که پس از زیارت امیرمؤمنان علیه السلام، امام ششم از آن مکان مقدس رو به سمت کربلا کردند و زیارت عاشورا را خواندند و سپس دعایی نیز خواندند. همچنین امام زیارت عاشورا را حدیث قدسی معرفی می‌کند.^۱

زیارت‌نامه‌های کوتاه

آیا می‌توانیم در حرم معصومین علیهم السلام فقط یک زیارت مختصر بخوانیم؟ هرچند حضور زائر در حرم و سلام به امام معصوم کفایت می‌کند،^۲ شایسته است که زیارت‌نامه‌ای نیز خوانده شود. در این زمینه تنوع متن‌های زیارت‌نامه‌های موجود، انتخاب یک متن مختصر را برای زائر آسان می‌سازد.

اسحاق بن عمار از امام صادق علیه السلام درخواست کرد که زیارت کوتاهی به او پیاموزد تا به وسیله آن به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم سلام گوید. امام نیز به او این سلام را آموختند: «أَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِي أَنْتَجِبُكَ وَأَصْطَفَاكَ وَاخْتَارَكَ وَهَدَاكَ وَهَدَى بَكَ أَنْ يَصِلَى عَلَيْكَ صَلَاةٌ كَثِيرَةٌ طَيِّبَةٌ.»^۳

ابوبصیر از امام صادق علیه السلام درباره شیوه زیارت امام حسین علیه السلام جویا شد، امام این زیارت کوتاه را بیان کردند: «السلام عليك يا أبا عبد الله. السلام عليك يا ابن رسول الله. لعن الله من قتلک و لعن الله من أعان عليك و من بلغه ذلك فرضی به. إنا إلى الله منهم بریء.»^۴

امام صادق علیه السلام این زیارت مختصر امام حسین علیه السلام را نیز بیان فرمودند: «السلام عليك يا أبا عبد الله لعن الله من قتلک و لعن الله من شرک فی دمک و من بلغه ذلك فرضی به و إنا إلى الله منهم بریء.»^۵

۱. محمدبن حسن طوسی، مصباح المتعبد، ج ۲، ص ۷۷۷.
۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۵.
۳. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۰.
۴. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۲.
۵. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۲.

صلوات مخصوص نیز، متن کوتاهی است که به وقت زیارت خوانده می‌شود. ابن قولویه قمی صلوات مخصوص امام رضا علیه السلام را از معصومین علیهم السلام نقل می‌کند:

به وقت حضور در حرم امام این را بخوان: «اللهم صل علی علی بن موسی الرضا المرتضی الامام التقی النقی و حجتک علی من فوق الأرض و من تحت الثرى الصدیق الشهید صلاة كثيرة نامية زاكية مباركة متواصلة مترادفة متواترة كأفضل ما صلیت علی أحد من أولیائک.»^۱

این زیارت کوتاه را بسیاری از محدثان شیعه از جمله کفعمی^۲ و مجلسی^۳ و نوری^۴ نقل کرده‌اند.

۱. جعفرین محمدبن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۳۰۹.

۲. ابراهیم بن علی عاملی کفعمی، البلد الامین و الدرع الحصین، ص ۲۸۴؛ ابراهیم بن علی عاملی کفعمی، المصباح، ص ۴۹۴.

۳. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۹، ص ۵۱.

۴. حسین نوری طبرسی، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۴۱۰.

فصل نهم

نمازهای زیارت

نماز زیارت معصومان

آیا در زیارت‌هایی که برای ائمه اطهار علیهم‌السلام در حرم آنان می‌خوانیم، باید نمازشان را نیز بخوانیم؟

در بیشتر زیارت‌نامه‌های مأثور، بر خواندن نماز زیارت معصومین علیهم‌السلام اشاره شده است و پس از خواندن، آن نماز به معصوم زیارت‌شده اهدا می‌شود.^۱ برای نمونه پس از خواندن نماز زیارت امیرمؤمنان علیه‌السلام، چنین به درگاه خداوند عرض می‌کنیم: «اللَّهُمَّ إِنِّي صَلَّيْتُ هَاتَيْنِ الرَّكْعَتَيْنِ هَدِيَّةً مِنِّي إِلَى سَيِّدِي وَ مَوْلَايَ وَ لِيكَ وَ أَخِي رَسُولِكَ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ.»^۲ (خدایا، دو رکعت نمازی که خواندم، هدیه‌ای از من به آقا و مولایم، ولی شما و برادر رسول شما امیرمؤمنان علیه‌السلام).

اهمیت این نماز بدان حد است که برخی فقها، همچون علامه حلی^۳ و مرحوم نجفی نویسنده جواهر،^۴ آن را مستحب شمرده‌اند و بر خواندنش تأکید ورزده‌اند. البته زیارت با حضور زائر در حرم و مرقد مطهر حاصل می‌شود و نماز زیارت شرط قبولی و صحت زیارت نیست؛ بلکه عملی مستحب است. ملاحمد نراقی ضمن اشاره به این نکته، می‌نویسد:

اگر زیارت مخصوصی باشد که در حدیثی وارد شده باشد، اگر در حدیث ذکر نماز هم شده باشد، ظاهر آن است که در اتمام آن زیارت ضروری باشد. اگر به خصوص نرسیده باشد، ضروری نیست؛ اگرچه مستحب باشد. هرکس زیارت مخصوصی که می‌کند، از نزدیک یا دور، باید حدیث آن را ملاحظه کند و آنچه در آنجا از نماز و تقدیم و تأخیر آن ذکر شده است، بکند و از حدیث تجاوز نکند.^۵

۱. مفتاح الکرامة، ج ۹، ص ۲۶۷.

۲. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، المزار فی کیفیة زیارات النبی و الأئمة علیهم‌السلام، ص ۵۰.

۳. قواعد الاحکام، ج ۱، ص ۳۰۱.

۴. محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۱۲، ص ۱۸۱.

۵. احمدبن محمد مهدی نراقی، رسائل و مسائل، ج ۱، ص ۵۹.

کیفیت نماز زیارت

آیا کیفیت نماز زیارت هر معصومی یکسان است؟ آیا بعد از حمد، باید سوره خاصی بخوانیم؟

درباره کیفیت نماز زیارت، علما بیان کرده‌اند که نماز زیارت دو رکعت است و بعد از حمد، هر سوره‌ای را می‌توان خواند.^۱ هرچند بر خواندن سوره یس و الرحمن توصیه شده است.^۲ نویسنده جامع عباسی می‌نویسد: «آنگاه به بالای سر (ضریح) رفته، دو رکعت نماز زیارت بگذارد. در رکعت اول، بعد از فاتحه، سوره یس بخواند و در رکعت دوم، بعد از فاتحه سوره الرحمن و اگر به خاطر نداشته باشد، از روی قرآن می‌تواند بخواند و اگر میسر نشود، هر سوره که خواهد، بخواند.»^۳

البته درباره کیفیت نماز زیارت معصومین علیهم‌السلام، دستورهایی خاصی نیز ارائه شده است؛ از جمله:

۱. در حرم امیرمؤمنان علیه‌السلام، سه نماز دورکعتی خوانده می‌شود و نمازهای سه‌گانه هریک و ویژه زیارت امیرمؤمنان علیه‌السلام و دو نبی بزرگوار، حضرت آدم و حضرت نوح علیهم‌السلام خواهد بود که در جوار امام مدفون‌اند.^۴ شیخ مفید تأکید می‌کند که در نماز زیارت امیرمؤمنان علیه‌السلام در رکعت اول بعد از فاتحه، سوره الرحمن و در رکعت دوم بعد از حمد، سوره یس خوانده شود.^۵

۲. در حرم امام حسین علیه‌السلام سه نماز دورکعتی خوانده می‌شود و نمازهای سه‌گانه هریک به امام حسین علیه‌السلام، علی‌اکبر علیه‌السلام و شهدای کربلا اختصاص دارد.^۶ همچنین در روایتی خواندن یک یا دو نماز دورکعتی در حرم امام حسین علیه‌السلام پاداشی هم‌سان حج و عمره دارد.^۷

۱. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، البیان، ص ۱۲۷.

۲. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، الاشراف، ص ۳۰.

۳. محمدبن حسین بهایی و نظام‌بن حسین ساوجی، جامع عباسی، ج ۲، ص ۱۸۳.

۴. محمدبن علی بن بابویه (شیخ صدوق)، کتاب من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۵۹۴.

۵. محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، کتاب المزار، ص ۸۳.

۶. محمدتقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۶۱۸.

۷. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۵۱؛ محمدبن محمدبن نعمان (شیخ مفید)، کتاب المزار، ص ۱۳۴.

۳. اگر کسی قصد زیارت هریک از معصومین را از محل زندگی خودش داشته باشد، نماز زیارت را پیش از زیارت بخواند؛^۱ البته ممکن است برخی از زیارت‌ها نکته خاصی داشته باشد که باید بر اساس آن عمل شود.

نماز زیارت‌های خاص

آیا وقتی زیارت‌های معروفی چون زیارت جامعه و امین الله و زیارت عاشورا را می‌خوانیم، باید نمازی پس از زیارت نیز بخوانیم؟
از میان سه زیارت ذکرشده، تنها در زیارت عاشورا به خواندن نماز اشاره شده است. فقیه بزرگ شیعه، مؤلف جواهر معتقد است در زیارت عاشورا، نماز جزء آن است؛ اما اگر شخص عذر داشته باشد، نباید نماز آن را بخواند و اگر نماز قضا را به نیت نماز زیارت بخواند، خدا ثواب نماز زیارت را ان شاء الله تعالی به او می‌دهد.^۲

مکان نماز زیارت

آیا نماز زیارت را باید در جای مخصوصی از حرم معصومین خواند؟
مکان خواندن نماز زیارت در همان حرم معصومی است که زیارت می‌شود و بهترین مکان، بالای سر ضریح ایشان است.^۳ در زیارت پیغمبر ﷺ نیز به خواندن نماز زیارت در روضه مطهره توصیه شده است، این مکان نیز در بالای سر ایشان قرار دارد.

بافضیلت بودن بالای سر ضریح برای خواندن نماز زیارت، در روایات بی‌شماری بیان شده است؛ برای نمونه امام صادق ع درباره نماز زیارت امام حسین ع می‌فرماید که آن را در بالای سر حضرت یا پشت قبر

۱. ابن زهره، غنیة النزوع، به تحقیق ابراهیم بهادری، ص ۱۰۹.

۲. نک: محمدحسن نجفی، مجمع الرسائل (المحشی)، ج ۱، ص ۳۴۸.

۳. العاملی، مفتاح الکرامۃ، ج ۹، ص ۲۶۷.

بخوان؛ هرچند که در بالای سر فضیلت بیشتری دارد.^۱ امام هادی علیه السلام نیز درباره زیارت جدشان، امام رضا علیه السلام، تأکید می‌کنند که نماز بالای سر حضرت خوانده شود.^۲ باید توجه کرد که خواندن نماز زیارت در حالت پشت به قبر، اگر در عرف مردم بی‌احترامی باشد، حرام است.^۳

نماز زیارت برای غیرمعصوم

آیا نماز زیارت را هنگام زیارت مزار امامزاده‌ها و شهدا و حتی مؤمنان می‌توان خواند؟ کیفیت آن چگونه است؟

در زیارت حضرت ابوالفضل علیه السلام و علی اکبر علیه السلام و شهدای کربلا^۴ به خواندن نماز زیارت تصریح شده است و چنین نمازی مستحب خواهد بود. البته ملا احمد نراقی، نماز زیارت را نزد قبر هریک از شهدا و کل مؤمنان نیز مستحب می‌شمارد. او به این روایت ابو حمزه ثمالی درباره شیوه زیارت امام حسین علیه السلام، از امام صادق علیه السلام استناد می‌کند که حضرت فرمودند: «پس از زیارت، بالای سر حضرت دو رکعت نماز به جای می‌آوری. پس از به جای آوردن نماز، هرجا خواستی، نماز بخوان؛ ولی آن دو رکعت نماز زیارت را باید در کنار هر قبری بخوانی.»^۶ نراقی می‌نویسد:

به این جهت، شیخ مفید و سید مرتضی و شهید اول در زیارت ابراهیم، پسر پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم، زیارت فاطمه بنت اسد، زیارت حمزه و از برای زیارت هریک از شهدای احد، تصریح به استحباب نماز

۱. جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، ص ۲۴۰.

۲. محمد بن حسن طوسی، الامالی، ص ۷۳۴.

۳. سید روح الله خمینی، توضیح المسائل (محشی)، ج ۱، ص ۶۲۹ تا ۶۳۳.

۴. محمد بن محمد بن نعمان (شیخ مفید)، کتاب المزار (مناسک المزار)، ص ۱۲۳.

۵. محمد تقی مجلسی، لوامع صاحبقرانی، ج ۸، ص ۶۱۸.

۶. حسین نوری طبرسی، مستدرک الوسائل، ج ۱۰، ص ۳۲۷.

زیارت کرده‌اند. همچنین ابن طاووس در زیارت هانی بن عروه تصریح به استحباب صلات زیارت کرده‌اند؛ اما ملا محمدباقر مجلسی در کتاب بحار الأنوار، از بعضی معاصران خود نقل کرده که نماز زیارت را از برای غیرمعصومان منع کرده‌اند. به سبب اینکه چیزی در این خصوص نرسیده، از خود آخوند [مجلسی] نیز میل به منع مستفاد می‌شود.^۱

نماز جعفر طیار

آیا خواندن نماز جعفر طیار از اعمال حرم ائمه اطهار علیهم‌السلام است؟ خواندن نماز جعفر طیار در حرم امام، یکی از برنامه‌ها برای حضور زائر است. به روایت علامه مجلسی، هر کس امام رضا علیه‌السلام یا یکی از امامان را زیارت کند و نزد او نماز جعفر بگذارد، برای او به هر رکعتی ثواب کسی نوشته می‌شود که هزار حج و هزار عمره انجام داده و هزار بنده آزاد کرده و هزار بار با پیامبر مرسل صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم در راه خدا ایستادگی کرده است.^۲

امام رضا علیه‌السلام مقید به خواندن نماز جعفر بودند و آن را در چهار رکعت می‌خواندند و در هر دو رکعت سلام می‌دادند.^۳ نماز جعفر چهار رکعت است به دو تشهد و دو سلام. در رکعت اول بعد از سوره حمد، سوره زلزله، در رکعت دوم سوره العادیات، در رکعت سوم سوره نصر و در رکعت چهارم سوره اخلاص خوانده می‌شود. امام رضا علیه‌السلام درباره شیوه خواندن این نماز می‌فرمایند: «در هر رکعت، بعد از فراغ از قرائت حمد و سوره، ۱۵ مرتبه 'سبحان الله و الحمد لله و لا اله الا الله و الله اکبر' را بخوانید. همین تسبیحات را نیز در این شش بخش از هر رکعت نماز ۱۰ مرتبه بخوانید: رکوع، بعد از رکوع، سجده اول، بعد از سجده، سجده دوم و بعد از سجده

۱. احمد بن محمد مهدی نراقی، رسائل و مسائل، ج ۱، ص ۵۷ و ۵۸.
۲. نک: محمدباقر مجلسی، بحار الأنوار الجامعة لدرر اخبار الأئمة الأطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۷.
۳. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه‌السلام، ج ۲، ص ۱۸۳.

دوم. مجموع تسبیحات خوانده شده در هر رکعت ۷۵ مرتبه و در کل نماز ۳۰۰ مرتبه خواهد بود.^۱

در سال هفتم هجرت، زمانی که جعفر بن ابی طالب از مأموریت مهم حبشه بازگشته بود، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله جعفر را در آغوش کشیدند و سجده گاهش را بوسیدند و این عطای آسمانی را به او بخشیدند؛ عطایی که به «نماز جعفر طیار» معروف شد. حضرت در وصف این نماز فرمودند: «نماز جعفر از دنیا و آنچه در آن است، بهتر است و باعث بخشش گناهان می شود.»^۲

شهید اول ضمن اشاره به گناه زدایی نماز جعفر، خواندن آن را به صورت روزانه یا هفتگی یا ماهانه یا حداکثر سالیانه مستحب می داند.^۳

۱. علی بن موسی بن طاووس، جمال الأسبوع، ص ۲۴۷.

۲. محمد بن یعقوب کلینی رازی، الکافی، ج ۳، ص ۴۶۶.

۳. البیان، ص ۲۲۲.

فصل دهم

پس از زیارت

زیارت وداع

در پایان زیارت و هنگام خداحافظی از معصوم، چه درخواستی باید کرد و چگونه باید وداع کرد و از حرم خارج شد؟ همان‌گونه که زیارت معصومان علیهم‌السلام در حرم ایشان مستحب است، زیارت وداع را نیز مستحب شمرده‌اند. شیخ صدوق دربارهٔ زیارت وداع می‌نویسد:

وقتی خواستی وداع کنی، می‌گویی: «السلام علیک یا مولای و ابن مولای... إِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ». آنگاه می‌گویی: «استودعک الله و استرعیک... عباد الله الصالحین.» وقتی از حرم خارج شدی، از آن حضرت روی نمی‌گردانی تا از نظرت بیرون شده و قبر از دیده‌ات پنهان شود.^۱

دربارهٔ نوع درخواست و همچنین چگونگی خروج از حرم چند نکته درخور ذکر است:

۱. شایسته است که وقت وداع، به شیوهٔ توصیه شده وداع گوید و از خداوند درخواست بازگشت مجدد و توفیق زیارت دوباره کند؛^۲ مثلاً امام صادق علیه‌السلام دربارهٔ شیوهٔ وداع قبر رسول الله صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم می‌فرماید: «زائر این جمله را بر زبان جاری سازد: صَلَّى اللهُ عَلَيْكَ السَّلَامُ عَلَيْكَ لَا جَعَلَهُ اللهُ آخِرَ تَسْلِيمِي عَلَيْكَ.»

۲. وقت خروج از حرم، به قهقرا و به عقب سر، اندک و آرام برگردد. زمانی که امام صادق علیه‌السلام زیارت امیرمؤمنان علیه‌السلام را انجام دادند، در پایان و وقت بازگشت، به قهقرا از کنار قبر مبارک دور شدند و این جمله را فرمودند: «يَا جَدَّاهُ، يَا سَيِّدَاهُ، يَا طَيْبَاهُ، يَا ظَاهِرَاهُ، لَا جَعَلَهُ اللهُ آخِرَ الْعَهْدِ وَرَزَقْنِي الْعُودَ إِلَيْكَ وَ الْمَقَامَ فِي حَزْمِكَ وَ الْكُونَ مَعَكَ، وَ مَعَ الْأَبْرَارِ مِنْ وُلْدِكَ، صَلَّى اللهُ

۱. محمد بن علی بن بابویه قمی (شیخ صدوق)، عیون أخبار الرضا علیه‌السلام، ج ۲، ص ۲۷۱.
 ۲. محمد باقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار علیهم‌السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۵.

عَلَيْكَ وَ عَلَى الْمَلَائِكَةِ الْمُحَدِّقِينَ بِكَ»^۱

۳. ملکی تبریزی دربارهٔ لحظهٔ وداع از حرم معصوم علیها السلام این توصیه را بیان می‌کند:

کوشش کن برنگردی، مگر اینکه آثار اذن و اجازهٔ خروج ظاهر شود؛ همچنان که بعد از ظهور آثار اجازهٔ ورود، داخل شدی. چون ارادهٔ برگشت کردی، به قهقرا و به عقب سر، اندک و آرام برگرد و دوباره به مقام خود برو و بر آن حضرت سلام ده و کمی بایست و سلام را تکرار کن. چون از حرم خارج شدی، عتبهٔ درو آستانه را ببوس. در مراجعت، اگر بدنت برمی‌گردد، تو با قلب و روح و فکر خودت در حضور او مقیم بمان و از خدمت او مفارقت نکن.^۲

تصمیم بر تغییر

همیشه در پی زیارتی بوده‌ایم تا پس از زیارت احساس کنیم تغییری در ما ایجاد شده است. در این باره چه راهی وجود دارد؟ این احساس که زائر در پی تحول درونی است، احساس مقدس و رشد آفرین است و این تغییر، به نوع نگاه زائر و اهتمام او به زیارت بستگی دارد.

زیارت باید دگرگون‌ساز باشد. شهید اول تحول روحی را از آداب زیارت می‌داند و می‌نویسد: «زائر باید پس از زیارت، بهتر از قبل از آن باشد. این دگرگونی اگر با قبولی زیارت همراه شود، بارگناه را سبک می‌کند و سبب ریزش آن می‌شود»^۳

هنر زائر آن است که در حرم به خطاها و لغزش‌های گذشته بیندیشد

۱. عبدالکریم‌بن احمد حلّی، فرحة العری بصرحة القرى، ص ۹۶.

۲. میرزا جواد ملکی تبریزی، المراقبات، ج ۲، ص ۲۵۴.

۳. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۴.

و ضمن شرمساری در پیشگاه امام خود، برای اصلاح گذشته اش تصمیم اساسی بگیرد. شهید اول نیز زائر را به حضور قلب، پشیمانی و دوری از گناه و نیز طلب بخشش توصیه می‌کند.^۱ زائر با پاک شدن، برای خوب زیستن تلاش می‌کند.

علامه مجلسی تأکید می‌کند که زائر باید بعد از زیارت، بهتر از قبل از زیارت باشد؛ زیرا اگر زیارت او پذیرفته شود، بار گناهش می‌ریزد و او سبک می‌شود.^۲

در روایت آمده است:^۳ گروهی در خراسان برای دیدن امام آمدند و با بیان این جمله که «از شیعیان علی علیه السلام هستیم»، اذن ورود خواستند. حضرت به آنان اجازه ورود ندادند. این آمدوشدها و جواب منفی امام، دو ماه طول کشید؛ تاجایی که آنان از رسیدن به امام ناامید شدند و به خادم حضرت گفتند: «به آقایمان بگو از شیعیان پدرت علی علیه السلام هستیم. این ماجرا سبب سرزنش دشمنان بر ما شده است و از این درد و فشار و شرمندگی، از شهر خود خواهیم گریخت». آنگاه حضرت رضا علیه السلام اجازه ورود دادند. آنان پس از ورود سلام کردند؛ ولی امام اجازه نشستن به ایشان ندادند. آنان گفتند: «ای زاده رسول خدا، این جفای عظیم و سرافکنندگی پس از دوره‌ای انتظار سخت است! آیا چیز دیگری مانده است تا بر سر ما آید؟!» حضرت فرمودند: «این آیه را بخوانید: ﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَ يَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ﴾^۴ (و هر مصیبتی که به شما رسد، به سبب کارهایی است که دست‌هایتان کرده و از [گناهان] درمی‌گذرد). به خدا سوگند که در این کار، تنها به خداوند و رسولش و امیرالمؤمنین و پدران پاکم علیهم السلام اقتدا کردم. آنان بر شما نکوهش کردند، من نیز اقتدا کردم.»

۱. محمدبن مکی عاملی جزینی (شهید اول)، الدروس الشرعية، ج ۲، ص ۲۴.

۲. محمدباقر مجلسی، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار علیهم السلام، ج ۹۷، ص ۱۳۵.

۳. الاحتجاج علی أهل اللجاج، ج ۲، ص ۴۴۱.

۴. شوری، ۳۰.

گفتند: «چرا ای زادهٔ رسول خدا؟» امام فرمودند:

برای این ادعا که شیعهٔ امیرالمؤمنین علیه السلام هستید! وای بر شما، شیعیان ایشان حسن، حسین، سلمان، ابوذر، مقداد، عمار و محمدبن ابی بکر بودند؛ همان‌ها که ذره‌ای از دستوره‌ای ایشان سرپیچی نکردند. حال اینکه شما در بیشتر کردارتان با ایشان مخالفید و در بیشتر فرایض خود کوتاهی می‌کنید. بزرگی حقوق برادران خود در نگاه خدا را خوار و بی‌مقدار می‌دارید. آنجا که نباید، تقیه می‌کنید؛ ولی آنجا که باید، تقیه نمی‌کنید. اگر در همان ابتدای کار می‌گفتید از موالی و محبان علی علیه السلام و از دوستداران اولیا و از دشمنان دشمنان‌شان هستید، منکر این سخنتان نمی‌شدم؛ ولی مدعی مرتبهٔ شریفی شدید. اگر کردارتان گفتار شما را تصدیق نکند، به هلاکت افتید؛ مگر اینکه رحمت پروردگارتان آن را تلافی کند.

آنان گفتند: «ای زادهٔ رسول خدا، همگی به درگاه خدا استغفار کرده، از این گفتهٔ خود توبه می‌کنیم و همان‌طور که شما به ما آموختید، می‌گوییم محب شما و اولیای شما مییم و دشمنان دشمنانتان هستیم.»

حضرت فرمودند: «آفرین به شما برادران و محبانم، بیایید بالا.»
آنگاه امام آنان را نزد خود فراخواندند و تک‌تک ایشان را در بغل گرفتند. سپس به دربان خود فرمودند: «چند بار ایشان را مانع شدی؟» گفت: «شصت بار.» گفتند: «به همان تعداد، نزد ایشان برو و ضمن سلام کردن، سلام مرا به ایشان برسان. اکنون با این استغفار، همهٔ گناهان خود را محو و پاک ساخته و به دلیل محبت و موالاتشان به ما، مستحق کرامت شده‌اند. از حال ایشان و مسائل نان‌خورانشان تفقد کن. انفاق بسیار و احسان فراوان و هدایای بسیاری به ایشان بده و زیانشان را جبران کن.»

زیارت پیوسته

چرا بعد از نمازهای یومیه به حضرات معصومین علیهم السلام سلام می دهیم؟ آیا این کار درست است؟

زیارت و سلام از راه دور، کاری پسندیده و مشروع است و در متون حدیثی درباره فضیلت زیارت، سلام به پیامبر صلی الله علیه و آله از راه دور سفارش شده است.^۱ فقیه بزرگ، نویسنده جواهر، با استناد به این روایات، زیارت پیامبر و فاطمه زهرا و ائمه اطهار علیهم السلام را از راه دور مستحب می شمارد. زیارت از راه دور به این صورت است که افراد به سمت آن معصوم بایستند و با اشاره، سلام کنند.^۲ با این وصف، سلام پس از نماز به معصومان علیهم السلام کاری پسندیده و توصیه شده است.

سلامی در روز جمعه

به کسانی که علاقه مندند از راه دور زیارت کنند، چه زیارتی توصیه می شود؟

یکی از کارهای پسندیده در روز جمعه، زیارت معصومین علیهم السلام است و امام صادق علیه السلام این زیارت را برای همگان از راه دور توصیه فرموده اند:

آنکه هرکس خواهان زیارت قبر پیامبر، امیرمؤمنان، فاطمه، حسن، حسین و سایر معصومین علیهم السلام است، روز جمعه غسل کند و جامه ای پاک بر تن کند و پس از خواندن دو نماز دورگتی، روبرو قبله بایستد و این زیارت را بخواند:

«السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ. السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ الْمُرْسَلُ وَالْوَصِيُّ الْمُرْتَضَى وَالسَّيِّدَةُ الزَّهْرَاءُ وَالسِّبْطَانِ الْمُتَّجِبَانِ وَالْأَوْلَادِ الْأَعْلَامِ وَالْأَمْنَاءِ الْمُتَنْجِبُونَ. حَيْثُ انْقِطَاعًا

۱. محمدبن حسن حر عاملی، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۴، ص ۳۳۷.

۲. محمدحسن نجفی، جواهر الکلام، ج ۲۰، ص ۱۰۰.

إِلَيْكُمْ وَ إِلَى آبَائِكُمْ وَ وُلْدِكُمْ الْخَلْفِ عَلَى بَرَكَتِ الْخَلْقِ . فَقَلْبِي
لَكُمْ مُسَلِّمٌ وَ نُصْرَتِي لَكُمْ مُعَدَّةٌ حَتَّى يَحْكُمَ اللَّهُ لِدِينِهِ . فَمَعَكُمْ
مَعَكُمْ لَا مَعَ عَدُوِّكُمْ . إِنِّي لِمِنَ الْفَائِلِينَ بِفَضْلِكُمْ ، مُقَرَّرٌ بِرَجْعَتِكُمْ
لَا أَنْكُرُ لِلَّهِ قُدْرَةً وَ لَا أُرْغَمُ إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ شُبْحَانَ اللَّهِ وَ الْحَمْدُ
لِلَّهِ ذِي الْمُلْكِ وَ الْمَلَكُوتِ يَسْبِيحُ اللَّهُ بِأَسْمَائِهِ جَمِيعَ خَلْقِهِ وَ
السَّلَامُ عَلَى أَرْوَاجِكُمْ وَ أَجْسَادِكُمْ وَ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَ رَحْمَةُ اللَّهِ
وَ بَرَكَاتُهُ .^۱

روزهای زیارتی معصومین علیهم السلام در ایام هفته

آیا در روزهای هفته که به نام معصومین علیهم السلام نام گذاری شده است، به زیارت آنان نیز توصیه شده است؟

نام گذاری روزهای هفته به نام معصومین علیهم السلام، به حدیثی از امام هادی علیه السلام مستند است. در فرمایش ایشان، شنبه روز پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله، یکشنبه روز امیرمؤمنان علیه السلام، دوشنبه روز امام حسن و امام حسین علیهما السلام، سه شنبه روز امام سجاد و امام باقر و امام صادق علیهم السلام، چهارشنبه روز امام کاظم، امام رضا، امام جواد و امام هادی علیهم السلام، پنجشنبه روز امام حسن عسکری علیه السلام و جمعه نیز روز امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریح است.^۲

ابن طاووس برای هر روز هفته به تناسب نام گذاری آن، به زیارتی اشاره می کند و همو زیارت فاطمه زهرا علیها السلام را نیز پس از زیارت امیرمؤمنان علیه السلام، در روز یکشنبه بیان می کند.^۳

۱. محمد بن حسن طوسی، مصباح المتعبد و سلاح المتعبد، ص ۲۸۸.

۲. علی بن موسی بن طاووس، جمال الأسبوع، ص ۲۶.

۳. علی بن موسی بن طاووس، جمال الأسبوع، ص ۳۰ تا ۳۸.

کتابنامه

۱. قرآن کریم.
۲. آقابزرگ تهرانی، الذریعة الى تصانیف الشيعة، بیروت: دارالاضواء، ۱۴۰۳.
۳. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغة، قم: انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی، ۱۴۰۴.
۴. ابن اثیر جزری شیبانی، علی بن محمد، الكامل فی التاريخ، بیروت: دار صادر، ۱۳۸۵.
۵. ابن اثیر، علی بن محمد بن اثیر جزری شیبانی، أسد الغابة فی معرفة الصحابة، بیروت: دار الفکر، ۱۴۰۹.
۶. ابن تیمیة حرانی، احمد بن عبد الحلیم، منهاج السنة النبویة، چاپ محمد رشاد سالم، (ریاض) ۱۴۰۶.
۷. ابن زهره، حمزه بن علی، غنیة النزوع، به تحقیق ابراهیم بهادری، قم: مؤسسة الإمام الصادق علیه السلام، ۱۳۷۵.
۸. ابن حبان بستی، کتاب الثقات، حیدرآباد: دائرة المعارف العثمانیة، ۱۳۹۹.
۹. ابن خلدون، عبد الرحمن بن محمد، تاریخ ابن خلدون (دیوان المبتدأ و الخبر فی تاریخ العرب و البربر و من عاصرهم من ذوی الشأن الأكبر)، بیروت: دار الفکر، ۱۴۰۸.
۱۰. ابن روزبهان خنجی، وسیلة الخادم الى المخدوم، به تصحیح رسول جعفریان، قم: انصاریان، ۱۳۷۵.
۱۱. ابن سعد، محمد، طبقات الكبرى، بیروت: دار الکتب العلمیة، ۱۹۹۰.
۱۲. ابن سینا، حسین بن علی، رسائل، قم: بیدار، ۱۴۰۰ ق.
۱۳. ابن شهر آشوب مازندرانی، مناقب آل ابی طالب، قم: علامه، ۱۳۷۹ ق.
۱۴. ابن قتیبہ، عبد الله بن مسلم، الإمامة و السياسة، بیروت: دارالاضواء، ۱۴۱۰.

۱۵. ابن طاووس، علی بن موسی، إقبال الأعمال، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۴۰۹.
۱۶. ابن طاووس، علی بن موسی، جمال الأسبوع، قم: منشورات رضی، بی تا.
۱۷. ابن قولویه، جعفر بن محمد بن قولویه قمی، کامل الزیارات، نجف: مرتضوی، ۱۳۵۶.
۱۸. ابن فارس، احمد بن فارس، معجم مقائیس اللغة، قم: مکتب الاعلام الاسلامی، ۱۴۰۴.
۱۹. ابن فتال، روضة الواعظین، ترجمه مهدي دامغانی، تهران: نی، ۱۳۶۶.
۲۰. ابن قولویه قمی، جعفر بن محمد، کامل الزیارات، نجف: دار المرتضویة، ۱۳۵۶.
۲۱. ابن مشهدی، محمد بن جعفر، المزار الكبير، قم: مؤسسۀ نشر اسلامي وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۱۹.
۲۲. ابونعیم اصفهانی، احمد بن عبدالله، حلیة الاولیاء، بیروت: دار الکتب العربی، ۱۴۰۷.
۲۳. اربلی، علی بن عیسی، کشف الغمة فی معرفة الأئمة، تبریز: بنی هاشمی، ۱۳۸۱ ق.
۲۴. ازرقی، محمد بن عبدالله، اخبار مکه، ترجمه مهدي دامغانی، تهران: حکمت، ۱۳۹۳.
۲۵. امینی، عبدالحسین، الغدير فی الكتاب و السنة و الادب، قم: مرکز الغدير للدراسات الاسلامیة، ۱۴۱۶.
۲۶. امینی، عبدالحسین، ادب الزائر لمن یمم الحائر، ترجمه روح الله ملکیان، قم: زلال کوثر، ۱۳۸۲.
۲۷. آمدی، عبد الواحد بن محمد، غرر الحكم، به شرح آقا جمال خوانساری، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۶۶.

۲۸. آمدی، عبدالواحد بن محمد، تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، قم: دفتر تبلیغات اسلامی، ۱۳۶۶.
۲۹. بحرانی، یوسف بن احمد بن ابراهیم، الحدائق الناضرة فی أحكام العترة الطاهرة، قم: مؤسسه نشر اسلامی وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۰۵.
۳۰. بلاغی، محمدجواد، الرد علی الوهابیة (موسوعة العلامة البلاغی، الرسائل الکلامیة)، ج ۶، قم: پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، ۱۴۲۹.
۳۱. بهاری همدانی، محمدباقر بن محمدجعفر، تذکرة المتقین، قم: نهانوندی، ۱۳۸۶.
۳۲. بهایی، محمد بن حسین و نظام بن حسین ساوجی، جامع عباسی، قم.
۳۳. ترمذی، سنن الترمذی، بیروت: دار الفکر، ۱۴۰۳.
۳۴. جوادی آملی، عبدالله، مفاتیح الحیات، قم: اسراء، ۱۳۹۱.
۳۵. حاکم نیشابوری، ابی عبدالله، مستدرک الصحیحین، بیروت: دار المعرفة.
۳۶. حر عاملی، محمد بن حسن، تفصیل وسائل الشیعة الی تحصیل مسائل الشریعة، قم: آل البيت ع، ۱۴۰۹.
۳۷. حر عاملی، محمد بن حسن، هداية الأمة إلى أحكام الأئمة، مجمع البحوث الاسلامیة، ۱۴۱۲.
۳۸. حسینی طهرانی، محمد حسین، روح مجرد، یادنامه سیدهاشم موسوی حداد، تهران: حکمت، ۱۴۱۶.
۳۹. حکمت زلال، گزیده‌ای از اندیشه‌های علامه طباطبائی، مشهد: مسجد و حسینیه الزهرا ع، ۱۳۸۹.
۴۰. حلی، علی بن یوسف بن مطهر، العدد القویة لدفع المخاوف الیومیة، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۸.
۴۱. حمیری، عبدالله بن جعفر، قرب الاسناد، قم: آل البيت ع، ۱۴۱۳.
۴۲. خرگوشی، ابوسعید واعظ، شرف النبی، ترجمه نجم‌الدین محمود

- راوندى، تهران: بابک، ۱۳۶۱.
۴۳. خزاز قمى، على بن محمد، كفاية الأثر، به تصحيح حسينى كوه كمرى، قم: بيدار، ۱۴۰۱ق.
۴۴. خليلى، جعفر، موسوعة عتبات المقدسة، بيروت: مؤسسة الاعلمى للمطبوعات، ۱۴۰۷.
۴۵. خطيب بغدادى، تاريخ بغداد، بيروت: دارالكتب العلمية، بى تا.
۴۶. موسوى خمينى، سيدروح الله، كشف الاسرار، دارالكتاب.
۴۷. موسوى خمينى، سيدروح الله، توضيح المسائل (محتشى)، قم: مؤسسۀ نشر اسلامى وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۲۴.
۴۸. الدار قطنى، على بن عمر بن احمد، سنن الدار قطنى، بيروت: دارالمعرفة.
۴۹. ذهبى، محمد بن احمد بن عثمان، تاريخ الاسلام و وفيات المشاهير و الاعلام، بيروت: دار الغرب الاسلامى، ۱۴۲۴.
۵۰. راغب اصفهانى، حسين بن محمد، مفردات الفاظ القرآن، بيروت: دار القلم، ۱۴۱۲.
۵۱. رخشاد، محمد حسين، در محضر آيت الله العظمى بهجت، قم: مؤسسۀ فرهنگى سما.
۵۲. سبجاني، جعفر، راهنمای حقيقت، تهران: مشعر، ۱۳۸۷.
۵۳. سجستاني، سنن ابى داوود، بيروت: دار الفكر، ۱۴۱۰.
۵۴. سلطان الواعظين شيرازى، شبهاى پيشاور در دفاع از حريم تشيع، تهران: دارالكتب الاسلاميه، ۱۳۷۵.
۵۵. سمعانى، عبدالكريم، الأتساب، بيروت: دارالكتب العلمية، ۱۴۰۸.
۵۶. سمهودى، نورالدين، وفاء الوفاء باخبار دار المصطفى، لندن: مؤسسۀ الفرقان للتراث الاسلامى، ۲۰۰۱.
۵۷. شير، سيد عبد الله، الاخلاق، ترجمۀ محمدرضا جباران، قم: هجرت.
۵۸. عاملى جزينى، محمد بن مكى (شهيد اول)، الدروس الشرعية فى فقه

- الامامية، قم: مؤسسه نشر اسلامي وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۱۷.
۵۹. عاملي، زين الدين بن علي (شهيد ثانی)، رسائل الشهيد الثاني، قم: دفتر تبليغات اسلامي حوزه علميه، ۱۴۲۱.
۶۰. صالحی شامی، محمد بن يوسف، سبل الهدی والرشاد، بيروت: دارالكتب العلمية، ۱۴۱۴.
۶۱. صبری پاشا، ايوب، تاريخ وهابيان، ترجمه مهدي پور، تهران: طوفان، ۱۳۷۷.
۶۲. صدوق (شيخ صدوق)، محمد بن علي بن بابويه قمي، الأمالی، تهران: كتابچی، ۱۳۷۶.
۶۳. صدوق (شيخ صدوق)، محمد بن علي بن بابويه قمي، عيون أخبار الرضا عليه السلام، تهران: جهان، ۱۳۷۸ ق.
۶۴. صدوق (شيخ صدوق)، محمد بن علي بن بابويه قمي، كتاب من لا يحضره الفقيه، قم: مؤسسه نشر اسلامي وابسته به جامعه مدرسین، ۱۴۱۳.
۶۵. صدوق (شيخ صدوق)، محمد بن علي بن بابويه قمي، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، قم: دارالرضی، ۱۴۰۶ ق.
۶۶. صدوق (شيخ صدوق)، محمد بن علي بن بابويه قمي، علل الشرايع، قم: داوری، بی تا.
۶۷. صدوق (شيخ صدوق)، محمد بن علي بن بابويه قمي، الاعتقادات، قم: كنزۀ شيخ مفيد، ۱۴۱۴ ق.
۶۸. طباطبائی (صاحب رياض)، سيد علي بن محمد، رياض المسائل في تحقيق الأحكام بالدلائل، قم: آل البيت عليهم السلام، ۱۴۱۸.
۶۹. طبرسی، احمد بن علي، الاحتجاج على أهل اللجاج، مشهد: مرتضى، ۱۴۰۳.
۷۰. طبری، محمد بن ابی القاسم، بشارة المصطفى لشيعه المرتضى، نجف:

المكتبة الحيدرية، ۱۳۸۳.

۷۱. طريحي، فخرالدين بن محمد، مجمع البحرين، تهران: مرتضوى، ۱۳۷۵.

۷۲. طوسى، محمد بن حسن، تهذيب الاحكام، تهران: الاسلامية، ۱۴۰۷.

۷۳. طوسى، محمد بن حسن، مصباح المتهمجد و سلاح المتعبد، بيروت: مؤسسة فقه الشيعة، ۱۴۱۱.

۷۴. عاملى (شهيد ثانى)، زين الدين بن على، مسكن الفؤاد، قم: بصيرتى، بى تا.

۷۵. عاملى كفعمى، ابراهيم بن على، مصباح الكفعمى (جُنة الأمان الواقية و جُنة الايمان الباقية)، قم: دار الرضى (زاهدى)، ۱۴۰۵.

۷۶. عاملى كفعمى، ابراهيم بن على، البلد الأمين و الدرع الحصين، بيروت: مؤسسة الأعلمى للمطبوعات، ۱۴۱۸.

۷۷. عبدالله محمد صالح، العلماء الاسلاميون؛ موقفهم من الوهابية.

۷۸. غزالى، ابوحامد، احياء العلوم، بيروت: دار الكتاب العربى.

۷۹. فيومى، احمد بن محمد، المصباح المنير فى غريب الشرح الكبير، قم: دار الهجرة، ۱۴۱۴.

۸۰. قمى، شيخ عباس، مفاتيح الجنان، قم: اسوه.

۸۱. قمى، شيخ عباس، منتهى الآمال فى تواريخ النبى و الال، قم: دليل ما، ۱۳۷۹.

۸۲. كارگر، رحيم، در حريم عشق، قم: ستاد عمره دانسجوى، ۱۳۸۷.

۸۳. كشميرى، محمد انور، فيض البارى على شرح البخارى، بيروت: دارالكتب العلميه، ۱۴۱۳ ق.

۸۴. كلينى، محمد بن يعقوب، الكافى، تهران: الاسلامية، ۱۴۰۷.

۸۵. متقى هندى، علاء الدين على، كنز العمال فى سنن الأفعال و الأفعال، بيروت: الرسالة، ۱۴۰۵.

۸۶. مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار عليه السلام، بيروت: دار إحياء التراث العربي، ۱۴۰۳.
۸۷. مجلسی، محمدتقی، لوامع صاحبقرانی، المشتهر بشرح الفقيه، قم: اسماعیلیان، ۱۴۱۴.
۸۸. مجلسی، محمدباقر، زاد المعاد، بيروت: مؤسسة الاعلمی، ۱۴۲۳.
۸۹. مجلسی، محمدباقر، مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، تهران: الاسلامیة، ۱۴۰۴.
۹۰. مجلسی، محمدباقر، ملاذ الأخیار فی فهم تهذیب الأخبار، قم: کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۶.
۹۱. مجله فرهنگ زیارت، شماره ۳ و ۴.
۹۲. محدثی، جواد، فرهنگ زیارت، تهران: مشعر، ۱۳۸۶.
۹۳. مسعودی، علی بن حسین، اثبات الوصیه للإمام علی بن ابی طالب، قم: انصاریان، ۱۴۲۶ ق.
۹۴. مفید (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان عکبری بغدادی، الارشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، قم: آل البيت عليه السلام، ۱۴۱۳.
۹۵. مفید (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان عکبری بغدادی، الاشراف، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳.
۹۶. مفید (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان عکبری بغدادی، المسائل العکبریة، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳.
۹۷. مفید (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان عکبری بغدادی، کتاب المزار، قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳.
۹۸. مفید (شیخ مفید)، محمد بن محمد بن نعمان عکبری بغدادی، مسار الشیعة، قم: کنگره شیخ مفید، ۱۴۱۳.
۹۹. مقدسی، محمد بن احمد، احسن التقاسیم فی معرفة الاقالیم، قاهره: ۱۴۱۱.

۱۰۰. ملکی تبریزی، میرزا جواد، المراقبات، قم: بی تا.
۱۰۱. حسین بن احمد مهلبی، کتاب العزیزی، دمشق: التکوین، بی تا.
۱۰۲. میلانی، سید محمد هادی، دیدگاه های علمی آیت الله میلانی، مشهد: به نشر.
۱۰۳. نجفی، محمد حسن، جواهر الكلام فی شرح شرائع الاسلام، بیروت: دار احیاء التراث العربی.
۱۰۴. نجفی، محمد حسن، مجمع الرسائل (محمشی)، مشهد: مؤسسه صاحب الزمان عجل الله تعالی فرجه الشریف، ۱۴۱۵.
۱۰۵. نراقی، محمد مهدی، جامع السعادات، بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات.
۱۰۶. نراقی، احمد بن محمد مهدی، رسائل و مسائل، قم: محبت، ۱۳۹۲.
۱۰۷. نوبختی، حسن بن موسی، فرق الشیعة، بیروت: دار الاضواء، ۱۴۰۴.
۱۰۸. نوری طبرسی، حسین، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، قم: آل البيت ع علیهم السلام، ۱۴۰۸.
۱۰۹. هیثمی، علی بن ابی بکر، مجمع الزوائد، بیروت: دار الكتاب العربی، ۱۴۰۲.
۱۱۰. یاقوت حموی، ابو عبد الله، معجم البلدان، بیروت: دار بیروت، ۱۴۰۸.
۱۱۱. یزدی، سید محمد کاظم، العروة الوثقی، بیروت: مؤسسه الاعلمی للمطبوعات، ۱۴۰۹.
۱۱۲. شرنبلالی مصری حنفی، حسن بن عمار بن علی، مراقی الفلاح بامداد الفتاح، شرح نور الإیضاح، المكتبة العصرية، ۱۴۲۵.
۱۱۳. حر عاملی، محمد بن حسن، هداية الأمة إلى أحكام الأئمة، مشهد: مجمع البحوث الاسلامیه، ۱۴۱۲ ق.
۱۱۴. العاملی، سید محمد جواد، مفتاح الكرامة فی شرح قواعد العلامة للفقیه، قم: مؤسسه النشر الاسلامی، بی تا.

١١٥. حلي، حسن بن يوسف بن علي بن مطهر، قواعد الاحكام، قم: نشر الاسلامي، ١٤١٣ق.
١١٦. طبرسي، امين الاسلام، اعلام الوري باعلام الهدى، تهران: اسلاميه، ١٣٩٠ق.
١١٧. سبجاني، جعفر، الزيارة في الكتاب والسنة، تهران: مشعر، ١٤١٦ق.
١١٨. سبكي، علي بن عبدالكافي، شفاء السقام في زيارة خير الانام صلى الله عليه وآله وسلم، مصر: ١٤١٩.
١١٩. قسطلاني، احمد بن محمد، المواهب اللدنية بالمنح المحمدية، قاهره: المكتبة التوفيقية، بي تا.
١٢٠. ابن حجر عسقلاني، احمد بن علي، تهذيب التهذيب، بيروت: دارالفكر، ١٤٠٤.
١٢١. فاكهي المكي، عبدالقادر ابن احمد، حسن التوسل في آداب زيارة أفضل الرسل صلى الله عليه وسلم، بيروت: دارالكتب العلمية، ٢٠١٩.
١٢٢. ابن حجر هيثمي، الصواعق المحرقة على أهل الرفض والضلال و الزندقة، بيروت: مؤسسة الرسالة، ١٤١٧.
١٢٣. عاملي جزيني، محمد بن مكي (شهيد اول)، البيان، قم: مجمع الذخائر الإسلامية، بي تا.

مسابقه فرهنگی فرصت زیبای زیارت

توضیحات شرکت در مسابقه

* پرسش‌ها از متن موجود طرح شده است و افراد بالای دوازده سال می‌توانند به روش‌های زیر، در مسابقه شرکت کنند.

۱. ارسال پاسخ به سامانه پیامکی: برای این کار، کافی است به ترتیب نام مسابقه و شماره گزیننده‌های صحیح پرسش‌ها را به صورت یک عدد چهاررقمی از چپ به راست، همراه با نام و نام خانوادگی خود، به سامانه پیامکی ۳۰۰۰۸۰۲۲۲۲ ارسال کنید.

مثال: فرصت زیبای زیارت ۲۱۳۲۴ احسان رضوانی پور

۲. مراجعه به بخش مسابقات پرتال جامع آستان قدس رضوی:

Haram.razavi.ir

۳. پاسخ به پرسش‌ها در پاسخ‌نامه: پاسخ‌نامه تکمیل شده را می‌توانید به صندوق‌های مخصوص مستقر در پایگاه‌های اطلاع‌رسانی فرهنگی بیندازید یا به صندوق پستی ۳۵۱-۹۱۷۳۵ ارسال کنید.

* هزینه ارسال پاسخ‌نامه از طریق قرارداد «پست جواب قبول» پرداخت شده است و لازم نیست از پاکت و تمبر استفاده کنید.

* آخرین مهلت شرکت در مسابقه، یک ماه پس از دریافت کتاب است.
* قرعه‌کشی از بین پاسخ‌های کامل و صحیح و به صورت روزانه انجام می‌شود و نتیجه آن نیز از طریق سامانه پیامکی گفته شده به اطلاع برندگان می‌رسد.

تذکر: پیشنهادها و انتقادهای خود را در پیامکی جداگانه ارسال کنید.

تلفن: ۰۵۱-۳۲۰۰۲۵۶۹

پرسش‌ها

پرسش اول. کدام گزینه درباره لعن درست است؟

۱. به معنای دورکردن از رحمت الهی است.
۲. در قرآن زیاد به کار رفته است.
۳. در اکثر زیارت‌نامه‌ها لعن دشمنان اهل بیت علیهم‌السلام وجود دارد.
۴. همه گزینه‌ها.

پرسش دوم. درباره ثواب و فضیلت بسیار زیادی که برای زیارت قبور

ائم علیهم‌السلام ذکر شده است، کدام گزینه درست است؟

۱. روایات این‌گونه فضایل از نظر سند درست نیستند.
۲. این ثواب و پاداش‌ها متناسب با مقام و جایگاه نورانی و عظمت امام علیهم‌السلام است.
۳. زیارت بدون معرفت امام علیهم‌السلام هم، این ثواب‌ها را در پی دارد.
۴. هیچ‌کدام.

پرسش سوم. امام صادق علیهم‌السلام درباره ثواب فضیلت زیارت امیرمؤمنان علیهم‌السلام

به ابن‌مارد چه فرمودند؟

۱. حج و عمره مقبول در نامه عمل زائر نوشته می‌شود.
۲. اجر صد هزار شهید برای زائر نوشته می‌شود.
۳. گناهان زائر آمرزیده می‌شود.
۴. حساب زائر در قیامت آسان می‌شود.

پرسش چهارم. بر اساس روایت امام باقر علیهم‌السلام، قبر کدام پیامبران الهی در

جوار قبر امیرمؤمنان علیهم‌السلام قرار دارد؟

۱. حضرت یعقوب علیهم‌السلام و حضرت الیاس علیهم‌السلام.
۲. حضرت الیاس علیهم‌السلام و حضرت صالح علیهم‌السلام.
۳. حضرت نوح علیهم‌السلام و حضرت آدم علیهم‌السلام.
۴. حضرت یحیی علیهم‌السلام و حضرت زکریا علیهم‌السلام.

پاسخ‌نامه مسابقه فرهنگی فرصت زیبای زیارت

نام و نام خانوادگی: نام پدر:

تحصیلات: استان: شهر:

تلفن ثابت باکد شهر: شماره همراه:

پرسش	گزینه	۱	۲	۳	۴
اول					
دوم					
سوم					
چهارم					

نظرسنجی کتاب فرصت زیبای زیارت

ردیف	موضوع	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	میزان رضایت از جذابیت ظاهری (طرح جلد، اندازه و...)					
۲	میزان شیوایی مطالب					
۳	قابلیت فهم مطالب					
۴	میزان جذابیت و تازگی موضوع و مطالب					
۵	میزان تأثیرگذاری و مفید بودن مطالب					
۶	میزان تناسب محتوا با نیاز شما					
۷	میزان تناسب پرسش‌ها با موضوع					
۸	میزان رضایت کلی					
پیشنهادات و انتقاداتها:						
.....						
.....						

لبه کاغذ را پس از برش، تازه و بیچسبانید.

پست جواب قبول

فرستنده:

.....

.....

کدپستی:

از این قسمت تا شود

هزینه پستی بر اساس قرار داد شماره ۲۵۱ - ۹۱۷۳۴ پرداخت شده است.

طرف قرارداد: اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی

صندوق پستی: ۳۵۱ - ۹۱۷۳۵